

REPUBLIKA HRVATSKA
Središnji državni ured za razvojnu strategiju
i koordinaciju fondova Europske unije

STRATEŠKI OKVIR ZA RAZVOJ 2006. – 2013.
radna verzija

Zagreb, 12. svibanj 2006

SADRŽAJ

I. UVOD	3
Nada i strah	3
Mali pomak danas – veliki pomak sutra	5
U potrazi za temeljnim vrijednostima: pomirenje individualnog i tradicionalnog	6
Krug prosperiteta	7
Obrazuj se, pažljivo investiraj, budi izvrstan	10
II. LJUDI I ZNANJE	12
III. ZNANOST, TEHNOLOGIJA I INFORMACIJSKO – KOMUNIKACIJSKA TEHNOLOGIJA	18
1. Znanost i tehnologija.....	18
2. Informacijsko – komunikacijska tehnologija i društvo znanja.....	21
IV. SOCIJALNA KOHEZIJA I SOCIJALNA PRAVDA	23
V. PROMET I ENERGIJA	27
VI. PROSTOR, PRIRODA, OKOLIŠ I REGIONALNI RAZVITAK	32
VII. MAKROEKONOMSKA STABILNOST I GOSPODARSKA OTVORENOST	38
VIII. FINACIJE I KAPITAL	45
IX. PODUZETNIČKA KLIMA	50
X. PRIVATIZACIJA I RESTRUKTURIRANJE	55
XI. NOVA ULOGA DRŽAVE	59
1. Kompetentna i djelotvorna javna uprava - jeftinije, brže, kvalitetnije.....	61
2. Reforma pravosuđa - zakonitost, pravednost i učinkovitost	64
3. Uloga države u gospodarstvu i javne financije	66
XII. PROJEKCIJE	72
IMPRESUM	76

I. UVOD

Hrvatska danas vodi pregovore za punopravno članstvo u Europskoj uniji i nalazi se na društvenoj i gospodarskoj prekretnici koja će donijeti nove prilike i nove izazove. Ta prekretnica zahtijeva sagledavanje vlastitih društvenih i gospodarskih prednosti, ali i identificiranje nedostataka i slabosti koje nas sprječavaju u potpunom i učinkovitom iskorištavanju prilika koje se otvaraju pred hrvatskim gospodarstvom i društvom. Hrvatska želi biti kompetitivna članica EU, ali i svojim građanima osigurati primjeren životni standard i kvalitetu života. Strateški okvir za razvoj do 2013. godine opisuje kako Hrvatskoj osigurati prosperitet u konkurentnom tržišnom gospodarstvu u okvirima socijalne države prilagođene uvjetima XXI. stoljeća.

Cilj koji želimo postići je ostvarenje društvenog prosperiteta kroz razvoj i zapošljavanje u konkurentnom tržišnom gospodarstvu koje djeluje u europskoj socijalnoj državi XXI. stoljeća. Razvoj i zapošljavanje kroz konkurentno gospodarstvo u državi socijalne skrbi, cilj je kojem su usmjerene sve aktivnosti prikazane u ovom dokumentu. ***Za ispunjenje ovoga cilja nema prioriternih ili odabranih gospodarskih subjekata. Važan je svaki projekt i poduzetnik koji stvara novu vrijednost.*** Svatko od nas može i mora dati doprinos tom cilju i zato je za njegovo ostvarenje važan svaki građanin Hrvatske.

Opća polazišta ove strategije su otvorenost i članstvo u Europskoj uniji na otprilike polovici promatranog razdoblja, konkurentnost i primjerena razina socijalne sigurnosti. Inzistiranje na konkurentnosti i socijalnoj sigurnosti ne znači mirenje nepomirljivog već inzistiranje na društveno uravnoteženom razvoju u kojem će rezultate gospodarskog napretka osjećati svi slojevi stanovništva. **Temeljno je polazište, ali i poruka ove strategije da se ostvarivanje rasta, razvoja, zapošljavanja, socijalne uključenosti i pravednosti mogu postići samo istovremenim i usklađenim djelovanje na nizu strateških područja.** To su ljudi, znanje i obrazovanje, infrastruktura, informacijska povezanost i socijalna kohezija, makroekonomska stabilnost i djelotvorno financijsko tržište, održiv razvoj i ujednačen regionalni razvoj te sve to praćeno novom ulogom države koja se transformira u učinkovit i djelotvoran servis građana i poduzetnika.

Nada i strah

Globalizacija i približavanje Europskoj uniji probudili su u Hrvatskoj nade, ali i strahove. S jedne strane, probudila se nada u rast životnoga standarda kroz dugotrajno razdoblje mira i prosperiteta u ujedinjenoj Europi. S druge strane, rodili su se strahovi zbog mogućeg gubitka identiteta i možda smanjene mogućnosti za samostalno upravljanje svojom zemljom i budućnošću.

U prostoru između dvaju krajnje suprotstavljenih tumačenja stvarnosti, izvjesno je jedno: tradicionalni razvojni mehanizmi, s državnom administracijom koja nepogrješivo identificira razvojne prilike te sveobuhvatnim i potpunim instrumentarijem usmjerava i vodi gospodarski razvoj, pripadaju prošlosti. Pitanje prosperiteta u današnjem se svijetu smješta u posve drukčiji kontekst nego prije

O STRATEGIJI (I)

Strategos znači voditi vojsku (grč.). U grčkoj vojsci strategija je najviši vojni čin. U modernoj interpretaciji, to je skup znanja, ciljeva i ideja o tome kako voditi određenu djelatnost (politiku, gospodarstvo i dr.) postići na najefikasniji i najmanje rizičan način. Ne bismo pogriješili ni ako bismo rekli da je strategija prikaz gospodarske, političke i trenutne pozicije te prepoznavanje prilika za njeno poboljšanje, kao i prikaz ciljeva i načina kako da se učini pomak do nove, bolje pozicije.

O STRATEGIJI (II)

Ovaj dokument kao što mu i samo ime kaže postavlja opći okvir za razvoj. Temeljem njega će se definirati zaseban dokument kojim će se uobličiti kontrolni mehanizam za praćenje izvršenja postavljenih ciljeva. Kontrolni mehanizam će definirati pokazatelje ostvarenja ciljeva te kritične vrijednosti pomoću kojih će se definirati stupanj njihova izvršenja (tzv. referentna mjerila eng. benchmarking).

dvadeset godina. Gospodarstvo i tržišni odnosi postali su skoro potpuno otvoreni, a to znači i teško predvidivi. Ne samo da su, primjerice, carinska i tečajna politika sve manje važne. Ruše se tržišne, kulturne, tehnološke i druge barijere.

Svjetsko se gospodarstvo danas nalazi u fazi dubokih strukturnih promjena na raskrižju između do sada dominantne masovne proizvodnje i novog proizvodnog modela zasnovanog na znanstveno-tehnološkim, informacijsko-komunikacijskim inputima, infrastrukturi te uslugama. Kada je riječ o masovnoj proizvodnji, povratni učinak globalizacije daje konkurentsku prednost zemljama s jeftinijim faktorima proizvodnje (posebno rada) i otuda potječe uspon zemalja poput Kine i Indije na globalnoj ekonomskoj sceni. Europa se nalazi u fazi rekonstrukcijskih promjena i traženja novih gospodarskih prednosti na temelju redizajna države blagostanja i afirmacije uloge znanosti, tehnologije, informacijsko-komunikacijske infrastrukture te usluga. Ciljevi ove transformacije iskazani su u Lisabonskoj strategiji, posebno u onome njenom dijelu koji određuje cilj izdvajanja 3% BDP-a za istraživanja i razvoj. Upravo mjereno izdvajanjima za istraživanja i razvoj sjever Europe i Velika Britanija se za sada u toj transformaciji pokazuju uspješnijima od ostalih zemalja. Tijekom sljedećih sedam godina Hrvatska će definirati svoje mjesto u tom procesu.

Zbog toga, otvorenost predstavlja opći okvir ove strategije. Hrvatska je mala ekonomija. Ona ne može bitno utjecati na globalne tržišne promjene, ali se može pozicionirati na takav način da ova kretanja iskoristi u svoju korist. Otvorenost nije prijetnja, ona je prilika. Prilika se očituje kroz mogućnost da se Hrvatska tijekom sljedećih sedam godina pozicionira kao regionalno središte u proizvodnji usluga, posebno u dijelu putovanja i turizma, prijevoza, graditeljstva i financijskih usluga. Prilika je to i za revitalizaciju industrijske proizvodnje, ali ne one masovne u kojoj se ne može konkurirati Istoku, već proizvodnje koja je uklopljena u mreže multinacionalnih korporacija, koja je utemeljena na visokotehnološkim procesima, isto kao i proizvodnje prepoznatljivih hrvatskih „brandova“. Pritom je nezamjenjiva uloga izravnih stranih ulaganja.

U tome, nužnost izvoza nije cilj sam po sebi, ali se u okviru otvorenosti on uklapa kao nužnost. U okviru otvorenosti jednako je važno i privlačenje stranih ulaganja u Hrvatsku, kao i pozicioniranje hrvatskih tvrtki i pojedinaca kao vodećih ulagača u jugoistočnoj Europi.

U takvom okružju, otvorenost prema svijetu možemo jednako točno interpretirati i kao otvorenost svijeta prema nama. Jednako kao izvoz, važan je i uvoz naprednih tehnologija i znanja koje drugi proizvode učinkovitije od nas. Prepoznati tuđu izvrsnost, učiti i graditi vlastitu kompetenciju, znači iskoristiti prilike koje pruža otvorenost. To znači postati konkurentan.

U tom novom, otvorenom svijetu, država i vladanje mijenjaju svoju narav. Postaju instrumentima „socijalne asistencije“, umjesto „socijalne intervencije“. Socijalna asistencija znači uključenost države u traženje zajedničkih elemenata koji motiviraju građane i ključne društvene činitelje. Jer, razvitak i prosperitet ne nastaju socijalnim inženjeringom ili djelovanjem prosvijetljene elite. Razvitak i prosperitet su

*Razvitak i prosperitet su
parparticipativni procesi*

participativni procesi. To znači moramo mijenjati svjetonazor i pogled na državu koju smo do jučer smatrali kreatorom, voditeljem i izvršiteljem promjena, da bismo danas došli do shvaćanja kako država ponajprije mora promijeniti samu sebe. Ona se mora uključiti u traženje najboljih razvojnih rješenja, zajedno s privatnim sektorom na partnerskoj osnovi. Veća učinkovitost i bolje služenje interesima građana i poduzetnika razumijeva veću konkurentnost i gospodarski prosperitet. To je nova uloga države.

Različiti osjećaji, od straha do nade, koji se bude u svezi sa sadašnjim razvojnim trenutkom, prilično točno odražavaju raspon opasnosti i prilika koje se otvaraju pred Hrvatskom. Moguće je da nas za 15-20 godina sustignu istočni susjedi, no isto je tako moguće da u približno istom vremenskom razdoblju Hrvatska postane jedna od 10 najbogatijih zemalja u Europi. Takav će se raspon mogućnosti nekome možda učiniti nevjerovatnim. No, ne zaboravimo: prije petnaest godina Hrvatska se borila za međunarodno priznanje, bjesnio je rat, a tragične sudbine naših susjeda, rođaka i prijatelja, učvršćivale su našu odlučnost i vjeru u pobjedu. Danas, petnaest godina kasnije, Hrvatska je na pragu članstva u Europskoj uniji i bilježi neprekidan gospodarski rast u ovom desetljeću. Nemamo stoga pravo podcjenjivati vlastiti potencijal za napredak i promjenu. *Strateški okvir za razvoj 2006.-2013. počiva na vjeri u mogućnost velikih pozitivnih promjena.*

Mali pomak danas – veliki pomak sutra

Nagrada za prihvaćanje ambicioznog svjetonazora koji polazi od toga da se dugoročno može promijeniti sve, može biti neočekivano visoka. Takav nas pristup upućuje na djelovanje na područjima koja nam se danas čine teško promjenjiva. *Mali pomak od danas može pokrenuti veliku promjenu već sutra.* Temeljni resurs i pokretač ove promjene su ljudi, ljudi spremni na učenje i prihvaćanje izazova.

Obrazovanje spominjemo na samome početku, jer ono je ugrađeno u same temelje prosperiteta. Dobro obrazovani ljudi mogu na pravi način iskoristiti svoju kreativnost. Dobro obrazovani i ambiciozni ljudi koji ne mijenjaju radna mjesta zato što moraju, već zato što žele i traže nove prilike i izazove mogu se, unatoč promjenama radnog mjesta i okoline, socijalno uključivati i doprinositi stabilnosti. Dobro obrazovani ljudi mogu primjenjivati moderne tehnologije koje povećavaju produktivnost, konkurentnost i životni standard – mogu stvoriti društvo utemeljeno na znanju, o čemu govori i Lisabonska strategija Europske unije, i uživati u njegovim prednostima.

Empirijske ekonomske analize gospodarskoga rasta izazivaju brojne prijetnje među stručnjacima. Međutim, varijabla koja se u svim istraživanjima potvrđuje kao važna odrednica rasta jest tzv. ljudski kapital odnosno obrazovanje. Obrazovanje ima jak, pozitivan i univerzalan utjecaj na gospodarski rast.

Osim obrazovanja

Za 7 godina ipak nećemo svi imati visoko obrazovanje. I nećemo svi primjenjivati nove tehnologije, jer *znanost i tehnološki napredak nisu isključivi odgovori na izazove suvremenoga svijeta.* Izazovi su brojni i poprimaju različite oblike, od pojave koncentracije znanja i moći samo u najnaprednijim državama, do konkurencije proizvoda u koje je ugrađen jeftin rad s Dalekog istoka. Ne mogu sve socijalne skupine odgovoriti na izazov kroz visoko obrazovanje i visoku tehnologiju.

Većina ljudi mora tražiti odgovor u prepoznavanju individualnih, regionalnih i nacionalnih prednosti te izgradnju jednostavnijih radnih procesa, proizvoda i usluga, kojima će se razlikovati od konkurenata. *U suvremenom otvorenom i globaliziranom svijetu izvrsnost je nesumnjivo jedan od načina za osiguravanje razlikovanja od drugih.* Izvrsnost u radnim procesima, kvaliteti proizvoda, organizaciji, uslugama može postati dio prepoznatljivog hrvatskog 'brenda'. *Za postizanje prepoznatljivog 'brenda' izvrsnosti važno je također poznavati, vlastiti identitet, kulturnu baštinu i nasljeđe.*

U potrazi za temeljnim vrijednostima: pomirenje individualnog i tradicionalnog

Hrvatska je zemlja poduzetnih ljudi koji žele promjene i koji su spremni neko vrijeme podnositi žrtve, ako su uvjereni da to vodi ka boljitku. Posebno osjetljivi na pravednost, građani Hrvatske spremni su na žrtvu dok ne vide zlorabe. Osjećaj življenja u pravednom okruženju glavni je preduvjet spremnosti na žrtvu zbog promjene. Taj osjećaj je ujedno i preduvjet spremnosti na poduzetničke i druge rizike koji kreiraju trajne vrijednosti u vidu novih proizvoda i dugoročno održivih radnih mjesta.

Standardi hrvatskih građana o pravednosti iznimno su visoki tako da se percepcija nedostatka pravednosti ili njezin stvaran nedostatak prečesto i predugo koristi kao argument za sumnjičavost prema tuđem uspjehu, ali i kao izgovor za odustajanje od vlastite žrtve ili rizika logikom „zašto bih ja, kad neće drugi?“. Kao rezultat pojavljuje se nedostatak upornosti. Nasuprot tome, za krajnju je upornost potreban čvrst individualizam, želja za pojedinačnim isticanjem i uspjehom te spremnost na preuzimanje odgovornosti, i za uspjeh i za neuspjeh. Ta spremnost rađa pobjednički mentalitet te pozitivno vrednovanje vlastitog i tuđeg uspjeha. A upravo su to vrijednosti koje su desetljećima zatirane u socijalizmu i koje treba probuditi.

Iako su učinci desetljećima promoviranog egalitarizama i očekivanja da će se država pobrinuti za pojedinca, još uvijek prisutni, takvo razmišljanje pomalo nestaje. Nove generacije rastu i sazrijevaju sa spoznajom da najveći oslonac u životu moraju tražiti u samima sebi, u rezultatima svoga rada, a ne u vladi i državi koja puno troši i ima prevelike deficite. Tako se postupno stvaraju preduvjeti za afirmaciju poduzetništva kao temeljnog čimbenika prosperiteta i kohezije.

Stvaraju se preduvjeti za afirmaciju poduzetništva kao temeljnog čimbenika prosperiteta i socijalne kohezije.

Domovinski je rat pokazao da u zajedništvu možemo pobijediti brojčano i tehnološki jačeg neprijatelja. Nakon rata često smo svjedočili koliko vrijedimo u športu, umjetnosti, i drugim oblicima kreativnih djelatnosti. Osjetili smo koliko smo snažni kad nas obuzme pobjednički mentalitet, ali za sada nismo u dovoljnoj mjeri uspjeli te povremene, uglavnom individualne bljeskove sustavno preslikati na područje gospodarstva.

Zašto? Između ostalog i stoga što temeljne vrijednosti iz kojih izniču teško objašnjivi iznimni uspjesi pojedinaca, rađaju ujedno i ne tako poželjne pojave i osobine. Nedovoljna upornost u sustavnom radu, skeptičnost prema dobroj organizaciji, počesto nespремnost na

slušanje, učenje i suradnju u većim skupinama i sumnjičavost prema znanju i sposobnosti drugih ljudi (nesklonost „delegiranju“), sputavaju društveni napredak.

U vrednotama ljudi i zemlje Hrvatska ima sve elemente nužne za uspjeh, no taj potencijal još uvijek nije optimalno strukturiran. On nas može odvesti do najvećih postignuća, no isto se tako vrlo lako okreće protiv nas samih. Na sljedećim je stranicama predstavljen okvir koji će opisati i identificirati taj potencijal, a to znači - pretvoriti ga u pokretač trajnog prosperiteta.

Krug prosperiteta

Ostvarivanje rasta, razvoja, zapošljavanja, socijalne uključenosti i pravednosti, elementi su prosperiteta koji zahtijevaju istovremeno i usklađeno djelovanje na nizu strateških područja. Ova su područja prikazana krugom prosperiteta. Krug se ovdje koristi kako bi se naglasila jednaka važnost svih strateških područja. Ipak, ako krug odnekud mora početi, onda bi on trebao početi od ljudi i infrastrukture: znanja i obrazovanja, inovacija i fleksibilnosti, infrastrukturne i informacijske povezanosti, te socijalne kohezije. Nadalje, sinergija prosperiteta zahtijeva trajne vezivne elemente: makroekonomsku stabilnost, otvorenost, djelotvorno financijsko tržište te trajnu održivost razvoja. Naposljetku, pokretači razvojnog trenutka čiji nedostatak ili nedovršenost u ovom trenutku izravno koče brži razvoj, su: nedostatna poduzetnička klima, nedovršeni procesi privatizacije i restrukturiranja, te nedovršena transformacija države u servis građana i poduzetnika.

Svi elementi su jednako važni i samo se usklađenim i istovremenim djelovanjem na svim područjima može pokrenuti kotač prosperiteta. Ipak, najveće razvojne rezerve u kratkom roku leže u razvoju nove uloge države, dovršetku privatizacije i restrukturiranjatei unaprijeđenju poduzetničke klime. Trajno najveći doprinos razvitku može dati obrazovanje.

Gorući razvojni problemi

Problemi koji su najvidljiviji, jer u ovom trenutku izravno koče razvitak, jesu:

1. nedovršena preobrazba države u servis građana i poduzetnika (nedovršena „nova uloga države“)
2. nedostatak poduzetničke klime
3. nedovršeni proces privatizacije i restrukturiranja.

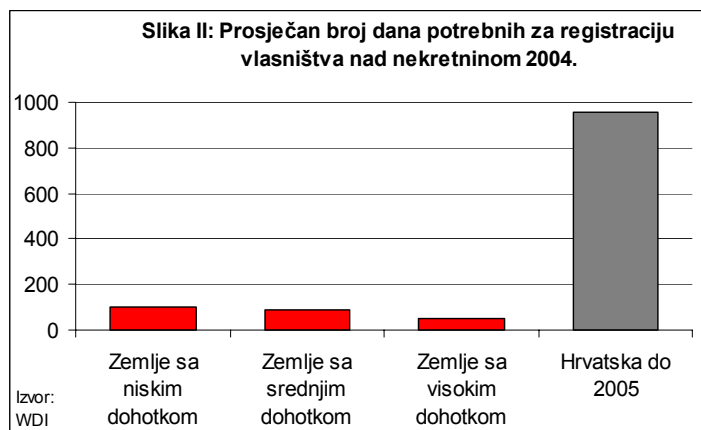
Ovu skupinu problema možemo skupnim imenom nazvati nedovršena tranzicija. Ovi problemi ujedno predstavljaju strateške prioritete jer je njihovo rješavanje pretpostavka za učinkovito i potpuno iskorištavanje razvojnih potencijala. Nedovršenost tranzicije znači da Hrvatska ima financijsku i razvojnu „rezervu“ koja se sada troši u neproduktivne subvencije pojedinim poduzećima i u troškove neučinkovitih administrativnih procesa.

Teško je procijeniti iznos koji je izgubljen zbog presporog procesa investiranja ili čak odustajanja od investicija (domaćih i stranih) radi nedostatka poduzetničke klime i za potrebe uspješne tržišne ekonomije predugog trajanja procesa privatizacije i restrukturiranja. Usredotočenost na ove probleme i spremnost da se oni rješavaju kao prioritete, može povećati blagostanje u Hrvatskoj u kratkom roku.

Problemi razvojne infrastrukture

Pravo pitanje, međutim, glasi zašto se još uvijek borimo s dovršetkom tranzicije? Osim političkih poteškoća u pokretanju i provođenju promjena, uzroke također treba tražiti i u nedovoljno snažnim temeljima razvoja. To su:

1. nedovoljna razina obrazovanja uz nedovoljan stupanj korištenja inovacija i znanstvenih rezultata u razvoju gospodarstva
2. nedovoljno fleksibilno tržište rada
3. pogrešno shvaćena socijalna kohezija
4. neravnomjerno razvijena i nedovoljno iskorištena gospodarska infrastruktura, a posebno informacijsko-komunikacijska tehnologija kao infrastruktura XXI stoljeća.

Neizvjesnost vlasničkih prava jedna je od najvećih prepreka investiranju, a samo investicije stvaraju rast i nova radna mjesta.

Prepoznajući ove probleme Ministarstvo pravosuđa je poduzelo i poduzima niz mjera. Podaci Ministarstva pravosuđa pokazuju da je krajem 2005. prosječno vrijeme upisa vlasničkih prava u RH skraćeno na 25 dana, a u Zagrebu na 65 dana.

U svim analizama gospodarskog razvitka obrazovanje se pokazuje ključnim čimbenikom. S udjelom visokoobrazovanih u radnoj snazi manjim od 15 posto, Hrvatska ozbiljno zaostaje za razvijenim zemljama. Povećanjem udjela visokoobrazovanih uz istodobnu modernizaciju i unaprjeđenje obrazovnog sustava treba stvoriti plodno tlo za razvoj, uz povećano korištenje rezultata znanstvenih istraživanja za razvoj i inovacije u poduzećima. Istodobno, promjena obrazovne strukture populacije trebala bi omogućiti veću fleksibilnost inače veoma rigidnog tržišta rada. Povećana prostorna i vertikalna socijalna mobilnost nastat će kao rezultat ulaganja u obrazovanje i njegovu modernizaciju, a iznad svega u povećanje njegove kvalitete.

Povećana fleksibilnost tržišta rada i usmjerenost prema pojedincu i njegovom uspjehu ne smije se postizati na štetu socijalne kohezije. Hrvatska treba tražiti vlastito rješenje, kako pomiriti poželjni individualizam i socijalnu koheziju. Socijalna kohezija nije paternalizam države i oslanjanje na državu u svakoj prilici. To je proces, tj. stalan rad socijalnih partnera i obveza svih društvenih činitelja da najvažnije odluke donose međusobnim savjetovanjem i ustrajavanjem u traženju pravednih rješenja. Svi socijalni činitelji moraju učiniti napor kako bi se približili ovom modernom poimanju socijalne kohezije. Briga o socijalnoj koheziji ne znači vjeru u idealni beskonfliktni svijet. Ona samo znači da se otvoreni i potencijalni sukobi prihvaćaju i rješavaju prema unaprijed poznatim i socijalno prihvaćenim pravilima.

Neravnomjerno razvijena gospodarska infrastruktura ograničava sposobnost rasta. U sljedećem razdoblju trebat će uravnotežiti razvojne potencijale pojedinih segmenata prometne infrastrukture, s tim uskladiti energetska politiku, a politiku razvitka i korištenja informatičke i telekomunikacijske infrastrukture (ICT) uskladiti s drugim strateškim ciljevima, kao što su povećanje obrazovanja i širenje nove uloge države. Informacijsko-komunikacijsku infrastrukturu upotrebljavamo ovdje kao sinonim za informacijsko-komunikacijsku tehnologiju, jer smo uvjereni da ona za XXI. stoljeće ima infrastrukturno značenje. Ono što je gospodarska infrastruktura (promet i energija), kroz dramatično olakšavanje mobilnosti ljudi i roba značila za rast i razvoj u XX. stoljeću, to će - uvjereni smo, širenje informacija i znanja pomoću informacijsko komunikacijske infrastrukture/tehnologije značiti za gospodarski razvitak u XXI. stoljeću.

Informacijsko – komunikacijska tehnologija je najvažnija infrastruktura XXI. stoljeća. U sprezi s obrazovanjem ona će postati najvažniji čimbenik prosperiteta.

Razvojne poveznice

Uz dovršetak tranzicije i infrastrukturne razvojne probleme, sinergiju prosperiteta moguće je pokrenuti samo ako se ostvaruju i prioriteti koje smo označili kao razvojne poveznice:

1. makroekonomsko okruženje i liberalizacija tijekova kapitala
2. djelotvorne i integrirane financijske usluge
3. održivi razvoj (briga o prostoru, prirodnom okolišu i regionalnom razvoju)

Hrvatska je postigla zavidan stupanj makroekonomske stabilnosti u vidu niske inflacije, razmjerno stabilnog tečaja domaće valute i izostanka značajnijih oscilacija rasta BDP-a u ovom desetljeću. Međutim, ostali su izazovi u fiskalnoj politici, koja mora postati fleksibilnija i sposobnija za usklađivanje fiskalnog deficita s poslovnim ciklusom, isto kao i na području odnosa s inozemstvom, gdje se rast vanjskoga duga mora svesti u trajno održive okvire. Pripreme za uvođenje eura uključuju, između ostalog, i prenošenje cjelokupnog instrumentarija makroekonomske politike na fiskalnu politiku. Očekujemo da će Hrvatska tom projektu pristupiti neposredno nakon ulaska u EU prema brzom modelu kakav rabe Estonija, Litva i Slovenija. Važno je pri tome zadržati sve pozitivne učinke makroekonomske stabilnosti, a otkloniti otežavajuće pojave, poput pretjeranoga rasta vanjskoga duga i nefleksibilne fiskalne politike.

Takvi će uvjeti pogodovati zadržavanju sadašnjega tempa financijskog razvitka i bržoj diversifikaciji financijskog sustava. Financijski je sustav, zahvaljujući stabilnosti i velikom priljevu kapitala kroz bankarski sustav, u značajnoj mjeri pridonio pokretanju sadašnjeg razvojnog ciklusa u Hrvatskoj. Međutim, traženja nove kapitalne osnovice za rast tvrtki postavljaju zahtjev za novim oblicima financiranja koje financijski sustav mora ponuditi u godinama koje su pred nama. Potrebno je razvijati tržište kapitala, posebno one njegove segmente koji osiguravaju kapital rastućim, inovativnim kompanijama.

Osim postignute makroekonomske i financijske stabilnosti potrebno je snažnije razviti tržište kapitala, posebno one njegove segmente koji osiguravaju kapital rastućim, inovativnim kompanijama.

Naposljetku, prostor, priroda i kulturna baština predstavljaju jedan od najvažnijih nacionalnih resursa. Usudili bismo se reći da su prostor, priroda isto kao i kulturna baština vrijednosti koje, osim ekonomskih, imaju važnu socijalnu i psihološku funkciju – vidjeli smo koliko je kolektivne frustracije i društvenog konflikta izazvano zbog neprikladnih prostorno-arhitektonskih rješenja poput „apartmanizacije“ i „betonizacije“ obale. Mudro upravljanje prostorom i prirodom – primjerice, čistom vodom koja će se možda pokazati ključnim resursom stoljeća u koje smo zakoračili, postaje nezamjenjiv dio ukupnog gospodarskog napretka u godinama koje su pred nama.

Gospodarski rast se može označiti kao razvitak i prosperitet samo ako se pritom čuva prostor, priroda te kvaliteta života i kulturna baština

Obrazuj se, pažljivo investiraj, budi izvrstan

Želimo prosperitetnu Hrvatsku u kojoj svi njezini građani osjećaju taj prosperitet. Međutim, prosperitet nije samo materijalno bogatstvo. Nama je kvaliteta života veoma važna i zbog toga se ponekad opiremo jednostavnom kopiranju tuđih običaja, modela i načina poslovanja.

Bogata Hrvatska je Hrvatska u kojoj ljudi žele živjeti i raditi, u koju ljudi dolaze da bi u njoj živjeli i radili, jer je ona sačuvala ono što su razvijeniji narodi na svom putu u bogatstvo možda izgubili - kvalitetu života, kvalitetu kulturne i prirodne baštine te kvalitetu prostora.

Bogatstvo ćemo stvoriti ponajprije uz pomoć više obrazovanja, više rada, više štednje i više promišljenog ulaganja. Brži hrvatski razvojni put se stoga može utemeljiti na tri jednostavna načela:

- Obrazujmo se, kako bismo istu količinu vremena koju trošimo u radu i kreativnim djelatnostima, bolje iskoristili i stvorili više vrijednosti.

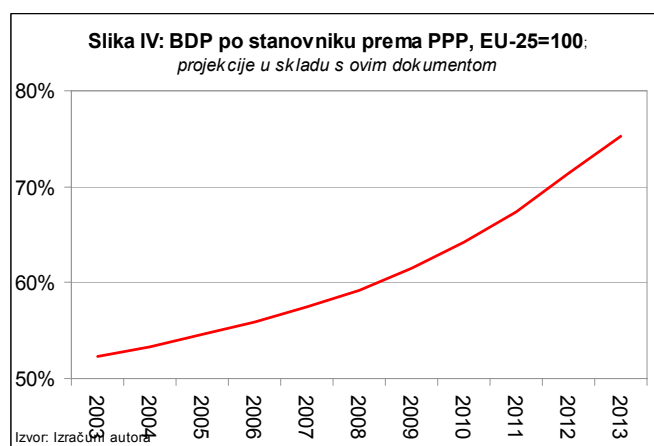
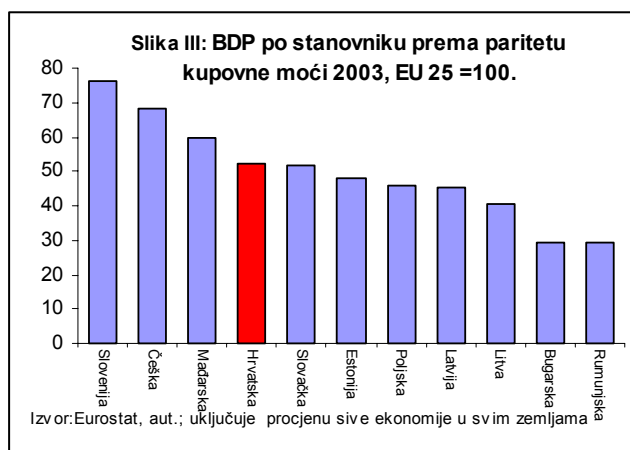
- Budimo izvrsni kako bi i drugi prepoznali i vrednovali našu posebnost.
- Investirajmo pažljivo, pametno i bez prevelikih rizika. Veliki investicijski zahvati su sjajni, ali rizici su ogromni. Mala si zemlja ne može priuštiti luksuz za velike pogreške; zato je bolje stalno rasti četiri ili pet posto godišnje, nego dvije godine rasti sedam posto, pa potom stagnirati.

U razdoblju koje je pred nama želimo stvoriti **konkurentno tržišno gospodarstvo u okvirima socijalne države, prilagođene uvjetima XXI. stoljeća**. Ostvarenje toga cilja mjerit ćemo na tradicionalan način – rastom bruto domaćega proizvoda (BDP-a). Kako stremimo prema EU, tu vrijednost ćemo prvenstveno iskazati kao postotak BDP-a po stanovniku, prema prosjeku EU. Ta vrijednost izravno mjeri naše približavanje Uniji, kao i ostvarenje cilja da Hrvatska postane razvijena europska zemlja.

Prikaz na slici III. pokazuje da se Hrvatska danas nalazi na razini oko 54 posto EU prosjeka.¹ Ako se ciljevi i akcije iz ovoga dokumenta budu uspješno ostvarivali tijekom sljedećih sedam godina, Hrvatska bi mogla ostvariti prosječnu stopu rasta od oko šest posto, u razdoblju 2006 – 2013. Uz takvu stopu rasta, Hrvatska bi na kraju toga razdoblja mogla dosegnuti tri četvrtine (75 posto) prosječnoga dohotka po stanovniku u EU-25 ukoliko EU nastavi rasti po prosječno dva posto godišnje. Ove pokazatelje ne treba shvatiti kao prognozu, već kao mogućnost u optimističnom scenariju u kojem će i vlada i privatni sektor prionuti ostvarenju ciljeva koji su opisani na sljedećim stranicama.

Može li Hrvatska dostići dvije trećine razvojne razine EU-25 do 2013.?

Stranice koje ste pročitali dijelom pokazuju zašto se Hrvatska nalazi na razini tek nešto više od 50 posto prosječnog europskog dohotka po stanovniku.. Sljedeće pak stranice opisuju kako bi Hrvatska mogla dosegnuti 75 posto prosjeka razvijenosti EU.

¹ Metodološki usklađeno mjerenje BDP po stanovniku pokazuje da se Hrvatska 2003. nalazila na 52,3 posto europskoga prosjeka dohotka po stanovniku, iza Slovenije, Češke i Mađarske, a ispred Slovačke i Estonije. Procjenjujemo da je tijekom 2004. i 2005. Hrvatska dalje konvergirala prema prosjeku EU, tako da je 2005. dosegla 54 posto prosjeka EU-25

II. LJUDI I ZNANJE

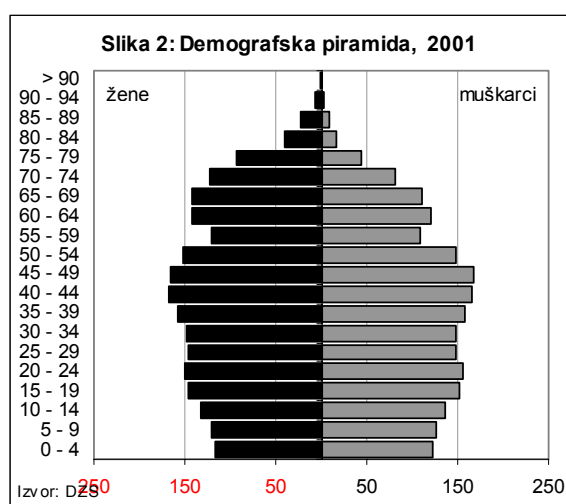
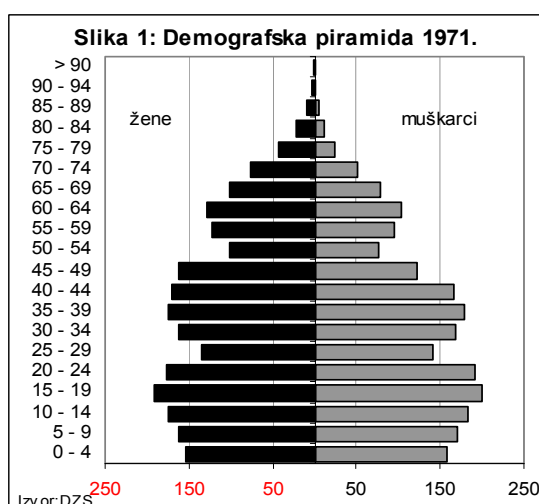
Konkurentnost i gospodarski rast ne postižu svoj društveni cilj ako ne osiguravaju veći broj kvalitetnih radnih mjesta. Istovremeno, postoji i povratna veza. Osobine tržišta rada, struktura i kvaliteta radne snage, kao i kvaliteta socijalnog dijaloga, utječu na stupanj konkurentnosti i gospodarski rast. Hrvatski cilj je rast i konkurentnost u okruženju socijalnog dijaloga i rasta zaposlenosti. Hrvatska prije svega mora postati zemlja zadovoljnih ljudi.

Radnu snagu u nas obilježava starenje stanovništva, negativan prirodni prirast, ali i snažna migracijska kretanja. Hrvatska je kroz povijest bila zemlja emigracije, ali se sada nalazi pred potpuno novim izazovom – Hrvatska polako bilježi pozitivnu migracijsku bilancu. Unatoč visokoj nezaposlenosti, pojedine industrije već danas osjećaju nedostatak radne snage i nadoknađuju ga radnicima iz inozemstva, pokazujući da Hrvatska u dugom roku mora računati i na moguće poteškoće nedovoljne ponude radne snage. Štoviše, demografski podaci pokazuju da će u ovom desetljeću u radnu snagu ući manje mladih ljudi nego u prošlom, zbog čega bi uz sve ostale nepromijenjene uvjete 2010. godine broj ekonomski aktivnih osoba mogao biti za 200 000 manji nego krajem XX. stoljeća. Hrvatska će stoga morati oblikovati imigracijsku politiku i razviti instrumente socijalne integracije imigranata.

Istovremeno, Hrvatska je u europskim razmjerima suočena s relativno visokom nezaposlenošću, posebno mladih i žena, dugotrajnom nezaposlenošću pojedinih kategorija radne snage, općenitom niskom zaposlenošću i značajnim regionalnim razlikama u stopama nezaposlenosti. U 2004. stopa nezaposlenosti osoba mladih od 25 godina² iznosila je 33,2 posto dok je europski prosjek 18,3 posto za EU-25, odnosno 16,7 za EU-15. Čak 50 posto nezaposlenih osoba nezaposleno je duže od 12 mjeseci.

Konkurentnost i rast, ali uz veći broj kvalitetnih radnih mjesta. Fleksibilnije tržište rada, ali uz socijalni dijalog i kontrolu nad širenjem nejednakosti.

Nova realnost: imigracijska politika i politika socijalne integracije imigranata

Udio djece mlađe od 14 godina u ukupnom stanovništvu smanjen je s 23 posto 1971. na 17 posto u 2001. Udio osoba starijih od 65 godina u ukupnom stanovništvu povećan je s 10 posto 1971. na 16 posto u 2001.

² Udio nezaposlenih osoba mladih od 25 godina u ukupno radno aktivnom stanovništvu mlađem od 25 godina (zaposleni + nezaposleni mlađi od 25 godina).

Sektorska struktura zaposlenosti pokazuje da u usporedbi s EU, Hrvatska unatoč ekonomskoj strukturi u kojoj dominiraju usluge, ima relativno nižu zaposlenost u uslugama. U tržišnim uslugama u Hrvatskoj je u 2004. bilo zaposleno 32 posto svih zaposlenih dok je prosjek EU iznosio 37,2 posto. Razlika u netržišnim uslugama još je veća: 21,5 posto svih zaposlenih u Hrvatskoj naspram 30 posto, koliko iznosi prosjek EU.

Moguće je da su ove brojke podcijenjene zbog relativno veće zaposlenosti u sivoj ekonomiji u uslugama, no čak i uz tu mogućnost, brojke pokazuju da Hrvatska nema preveliku zaposlenost u uslužnom sektoru. Na putu konvergencije prema EU (približavanja razini dohotka po stanovniku) uslužni će sektor razmjerno brzo rasti, posebno u pojedinim segmentima (turizam, promet, graditeljstvo). Obrazovni sustav se mora prilagoditi toj činjenici.

*Konkurentnost kroz obrazovanje,
a ne kroz jeftin rad i
neograničenu slobodu
poslodavaca.*

Kvaliteta radne snage u pogledu obrazovanja pokazuje da Hrvatska u ukupno radno aktivnom stanovništvu, isto kao i ukupno zaposlenom stanovništvu, ima znatno manji udio visoko (tercijarno) obrazovane radne snage, od europskoga prosjeka. U Hrvatskoj, kao i u EU, viša razina obrazovanja vezana je uz nižu razinu stope nezaposlenosti: veće obrazovanje dovodi do manje nezaposlenosti, stoga obrazovanje mora postati glavni instrument za smanjenje strukturne nezaposlenosti.

Međutim, ova uzročno-posljedična veza nije tako jednostavna. Jedna od važnih karakteristika hrvatskog tržišta rada je relativno slaba poveznica između rezultata obrazovanja i potreba tržišta, odnosno nedovoljan utjecaj tržišta (potreba) radne snage na osobine obrazovnog sustava. Ovo je posebno vidljivo iz razlika u zaposlenosti među pripadnicima različitih zvanja i zanimanja na istoj razini obrazovanosti. Premda imamo primjere odličnih obrazovnih institucija, potrebno je neprekidno inzistirati na sustavnom promicanju kvalitete i relevantnosti znanja i vještina za tržište rada i za nova zanimanja. Od ključne je važnosti razvoj univerzalnih vještina (jezici, kompjuterska pismenost, komunikacijske vještine, matematika) koje omogućavaju fleksibilnost i brz prijelaz iz zanimanja u zanimanje. Upravo će takav razvitak povećati fleksibilnost tržišta rada, jer fleksibilnost tržišta podrazumijeva puno više od zakonodavnog okvira.

Ključno pitanje za razmatranje problematike tržišta rada je način na koji Hrvatska želi konkurirati na globalnom tržištu. Jedna je mogućnost temeljiti konkurentnost na niskim troškovima rada. Drugi je put onaj koji zagovara ovaj dokument – razvoj utemeljen na znanju i ulaganju u ljude, kako bi se postigla visoka produktivnost i visok standard.

Produktivno i bogato društvo koje svoje konkurentne prednosti gradi na znanju mora imati fleksibilno tržište rada, primjerenu razinu sigurnosti i zaštite radnika, ali i sustav koji stalno potiče i nagrađuje ulaganja u znanje. Iako obrazovanje nije jedina odrednica fleksibilnosti radne snage, najfleksibilniji su oni radnici koji imaju vještine i znanja koja su tražena na tržištu. Ulaganje u ljude stoga dugoročno povećava i fleksibilnost na tržištu rada. Istodobno, primjerena fleksibilnost radnog zakonodavstva i porezni sustav koji promoviraju jaku vezu između produktivnosti i nagrađivanja, sprječavaju diskriminaciju najugroženijih skupina radnika, promoviraju njihovo zapošljavanje, ali

i omogućavaju poslodavcima da uz prihvatljive troškove reagiraju na promijenjene uvjete poslovanja u području troškova rada. Potrebno je prihvatiti određen stupanj fleksibilnosti, ali i izgrađivati sustav obrazovanja koji puno bolje štiti radnika od nezaposlenosti i siromaštva, nego puke zakonske odredbe. Odgovoriti konkurentskim izazovima u uvjetima neizbježne otvorenosti i globalizacije znači učiti i usavršavati se tijekom cijelog radnog vijeka i time neprekidno održavati i povećavati sposobnost zapošljavanja svakog pojedinca. Težnju ka stalnoj zaposlenosti i trajnoj sigurnosti radnog mjesta treba zamijeniti težnja ka trajnoj zapošljivosti. Međutim, upravo je cjeloživotno obrazovanje područje gdje Hrvatska značajno zaostaje za europskim prosjekom. Prema anketi o radnoj snazi 10,8 posto europske populacije u radnoj dobi je sudjelovalo u nekom obliku obrazovanja i usavršavanja dok je to u Hrvatskoj samo 2,3 posto radno aktivnog stanovništva.

Osobine hrvatskog tržišta rada sa stajališta fleksibilnosti zakonskog okvira, ne odstupaju bitno od standarda EU. Međutim zakonodavni okvir treba primjenjivati tako da se svim radnicima omogući korištenje prava na sigurnost i zaštitu koju im jamči zakon. Siva ekonomija kao pokušaj postizanja konkurentnosti nije niti društveno niti ekonomski prihvatljiv put. Sivu ekonomiju treba smanjivati – kako mjerama nadzora i kaznama, tako i mjerama ekonomske politike koje će otklanjati motive za djelovanje u sivoj zoni (na primjer, smanjenjem visokog opterećenja rada doprinosima). Zakonodavni okvir treba i trebat će prilagođavati u procesu konzultacija sa socijalnim partnerima, kako bi se ojačala ravnoteža konkurentnosti poslodavaca, dostojanstvenog rada za radnike i financijskih mogućnosti države. Zakonodavnim okvirom treba također omogućiti prepoznavanje znanja i vještina stečenih u različitim oblicima učenja.

Ciljevi:

- jačati aktivnu ulogu institucija tržišta rada u usklađivanju ponude i potražnje za radnom snagom
- smanjivati dugotrajnu nezaposlenost i promovirati cjeloživotno učenje
- obrazovanje i osposobljavanje radne snage prilagoditi promjenljivim potrebama na tržištu rada
- povećati udio visokoobrazovanih u ukupnoj populaciji
- smanjiti prijevremeno napuštanje obrazovanja, a posebno visokog obrazovanja
- povećati izdvajanja za obrazovanje, ali i učinkovitost trošenja raspoloživih sredstava
- poticati sudjelovanje privatnog sektora u financiranju, kako redovitog obrazovanja tako i usavršavanja uz rad

Instrumenti i akcije

- Povećanje sposobnosti zapošljavanja i smanjivanje nezaposlenosti zahtijeva pojačavanje stupnja aktivnosti Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i intenziviranje mjera aktivne politike tržišta rada. Tradicionalne aktivnosti zavoda za zapošljavanje kao što su pružanje relevantnih informacija, profesionalna orijentacija, organiziranje obrazovnih programa za doškolovanje, posredovanje

*Nacionalni akcijski plan
zapošljavanja za razdoblje od
2005. do 2008.*

između ponude i potražnje za radom, potrebno je posebno usmjeriti na mlade i dugotrajne nezaposlene. **Sve osobe nezaposlene duže od 12 mjeseci trebaju pohađati obrazovne programe koji će povećati njihovu sposobnost zaposlenja. Svim nezaposlenim osobama mlađim od 25 godina treba ponuditi mogućnost zaposlenja barem jedan put u razdoblju od šest mjeseci nakon početka nezaposlenosti.**

- HZZ općenito treba pojačati svoju sposobnost u praćenju kretanja i prepoznavanju potreba tržišta rada i izgraditi aktivnu komunikaciju s poslodavcima u pogledu poznavanja i prepoznavanja njihovih potreba. Potrebno je poboljšati informacijski sustav, HZZ-a kako bi se povećala transparentnost mogućnosti zapošljavanja. Samo tako će se moći osigurati kvalitetno usmjeravanje tražitelja posla i nezaposlenih, organiziranje prekvalifikacija i/ili doškoloavanja. Za ovo je potrebna **decentralizacija Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i snažnija lokalna partnerstva, kako bi se moglo kvalitetno reagirati na lokalne probleme i situacije. Uspjeh u obavljanju ovoga posla u velikoj će mjeri zavisiti o vezama između lokalnih ureda HZZ-a i regionalnih razvojnih agencija** (v. Poduzetnička klima). U povećanju transparentnosti i dostupnosti informacija o mogućnostima zapošljavanja pozitivan i poželjan doprinos svakako daju i privatne agencije i servisi za zapošljavanje.
- Potrebno je jačati suradnju između HZZ-a i institucija socijalne skrbi, kako bi se spriječilo propadanje određenih kategorija osoba kroz mrežu socijalne skrbi i padanje u siromaštvo.
- Posebnu pozornost u stvaranju veće sposobnosti zapošljavanja posvetit će se osobama koja se na tržištu rada nalaze u nepovoljnom položaju.
- Potrebno je osigurati veću protočnost informacija s tržišta rada prema obrazovnom sustavu, isto kao i snažno **otvaranje sustava odgoja i obrazovanja znanjima i vještinama koje povećavaju 'sposobnost' učenja odnosno 'uče kako učiti'**. To su: jezične i komunikacijske vještine, poduzetništvo i upravljačke vještine, informacijska i komunikacijska pismenost, razumijevanje matematike, poznavanje stranih jezika, socijalne kompetencije i sl. Praksu usvajanja činjeničnog znanja treba zamijeniti stvaranjem sposobnosti razumijevanja, rješavanja problema i praktične primjene znanja.. Upravo će ovakvo usmjeravanje obrazovnog sustava stvoriti temelje za bolju zapošljivost buduće radne snage i spremnost na cjeloživotno učenje. Postojeće aktivnosti na razvoju Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda korak su u pravom smjeru i treba ih dosljedno provoditi i dalje usavršavati.
- **U osmišljavanju, razvijanju i primjeni odgojno-obrazovne politike** potrebno je ostvariti uključenost institucija tržišta rada, socijalnih partnera, udruženja poduzetnika isto kao i razvojnih agencija jer će samo na taj način obrazovni sustav dovoljno brzo i učinkovito uočavati potrebu za novim vještinama i znanjima.

- Modernizaciju obrazovnih sadržaja i nastavnih metoda treba pratiti izgradnja sustava ocjenjivanja njihove učinkovitosti i kvalitete. Uspješnost u pronalaženju zaposlenja osoba koje završavaju obrazovne programe treba biti jedan od najvažnijih kriterija u ocjenjivanju kvalitete obrazovnog programa. Općenito, potreban je **jasan i razvidan sustav evaluacije obrazovnih programa i ustanova koje ih pružaju na kriterijima izvrsnosti i zapošljivosti. Usmjeravati državne financijske potpore prema rezultatima procjene, uz jednake mogućnosti pristupa za privatne i javne institucije obrazovnoga sustava.** Uvođenjem državne mature uspostaviti će se sustav vrednovanja kvalitete obrazovanja i kvalitete srednjoškolskih institucija.
- Preduvjet aktivnog uključivanja radno aktivnog stanovništva u informacijsko društvo i društvo znanja, a posebno mladih generacija koje se još nalaze u sustavu obrazovanja, je **osposobljenost za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT).** Obrazovni se sustav mora suočiti s izazovima i potrebama informacijskog društva i iskoristi priliku koju ICT pruža u dostupnosti znanja, informacija i mogućnosti cjeloživotnog učenja i obrazovanja. Uzimajući u obzir utjecaj koji ICT ima na današnje radno okruženje jasno je da su informacijska i kompjuterska pismenost danas nužne koliko i opća pismenost. **Promocija kompjutorske pismenosti pratit će se programima on-line cjeloživotnog učenja.**
- Osim pripreme mladih generacija na buduće izazove svijeta rada, obrazovni sustav treba povećati i mogućnosti uključivanja odraslih u obrazovni sustav. Usavršavanje i povećanje obrazovanosti, te razvijanje znanja i vještina potrebnih za rad, povećava sigurnost zaposlenja, a onima koji traže zaposlenje povećava prilike za njegovo pronalaženje. **Dostupnost obrazovanja odraslima te fleksibilnost oblika i metoda ove vrste obrazovanja prvorazredan je instrument sprječavanja društvene isključenosti.** Obrazovanje odraslih, a posebno nezaposlenih, zahtijeva uključenost države jačanjem institucionalnih kapaciteta za cjeloživotno učenje – kao što je na primjer Agencija za cjeloživotno učenje. Istovremeno, ovo je područje gdje je potrebna mnogo aktivnija uloga socijalnih partnera, posebno poslodavaca. Poslodavci moraju kroz svoja interesna udruženja (HGK, HUP, HUB i dr.) isto kao i kroz tijela u kojima sudjeluju (GSV, NVK) definirati i afirmirati svoju aktivnu ulogu u promociji cjeloživotnog učenja i, općenito, u promicanju modernog obrazovnog sustava. U razvijanju programa cjeloživotnog učenja potrebno je intenzivno koristiti prednosti informacijsko-komunikacijske tehnologije i učenja na daljinu.
- Bolje usklađivanje obrazovnog sustava s potrebama tržišta zahtijeva također i **kontinuiranu izgradnju kompetencija nastavnog osoblja.** Nastavnici su most za prenošenje suvremenih znanja na generacije koje dolaze. Jačanje sustava stručnog usavršavanja i materijalnog nagrađivanja nastavnika treba stoga prednjačiti kao primjer, ali i kao okosnica prakse cjeloživotnog učenja.

Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005-2010

Strategija i akcijski plan obrazovanja odraslih

- Poseban izazov u obrazovanju za društvo znanja predstavlja sustav visokog obrazovanja, jer ono stvara najkvalitetnije kadrove za gospodarstvo, ali ima i središnju ulogu u povezivanju znanstveno-istraživačkog rada i gospodarstva. S gledišta konkurentnosti, **najvažnije očekivanje od sustava visokog obrazovanja je kvaliteta.** Provođenje Bolonjskog procesa i otvaranje hrvatskog a visokog školstva europskim standardima, koraci su u pravom smjeru. Ove je procese potrebno jačati i ubrzati. Potrebno je otvarati prostor za konkurenciju kvalitetom, jer svugdje gdje postoji konkurencija nastaju i bolji rezultati. **Ovo u visokom školstvu znači mobilnost nastavnika, a posebno studenata.** Omogućavanjem studentima da biraju određen broj kolegija izvan svog matičnog fakulteta, omogućit će im se stjecanje interdisciplinarnih znanja, toliko potrebnih za svladavanje izazova budućnosti.

- U jačanju kvalitete visokog obrazovanja potrebno je hrabrije se **otvoriti suradnji sa stranim fakultetima i sveučilištima,** ponuditi kolegije koje izvode ugledni strani stručnjaci i općenito modernizirati metode izvođenja nastave. Informacijsko komunikacijska tehnologija i mogućnosti učenja na udaljenosti omogućavaju brzo uvođenje znanja, metoda poučavanja i iskustava koji nisu i ne moraju nužno biti trenutačno dostupni na nekom specifičnom fakultetu. **Otvorenost i međunarodna integracija moraju postati ključna mjerila uspjeha razvoja hrvatskih sveučilišta.** Radi toga, potrebno je dalje jačati institucije poput Agencije za znanost i visoko obrazovanje, kao i Nacionalnog ENIC/NARIC³ ureda, te ih pretvoriti u središta za promidžbu otvorenosti visokoškolskog sustava. Tim je institucijama potrebno osigurati i nezavisnost od visokoškolskog sustava, odnosno pojedinaca koji u njemu rade kako bi se osigurala objektivna evaluacija sustava i promocija međunarodne integracije.

- Potrebno je kontinuirano i uporno raditi na sustavnom dotoku informacija o potrebama tržišta rada u sustav visokoga obrazovanja i na **smanjivanju izoliranosti visokoškolskog sustava od potreba privatnog sektora.** Potrebe tranzicije i konkurentnost ne zahtijevaju samo odgovarajuću pripremu mladih, već i sustavnu nadogradnju znanja sada zaposlenih, posebno menadžerskoga kadra. Izazov konkurentnosti pokazuje da upravo **u segmentu menadžerskih i organizacijskih vještina postoji visoka potražnja, ali i značajan jaz između raspoloživih i potrebnih resursa.** Kako su menadžerske vještine potvrđene kao kritičan resurs za gospodarski rast, mjerodavno će ministarstvo posebnu pažnju posvetiti poticanju razvoja obrazovanja za organizaciju i menadžment. Istovremeno, izazov suvremene tehnologije zahtijeva anticipiranje budućih potreba za stručnjacima u području informacijsko komunikacijske tehnologije.

³ Nacionalni ENIC/NARIC ured je izvještajni centar o akademskoj pokretljivosti i priznavanju visokoškolskih kvalifikacija, član je Europske mreže nacionalnih izvještajnih centara (eng. ENIC) o akademskoj pokretljivosti i priznavanju i Nacionalnoga informacijskog centra za akademsko priznavanje (eng. NARIC)

- Zbog osiguranja jednakih šansi i jednake dostupnosti obrazovanja, potrebno je povećavati javna ulaganja u obrazovanje, ali istovremeno jačati mehanizme kontrole trošenja, kako bi se povećala ukupna učinkovitost ovih ulaganja. Potrebno je, također, poticati i privatne inicijative u obrazovanju, jačati partnerstvo s privatnim sektorom i razvijati oblike uključivanja privatnog sektora u podizanje materijalnih uvjeta u obrazovnom sustavu. Istodobno, povećavanje ulaganja u obrazovanje znači ne samo veće plaće za nastavno osoblje, već i **bolju opremljenost škola i fakulteta, bolju dostupnost suvremenih nastavnih pomagala, računala i općenito informacijske tehnologije**. Raspodjelu financijskih sredstava unutar obrazovnoga sustava, posebno onog visokoškolskog, potrebno je provoditi uz veći utjecaj indikatora objektivne ocjene kvalitete obrazovanja prema međunarodnim standardima i indikatora tržišne potražnje za obrazovnim uslugama.

III. ZNANOST, TEHNOLOGIJA I INFORMACIJSKO – KOMUNIKACIJSKA TEHNOLOGIJA

Brz napredak znanosti i tehnologije i izazovi globalizacije čine stjecanje znanja, njegovu produktivnu primjenu, neprekidno obnavljanje i povećanje, temeljnim izazovom konkurentnog gospodarstva i društava. Znanstveno istraživački rad i djelotvornost prenošenja njegovih rezultata u dobra, usluge i procese jedna je od temeljnih poluga u stvaranju konkurentnog gospodarstva i društva znanja. Istovremeno, informacijsko komunikacijska tehnologija se pokazuje temeljnom infrastrukturom konkurentnog društva utemeljenog na znanju.

1. Znanost i tehnologija

Hrvatska ima nominalno značajan znanstveno-istraživački potencijal. Na milijun stanovnika Hrvatska ima 2.600 istraživača dok je prosjek EU-25 oko 3600 odnosno u novim članicama EU-10 oko 2500 istraživača na milijun stanovnika. Međutim, njegova iskorištenost i usklađenost s razvojem i potrebama gospodarstva se općenito smatra relativno niskom. U Hrvatskoj su ukupna ulaganja u istraživanje i razvoj (1,25 posto BDP-a u 2004.) čak i nešto veća od prosjeka novih članica EU (EU-10 prosjek je 0,81 posto BDP) dok postoji zaostajanje za razvijenim zemljama (prosjek ulaganja u EU-15 je 1,98 posto BDP-a). Međutim, struktura tih ulaganja je nepovoljna jer dominiraju ulaganja javnog sektora, tako da su istraživanje i razvoj u velikoj mjeri izolirani od privatnog sektora. Točnije, javni sektor zapošljava 90 posto svih istraživača, izdvaja 60 posto ukupnih ulaganja u znanost i istraživanje dok samo 10 posto prihoda instituta i šest posto prihoda fakulteta dolazi od istraživanja za poslovni sektor. Istraživačka se populacija također sporo pomlađuje, a na tehničke i prirodoslovne fakultete se upisuje relativno mali broj studenata.

„Kokoš i jaje“: preniska privatna ulaganja u istraživanja i razvoj posljedica su nesposobnosti ponude da odgovori zahtjevima potražnje, ali isto tako i nedostatka kvalitetne potražnje za znanstvenim i istraživačkim inputima u proizvodne procese.

Učinjeni su početni koraci u stvaranju hrvatskog istraživačkog prostora odnosno koordinirane mreže znanstveno razvojno-istraživačkih i

akademskih institucija. Te je aktivnosti potrebno vrednovati i ubrzati u dijelu u kojem se ocijeni da se one kreću u dobrom pravcu. Za značajnije pokretanje razvoja na temelju istraživanja i korištenja znanja, nužna je uspostava potpuno novog okruženja koje će omogućiti i promovirati ulaganja gospodarstva, odnosno zainteresiranog kapitala u razvojne projekte. Međutim, osim slabosti same znanstveno istraživačke zajednice njoj danas nedostaje i zahtjevan partner u gospodarstvu. Realno gledajući, interes kapitala za ulaganja u razvoj novih tehnologija ili procesa odnosno općenito u razvoj visokih tehnologija ili je vrlo slab ili ne postoji.

Prevladavanje ovakvog stanja zahtijeva ubrzano stvaranje nacionalnog istraživačkog prostora temeljenog na izvrsnosti, otvorenosti prema međunarodnoj razmjeni znanja i vrednovanju rezultata prema najboljoj međunarodnoj praksi uključujući i djelotvoran sustav zaštite intelektualnog vlasništva. Značajne pomake u ovom pravcu moguće je također ostvariti otvaranjem prema inozemnom kapitalu koji već prepoznaje hrvatski znanstveni potencijal i koji može osigurati brži transfer znanja i tehnologije. Za ovo je u Hrvatskoj potrebno jačati kako materijalne tako i društvene preduvjete odnosno općenito stvarati poslovno okruženje povoljno za investicije i ulaganja (kako domaća tako i strana).

Sama ulaganja vanjskog kapitala u razvojna i primijenjena istraživanja, razvoj metoda, tehnologija ili novih proizvoda pridonijet će također stvaranju uvjeta za zadržavanje mladih istraživača jer će im omogućiti rad na velikim projektima s modernom opremom i najnovijim metodama znanstvenog rada. Iskustva zemalja koja su potaknula ovakva ulaganja u istraživanje pokazuju da su rezultati tog rada pokrenuli i ulaganja u domaće gospodarstvo, da je uspostavljena veza između istraživanja i razvoja. Čest je slučaj da kapital koji je uložen u istraživanja ostvarene rezultate koristi u istoj zemlji pretvarajući te rezultate u izvozne proizvode.

Uloga države i javnog sektora u poticanju transfera znanja i tehnologije potrebna je i opravdana jer inovacije, širenje znanja i tehnologija stvaraju značajne pozitivne društvene efekte. Potrebna su ulaganja države u stvaranje uvjeta za istraživački rad i visoku naobrazbu, jer to su područja gdje pomaci u financiranju mogu dati značajne pozitivne rezultate.

Ciljevi:

- stvoriti moderno opremljene i fleksibilne znanstveno istraživačke centre izvrsnosti u kojima će grupe istraživača raditi na ciljanim projektima
- podići apsorpcijski kapacitet hrvatskih znanstvenih organizacija za programe EU u području znanosti i istraživanja, posebice njihovo povezivanje s malim i srednjim poduzećima
- povećati ulaganja u znanost i istraživanje, stvoriti uvjete za povećana ulaganja privatnog sektora uključujući i privlačenje stranog kapitala

- uskladiti područje interesa i rada na istraživanjima u koja se ulažu proračunska sredstva sa ciljem što cjelovitijeg transfera znanja u razvoj gospodarstva i društva u cjelini.
- osigurati uvjete za transfer znanja i tehnologija u poduzetničke poduhvate u Hrvatskoj
- osigurati policentrični razvoj znanstveno-istraživačkih aktivnosti u Hrvatskoj

Instrumenti i akcije

- **Okрупnjavati postojeća istraživanja u integrirane znanstvene programe** s ciljem stvaranja prepoznatljivih i kompetitivnih centara izvrsnosti koji će se moći ravnopravno povezivati u europske mreže sa znanstvenicima i poduzećima. Potrebno je također ostvariti vezu između ovih centara i doktorskih studija na sveučilištima. U skladu s tim reformirati doktorske studije u učinkovite istraživačke studije trećeg ciklusa.
- Znanstveno profilirati i poticati suradnju sveučilišta, posebice sveučilišta izvan Zagreba, sukladno potrebama uravnoteženog regionalnog razvoja Hrvatske.
- Jačati Nacionalnu zakladu za znanost visoko školstvo i tehnologijski razvoj i Hrvatski institut za tehnologiju (HIT) kao promicatelje izvrsnosti u hrvatskom istraživačkom prostoru.
- Uspostaviti sustav poticanja i podrške **uključivanju hrvatskih znanstvenika i institucija u programe EU** kao što je Sedmi okvirni program. Ovo uključuje i izradu nacionalnog akcijskog plana za povećanje ulaganja u istraživanje i razvoj sukladnog Lisabonskoj strategiji (Akcijski plan 3 posto)
- Realno mogućim ulaganjima i stvaranjem povoljnog zakonodavnog i institucionalnog okruženja **poticati javno-privatna partnerstva za ulaganja u razvoj tehnoloških parkova i zona**, te visokotehnološka spin-off poduzeća
- **Pokrenuti pilot projekte tehnologijskih centara i parkova unutar postojeće institucionalne infrastrukture** za što nisu nužna veća ulaganja.
- Izgraditi **sustav vrednovanja i nagrađivanja koji je na odgovarajući način povezan sa znanstvenim rezultatima** i koji će poticati osobnu odgovornost znanstvenika. Ovakav će sustav biti također poticajan za pomlađivanje istraživačke populacije.
- **Modernizirati istraživačku opremu i infrastrukturu.** Stvarati partnerstva znanstveno istraživačkih institucija i privatnog sektora na modernizaciji istraživačke infrastrukture.
- **Poticati i pomoći ulaganja u mala i srednja poduzeća visokih tehnologija** osnivanjem high-tech inkubacijskih centara s početkom u javnom i postupnim prelaskom u privatno ili javno-privatno vlasništvo. Snažno afirmirati fond rizičnog kapitala (na

*Znanstvena i
tehnologijska politika
RH 2006-2010*

primjer u okviru Poslovno inovacijskog centra BICRO⁴) koji će kombiniranjem javnih i privatnih sredstava i privatne menedžerske ekspertize osigurati dodatan instrument za financiranje uvođenja istraživačkih rezultata u poslovnu upotrebu. (vidi Financije i kapital).

- **Stvoriti zakonske i druge pretpostavke za rad stranih znanstvenika u Hrvatskoj isto kao i uvjete za sudjelovanje hrvatskih znanstvenika u inozemstvu na projektima domaćih znanstveno-istraživačkih institucija.** Mnogobrojni hrvatski stručnjaci i znanstvenici napustili su domovinu zbog boljih i kvalitetnijih uvjeta rada u inozemstvu. Tu je činjenicu potrebno preokrenuti na korist hrvatske znanosti i gospodarstva jer ti znanstvenici raspolažu znanjima i iskustvima zemljama koje su znanstveno i tehnološki ispred nas. **Općenito potrebno je jačati sudjelovanje hrvatske znanstveno istraživačke zajednice u međunarodnoj razmjeni znanja.**

2. Informacijsko – komunikacijska tehnologija i društvo znanja

Informacijsko komunikacijska tehnologija je temeljna infrastruktura društva znanja. Ono što je razvitak prometne i energetske infrastrukture značilo za gospodarski uspon tijekom XX stoljeća, to će informacijsko komunikacijska tehnologija značiti za konkurentnost i gospodarski uspjeh u XXI stoljeću. Informacijska i komunikacijska tehnologija je osnovica društva znanja, ali umrežena tehnologija i komunikacije same po sebi nisu dovoljne. Njezin razvoj i primjena zahtijeva nove načine rada isto kao i inovativnu i produktivnu primjenu znanja. Njezina primjena i korištenje je podloga za uspješno djelovanje znanosti i poduzetništva. Potrebno je stoga neprekidno stvarati uvjete za nesmetano širenje i primjenu, isto kao i istraživanje i razvoj ove tehnologije i na njoj zasnovanih proizvoda i usluga.

U svakom strateškom području utvrđenom u ovom dokumentu informacijsko komunikacijska tehnologija je nezaobilazna sastavnica instrumenata djelovanja. Stoga se sljedeći ciljevi, instrumenti i akcije trebaju tumačiti kao bitni elementi svih akcija opisanih u ovom dokumentu.

Ciljevi

- dostupnost, kvalitetu, sigurnost i cijenu informacijsko komunikacijske infrastrukture održavati na razini najviših europskih standarda
- uvesti informacijsku komunikacijsku tehnologiju kao temeljni način poslovanja državnih institucija
- obrazovni i visoko školski sustav modernizirati primjenom informacijsko komunikacijske tehnologije, i usmjeriti prema nastavnim sadržajima koji će osigurati znanja i vještine potrebne za njezino korištenje

⁴ eng. *Bussines Innovation Centres of Croatia*

- povećati broj studenata koji se školuju za zanimanja vezana uz informacijsko komunikacijsku tehnologiju

Instrumenti i akcije

- Hrvatska je liberalizirala svoje telekomunikacijsko tržište i u skladu s tim uživa koristi neprekidnog povećanja dostupnosti informacijsko komunikacijske infrastrukture uključujući širokopojasni pristup. Potrebno je stoga **dalje unapređivati dosegnute tržišne standarde i u skladu s tim dalje jačati ulogu Vijeća za telekomunikacije.**
- Potrebno je dalje jačati dostupnost i pristup informacijsko telekomunikacijskoj infrastrukturi isto kao i standarde sigurnosti. Potrebno je **razmotriti mehanizme za povećanje dostupnosti i iskoristivosti informacijsko komunikacijske infrastrukture koja se nalazi u vlasništvu državnih poduzeća.**
- U skladu s načelom da organizacijske granice javne uprave ne smiju biti vidljive građanima i poduzetnicima **stvoriti zakonske, kadrovske i organizacijske uvjete za djelotvorno funkcioniranje elektroničke javne uprave** i dostupnost javnih usluga i informacija poduzetnicima i građanima (v. Nova uloga države). Javna uprava treba svojim primjerom poticati privatni sektor na primjenu elektroničkog poslovanja.
- **Promovirati rad na daljinu** kao ravnopravan način sudjelovanja u svijetu rada.
- **Modernizirati nastavne metode** na način veće upotrebe informacijske komunikacijske tehnologije u obrazovnom procesu i poticati čak na korištenje Interneta pri samostalnom učenju. Intenzivirati postojeće programe za omogućavanje ranog pristupa djece Internetu i elektroničkoj komunikaciji. (v. Ljudi i znanje). Na ovaj će se način već u ranoj dobi početi stvarati građani društva znanja.
- **Promovirati učenje na daljinu i korištenje informacijsko komunikacijske tehnologije u razmjeni znanja,** stjecanju interdisciplinarnih znanja i pristupu studenata visoko kvalitetnim nastavnim sadržajima bez nužno potrebe studiranja na stranim sveučilištima (v. Ljudi i znanje)
- **Ojačati znanstvene kapacitete uključene u istraživanje i razvoj informacijsko komunikacijske tehnologije i njene primjene,** a posebno programe usmjerene na poticanje razvoja poduzeća utemeljenih na znanju (v. Znanost i istraživanje)
- **Posebno poticati programe i projekte koji informacijsko komunikacijsku tehnologiju stavljaju u funkciju očuvanja nacionalne baštine i jezika.**

IV. SOCIJALNA KOHEZIJA I SOCIJALNA PRAVDA

Najvažniji element socijalne kohezije jest sklonost suradnji, te spremnost i sposobnost za rješavanje neizbježnih društvenih sukoba na pravedan i efikasan način. U podlozi kohezivnih faktora jednoga društva leži kultura - takozvani socijalni kapital i norme ponašanja koje upravljaju odnosima među ljudima. Osjećaj pravednosti i pravo samo su izvedenice tih temeljnih vrijednosti.

Društva u kojima spremnost na toleranciju ima prednost pred samoisticanjem pod svaku cijenu i potrebom dominacije nad suparnikom, postižu veći stupanj socijalne kohezije i društvene efikasnosti. U takvim društvima veći je stupanj slaganja oko temeljnih vrijednosti i smjerova društva.

Hrvatska u tom pogledu nema jasno definiranu poziciju. S jedne strane, postoje zajedničke vrijednosti i razvijeni osjećaj za socijalnu osjetljivost i solidarnost. Tako se osjećaj za socijalnu pravdu odražava u razmjerno velikim preraspodjelama prema zaštićenim skupinama koje se odvijaju putem državnoga proračuna. Takvu situaciju treba prihvatiti kao zadanu i tražiti načine povećanja efikasnosti sustava transfera kako bi novac dolazio do onih kojima je zaista najpotrebniji, te kako bi se spriječile zloporabe i umanjio rizik siromaštva.

S druge strane, upravo rizik siromaštva i nepostojanje šanse za promjenu u životu onemogućavaju socijalnu uključenosti i sudjelovanje u društvu. Stopa rizika od siromaštva iznosila je 2003. godine u Hrvatskoj 18 posto, dok je EU prosjek 15 posto. Stopa rizika siromaštva od 18 posto znači da oko 18 posto stanovništva živi u kućanstvima čiji je dohodak manji od 60 posto medijalnog dohotka⁵. Borba protiv siromaštva, posebno siromaštva osjetljivih skupina (starijih osoba, nezaposlenih, samačkih kućanstava) zahtijeva neprekidnu pozornost svih dijelova društva.

Postoji također veza između djelotvornog pravosuđa, s jedne i socijalne kohezije i pravde, s druge strane. Premda je za osjećaj kohezije i pravde potrebno puno više od učinkovitog pravosuđa dobro funkcioniranje pravosuđa podupire osjećaj kohezije i pravde.

Na općenitoj razini, svi društveni činitelji trebaju raditi na stvaranju osjećaja socijalne pravde i razvoja mehanizama za njezino postizanje. Privatni sektor nije niti može biti u potpunosti oslobođen odgovornosti na ovom području. To što socijalna politika navodno spada isključivo u područja djelovanja vlade ne oslobađa privatni sektor svakodnevne odgovornosti u etičkom smislu. Socijalnu politiku smještamo u širi okvir socijalne kohezije, a u tom je okviru veoma važno kakva je politika socijalne odgovornosti poduzeća, kako ona rješavaju sporove (ne samo radne) i kako se ponašaju prema svojim radnicima i poslovnim partnerima, te prema zajednici i okolišu u kojem djeluju. Privatni sektor mora uvažiti da je svaki uspjeh - poslovni, obiteljski,

Socijalna kohezija = socijalna osjetljivost + pravednost

Kvalitetno i efikasno pravosuđe nije važno samo zato jer to traže poduzetnici, već prije svega jer ono stvara i osjećaj življenja u pravednome društvu, a taj je osjećaj sastavnica socijalne kohezije.

⁵ Medijalni dohodak je dohodak koji ukupnu raspodjelu dohodaka u zemlji dijeli na pola tako da 50 posto stanovništva ima niži dohodak od medijalnog, a 50 posto viši dohodak od medijalnog dohotka.

športski, vođen naporima pojedinaca, ali je i ukorijenjen u socijalni ambijent u kojem je nastao.

Konkretno, profitabilnost gospodarskih djelatnosti je, ne samo ekonomski nužna, već i društveno korisna, jer se u takvim proizvodnjama otvaraju nova radna mjesta i zapošljava visokokvalificirana radna snaga. Međutim, uspješno poduzeće je dužno društvu vratiti još nešto povrh poreza koje plaća, jer poreze plaćaju svi. Dužno je poslovati socijalno odgovorno i ulagati u društvo temeljem programa socijalne odgovornosti, jer upravo iz društva izrasta tržište i potrošači čije preferencije osiguravaju veliku i stabilnu potražnju i dobit.

Ciljevi

- povećati udjel 10 posto najsiromašnijih u ukupnoj raspodjeli dohotka i smanjiti postotak populacije koja je ugrožena siromaštvom
- povećati učinkovitost sustava socijalnih transfera
- promovirati socijalni dijalog, sporazumno rješavanje sporova, jednakost pred zakonom i pravosuđem i štititi načelo nevinosti do suprotnoga dokaza
- posebnu pažnju posvetiti zaštiti djetinjstva i razvoju djece
- promicati sve oblike kreativnih aktivnosti koje su bitan faktor socijalne kohezije
- promovirati politiku socijalne odgovornosti korporacija

Instrumenti i akcije

- Potrebno je završiti uspostavu statističko-analitičkog sustava kojim će se najmanje jednom godišnje pouzdano mjeriti nejednakosti u raspodjeli dohotka. Usporedo, **treba postići konsenzus o definiciji siromaštva. Potom treba precizno definirati i provoditi politiku s ciljem uklanjanja siromaštva i postupnog povećanja udjela 10 posto najsiromašnijih (relativno siromaštvo) u ukupnoj raspodjeli dohotka.**
- Socijalna pravednost i uključenost zahtijeva pomoć i potom onima koji se zbog objektivnih okolnosti ne mogu brinuti o sebi, ali isključuje zlorabu i rentijersko ponašanje. Socijalnu politiku, u dijelu u kojem se ona oslanja na instrument socijalnih transfera, **treba zasnovati na objektivnom i sveobuhvatnom statističkom sustavu koji će obuhvatiti dohotke i imovinu potencijalnih primatelja transfera, kako bi se povećala njihova učinkovitost (transferi moraju doći u prave ruke – i najmanja pogreška umanjit će vjerodostojnost i smisao cjelokupne politike socijalnih transfera).** Ovo načelo posebno dobiva na značenju u uvjetima ograničenih proračunskih sredstava i nužnosti relativnog smanjivanja visine javne potrošnje. Potrebno je utvrditi razvidne kriterije i ukloniti preklapanja u kriterijima za stjecanje socijalnih naknada i mnogostrukost osnova za ostvarivanje prava na socijalne naknade. Prvi korak u ovom procesu je načiniti sveobuhvatan inventar postojećih prava.

- Aktivna politika tržišta rada treba se usmjeriti na dugotrajno nezaposlene osobe i posebno osjetljive skupine, **a posebnu pažnju valja posvetiti mjerama za poticanje poduzetništva i samozapošljavanja.** Cilj aktivnih mjera treba biti povećana sposobnost zapošljavanja, za što je u prvom redu potrebno pravilno razumijevanje uzroka dugotrajne nezaposlenosti. Zajedno s poznavanjem potreba poslodavaca ovo će omogućiti učinkovito strukturiranje programa dokvalifikacija i prekvalifikacija, koji trebaju biti dostupni cjelokupnoj populaciji nezaposlenih. Rezultate mjera aktivne politike valja sustavno pratiti (v. Ljudi i znanje).
- **Treba povećati izdvajanja za promoviranje i potporu mirnom rješavanju svih oblika sporova** (v. Nova uloga države). Treba organizirati internetski servis za promicanje mirenja, na kojem će se građani i poduzetnici educirati o mirenju, ali i putem kojeg će ostvariti pristup informacijama koje su nužne za učinkovito mirenje: mogućnost pretraživanja sudskih odluka, uvid u najvažnije inozemne slučajeve, uvid u najvažnije arbitraže i mirenja u nas, uvid u liste posrednika, savjetnika i vještaka koji mogu pomoći pri mirenju. Potrebno je sudionike u socijalnom dijalogu upoznati s tehnikama mirenja i iskustvima država koje su poznate po uspješnom provođenju socijalnog dijaloga.
- **Potrebno je afirmirati i štititi načelo nevinosti do suprotnoga dokaza.** Pojačati edukaciju o temeljnim načelima pravednosti i etici u sustavu primarnoga i sekundarnoga obrazovanja. Treba **promovirati odgovornost za javno izrečenu riječ kao i odgovornost medija.**
- Pri provođenju zdravstvene reforme potrebno je usmjeriti se na povećanje efikasnosti bolničkoga sustava i smanjenje nepotrebnih izdataka, **vodeći pritom računa o zadržavanju socijalnog aspekta zdravstvenoga sustava.** To se prije svega odnosi na neometan pristup osjetljivih društvenih skupina zdravstvenome sustavu. Potrebno je jačati sustav preventivne zdravstvene zaštite, isto kao i dalje jačati standarde kontrole kvalitete hrane i prehrambenih proizvoda, kako bi se umanjile prijetnje prijenosa novih bolesti na ljude.
- **Odnos društva prema djeci slika je samoga društva.** Potrebno je ojačati ulogu dječjeg pravobranitelja i povećati ulaganja i izdvajanja za dio socijalnoga sustava koji se bavi djecom i obiteljima. **Posebno je važno povećati ulaganja u programe prevencije društveno neprihvatljivog ponašanja djece promoviranjem aktivnosti na području športa, umjetnosti, tehnike i drugih kreativnih aktivnosti koje razvijaju ljudski potencijal.** U Hrvatskoj postoji mnoštvo udruga koje dobro rade na tom području, no suočene su s nedostatkom sredstava i poteškoćama u pristupu javnim i privatnim izvorima financiranja. Kriterije i izvore financiranja takvih programa treba učiniti razvidnima uspostavom središnjeg web-servisa za udruge koje se bave razvojem kreativnosti djece. Treba uspostaviti registar stručnih osoba koje se bave tom djelatnošću (športski treneri, animatori itd.), a novac poreznih obveznika raspoređivati

udrugama prema objektiviziranim i javnim mjerilima uspjeha u radu.

- **Društvo treba razviti sposobnost prepoznavanja i korištenja bitnih faktora socijalne kohezije.** Neosporno je da danas šport čini izrazito snažan faktor socijalne kohezije u nas. Sa športskim se uspjesima identificiraju i djeca i odrasli, zbog njih se i bave športom, i na temelju njihove inspiracije nastaju novi športski heroji. Hrvatska ima dugu tradiciju i sjajne, globalno prepoznate, rezultate u mnogim športovima, što nije plod rada samo iznimnih pojedinaca izvan sustava. Nadalje, športska se aktivnost logički integrira s drugim aktivnostima i resursima u kojima uživamo konkurentsku prednost (prirodne ljepote, ekološka i bioraznolikost, čist okoliš, turizam). Zbog toga **športu treba dati onu socijalnu i gospodarsku važnost koja mu prema rezultatima pripada.** Nakon odvajanja vrhunskoga profesionalnoga športa, koji će se organizirati na klasičnim korporativnim principima, potrebno je povećati javna izdvajanja za amaterski šport, radi širenja osnovice uključenih građana. Potrebno je povećati kapacitete športskih objekata u velikim gradovima i ulagati u sportske kampove i komplekse, u mjestima s turističkim potencijalom. Kriteriji za alokaciju javnih sredstava na športske udruge moraju postati razvidniji i vezani uz postignute rezultate i masovnost.
- Potrebno je **promovirati socijalnu odgovornost privatnih kompanija.** Država može utvrditi indikativne smjernice u alociranju proračuna za socijalnu odgovornost privatnih korporacija i preporučiti privatnim kompanijama da ih ugrade u svoje planove društveno odgovornih akcija. Privatnim se korporacijama treba preporučiti da alokaciju proračuna za socijalnu odgovornost (programi donacija) obavljaju na temelju javnih natječaja ili dodavanjem sredstava u one programe koji su preporučeni od strane stručnih državnih tijela. Potrebno je utvrditi nacionalne nagrade za korporativnu socijalnu odgovornost i pridati im odgovarajuću medijsku i političku pozornost.
- Hrvatskoj kulturi potreban je razrađen program upravljanja. Projekti kao što je Vukovar-Vučedol-Ilok i sistemska revitalizacija područja obuhvaćenog tim projektom postat će pokretač razvoja cijele regije. Ulaganja u zaštitu i očuvanje kulturne baštine su ulaganja u ukupni društveni razvoj. Programi stalne suradnje kulture i turističkog gospodarstva polaze od činjenice da je Jadranska obala kulturno blago koje treba postati europskim kulturnim odredištem. Na tome treba temeljiti nove kulturne programe. Arheološka nalazišta, gradovi i putovi kulture, ljetni festivali, otoci-radionice – razrađen program prerastanja Jadrana u kulturno središte Europe prerasta granice kulture i potiče opći zamah duhovnog i gospodarskog života Hrvatske. Da bi se ovo ostvarilo kulturna baština treba također postati sastavni dio razvoja prostora. Treba stoga podupirati djelovanje onih ustanova u kulturi koje su zaslužne za očuvanje i promicanje kulturnog identiteta u zemlji i svijetu, razvijati i poticati nove kulturne i umjetničke tendencije i pravce, a posebno je značajno pružati potporu mladim umjetnicima.

Od svih zimskih i ljetnih olimpijskih sportova, Hrvatska – zemlja s oko 0,07 posto svjetske populacije, ima osvajače olimpijskih medalja u čak osam od 35 olimpijskih sportova odnosno osvajače zlatnih olimpijskih medalja u tri sporta ili u devet posto od ukupnog broja olimpijskih sportova: dizanju utega, rukometu i skijanju.

V. PROMET I ENERGIJA

Dostupnost infrastrukture temeljna je pretpostavka rasta i zapošljavanja, jer utječe na kvalitetu i raznovrsnost poslovnih prilika, ali i sveukupnu privlačnost zemlje za poslovanje i investicije. Razvitak infrastrukture mora biti u funkciji održivog i uravnoteženog razvoja zemlje kao i njezinoga djelotvornog uključivanja u zajedničko tržište EU. Istovremeno, zemljopisni oblik RH uvjetuje i određene specifičnosti za razvoj transportne i energetske infrastrukture.

Efikasna i sigurna prometna infrastruktura omogućava rast produktivnosti, olakšava i potiče mobilnost ljudi i robe, te smanjivanjem prometne izoliranosti stvara pretpostavke za uravnotežen regionalni razvoj. Prometnu infrastrukturu Hrvatske čini 28.750 km cesta; 2.726 km željezničkih pruga; osam morskih luka od kojih su dvije dominantno luke teretnog prometa i tri dominantno putničke luke; sedam aerodroma i dva uzletišta; 781,1 km plovnih putova s četiri riječne luke; dva terminala za kombinirani prijevoz. Teritorijem Hrvatske prolaze dva kopnena (koridor X/Xa te Vb/Vc kao ogranci koridora V) i jedan riječni koridor (koridor VII – rijeka Dunav) koji su dio mreže europskih koridora.

Iako dobro razvedena, prometna infrastruktura je nejednoliko razvijena. Nedavno dosegnuta visoka razvijenost mreže autocesta praćena je nezadovoljavajućom kvalitetom državnih, županijskih i lokalnih cesta. Dužina mreže autocesta izražena u kilometrima na 100 000 stanovnika iznosi 23 kilometra dok se vrijednost tog pokazatelja u EU-15 kreće oko 14 kilometara na 100 000 stanovnika. Ovi podaci pokazuju da je Hrvatska u pogledu izgrađenosti mreže auto cesta dosegla razinu razvijenosti ove vrste prometne infrastrukture koja je, u usporedbi s europskim prosjekom, iznad njezine opće gospodarske razvijenosti. Istovremeno, tek 35 posto državnih cesta ima kvalitetu asfaltnog sloja koja se ocjenjuje dobrom.

Dužinom željezničkih pruga Hrvatska također premašuje europski prosjek – na 100 000 stanovnika Hrvatska ima 62 km pruga, dok je EU-25 prosjek 45 kilometara. Međutim, samo devet posto željezničkih pruga su dvokolosječne pruge, a elektrificirano je 36 posto željezničkih pruga. Istovremeno, aktivnost transportnog sektora je ispod predratne razine. Broj prevezenih putnika u 2004. godini činio je tek 57 posto broja prevezenih putnika iz 1990.

Zajedno s prometnom povezanošću dostupnost energije i njezina odgovarajuća ponuda čine temeljni preduvjet održivog i kontinuiranog gospodarskog rasta. Dodatno, nedostatak energije može stvoriti 'usko grlo' i ograničenje za gospodarski rast koje je, ako nastane, teško ili nemoguće otkloniti u kratkom roku. U razdoblju 1999-2004. potrošnja ukupne energije povećavala se prosječno 2,2 posto godišnje dok je u istom razdoblju prosječan porast neto potrošnje električne energije iznosio 3,3 posto. Hrvatska danas vlastitom proizvodnjom zadovoljava tek polovicu svojih energetskih potreba pri čemu je vlastita opskrbljenost primarnom energijom u neprekidnom padu s očekivanjem daljnjeg smanjivanja. Istovremeno, Hrvatsku

karakterizira relativno visoka energetska intenzivnost⁶. Iako posljednjih deset godina postoji opći trend smanjivanja potrošnje energije potrebne za proizvodnju jedinice BDP tj. trend povećanja energetske učinkovitosti Hrvatska još uvijek troši značajno više energije po jedinici BDP od europskog prosjeka. U 2003. EU -25 su za stvaranje 1000 EUR BDP-a potrošili 209 kilograma naftnog ekvivalenta energije. Nasuprot tome, Hrvatskoj je za stvaranje 1000 EUR BDP-a bilo potrebno 452 kilograma naftnog ekvivalenta energije.

Temeljna polazišta u daljnjem razvoju infrastrukture moraju biti: jačanje tržišnih mehanizama u izgradnji i korištenju infrastrukture, moderan sustav upravljanja infrastrukturom, utemeljen na informacijskoj tehnologiji i održiv sustav financiranja njezine izgradnje i održavanja.

Ciljevi

- ujednačavanje razvijenosti i kvalitete transportne infrastrukture
- promicanje ekološke održivosti u transportu i energetici
- povećanje energetske učinkovitosti uz povećanje sigurnosti dobave i opskrbe energijom uključivanjem različitih energetskih izvora i tehnologije
- promoviranje korištenja obnovljivih izvora energije i ekološki održivih izvora energije
- razvitak energetskog tržišta i priprema za uključivanje u jedinstveno europsko tržište energije
- koristiti modele financiranja izgradnje infrastrukture koji uključuju privatni sektor, tj. javno privatno partnerstvo

Instrumenti i akcije

- U razvitku transportne infrastrukture potrebno je iskoristiti prednosti koje proizlaze iz geografskog položaja Hrvatske i prirodno usmjeravaju Hrvatsku na razvitak svih oblika prometa. Razvoj prometne infrastrukture mora biti usmjeren **povećanju međusobne integriranosti i povezanosti ukupnog prometnog sustava – morskih luka, željezničke i cestovne infrastrukture te vodenog prometa i riječnih luka na kopnu kako bi se postigli sinergijski učinci na razvoj i konkurentnost gospodarstva.** Boljom unutarnjom povezanošću prometnog sustava osigurat će se i povećana dostupnost europskih prometnih koridora odnosno bolja integriranost hrvatske prometne mreže s prometnom mrežom susjednih zemalja.
- U nadolazećem razdoblju **ulaganja u prometnu infrastrukturu potrebno je oblikovati na takav način koji će omogućiti smanjivanje razlika u kvaliteti i sigurnosti između različitih segmenata cestovne infrastrukture isto kao i između pojedinih oblika prometa.** Štoviše, zemljopisni položaj Hrvatske ukazuje da je potrebno snažnije iskorištavati potencijale za sinergijske učinke koji mogu nastati od učinkovitog kombiniranja

Program građenja i održavanja javnih cesta za razdoblje 2005.-2008.

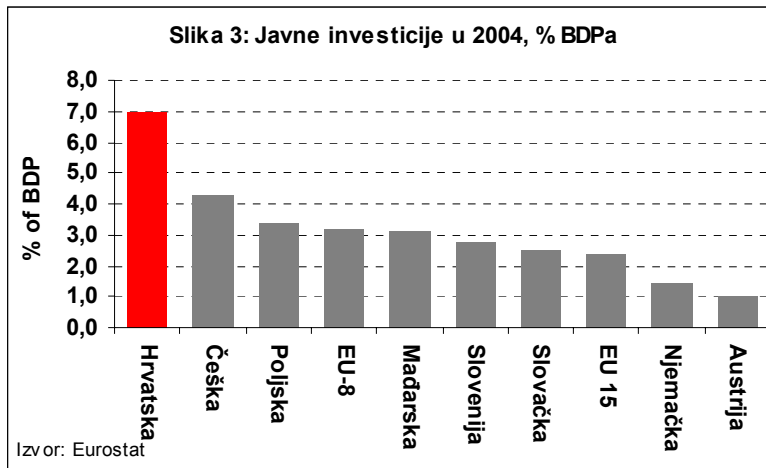
⁶ Energetska intenzivnost pokazatelj potrošnje energije potrebne za proizvodnju jedinice bruto domaćeg proizvoda ili alternativno jedinice bruto dodane vrijednosti.

cestovnog, željezničkog i vodenog prometa. Modernizirati sustave upravljanja i nadzora prometa korištenjem informacijsko komunikacijske tehnologije.

- Dobra raširenost cestovne infrastrukture, uključujući i mrežu autocesta, upućuje da u području cestovne infrastrukture **prioritet treba dati ulaganjima u investicijsko održavanje, podizanje kvalitete i sigurnosti državnih, županijskih i lokalnih cesta.**
- Prioritet u moderniziranju željezničke infrastrukture trebaju imati **pravci značajni za prijevoz tereta, koji mogu osigurati dodatan poticaj razvoju pomorskog prometa i pomorskih luka te ojačati poziciju Hrvatske kao tranzitnog područja prema jugoistočnoj Europi i dalje prema Bliskom istoku.** Moderniziranje željezničke infrastrukture treba se temeljiti na nadopunjavanju s ostalim oblicima prometa, što također zahtijeva ukidanje onih željezničkih pravaca koji su zbog konkurencije s cestovnim i/ili zračnim prometom izgubili na ekonomskom značenju. Na ovaj će se način dati doprinos pripremama Hrvatskih željeznica za konkurenciju na jedinstvenom tržištu, koje između ostalog zahtijevaju i financijsku konsolidaciju HŽ-a (v. Privatizacija i restrukturiranje) Ulaganjima u željezničku infrastrukturu i promet potrebno je korištenjem suvremenih tehnologija u upravljanju prometom osigurati sigurnost, kvalitetu i pouzdanost ove vrste prometa, s ciljem što bržeg uključivanja u Europski sustav upravljanja željezničkim transportom.
- Djelotvorno **oživljavanje vodenog prometa** zahtijeva uklanjanje uskih grla na riječnim plovnim putovima, povećanje međusobne povezanosti vodenih putova na kopnu, razvitak infrastrukture u lukama i povećanje kvalitete navigacije u skladu s međunarodnim standardima.
- Održivi razvoj prometne infrastrukture u službi konkurentnosti zahtijeva posebnu pozornost problemima gradskog i prigradskog prometa. **Potrebno je razviti sustav instrumenata i mjera koji će poticati korištenje javne prijevozne mreže,** a u sustavima prigradskog prometa osnaživati korištenje necestovnih oblika prometa.
- Kapaciteti zračnih luka su u slučaju Hrvatske značajan element i za razvoj turizma. Unapređenje **kapaciteta za primanje putnika te općenito povećanje sigurnosti** i kvalitete infrastrukture zračnog prometa nužne su pretpostavke za puno ostvarivanje gospodarske uloge ove vrste prometa.
- Transport isto kao i proizvodnja i pretvorba energije bitno utječu na stanje u okolišu -emisiju štetnih plinova u atmosferu, utjecaj na vode, zauzeće zemljišta, učinci na biološku raznolikost, buka i sl. Budući razvoj i transporta i proizvodnje energiju moraju stoga podupirati održiv razvoj i još intenzivnije **osigurati sukladnost s politikama i aktivnostima zaštite okoliša isto kao i zaštite prirode.** (v. Priroda, prostor i regionalni razvoja)

- Potrebno je zakonodavnim i drugim mjerama **poticati energetska učinkovitost** u svim segmentima potrošnje energije – industriji, uslugama, transportu i širokoj potrošnji. To također uključuje energetska štedna izgradnja zgrada, postrojenja za grijanje i hlađenje isto kao i smanjivanje gubitaka u prijenosu i proizvodnji energije.
- Očekivano rastuće potrebe za energijom činit će i pored očekivanih ulaganja u nove izvore „čiste“ energije Hrvatsku sve više ovisnom o uvozu energije. Potrebno je stoga osigurati, u skladu s ekološkim ograničenjima, povećanje kapaciteta za proizvodnju – u prvom redu električne energije, pravovremenu zamjenu dotrajalih kapaciteta, ali i **povećati raznovrsnost dobavnih pravaca energije**, kako bi se smanjila mogućnost negativnih šokova u slučaju otkazivanja nekog od dobavnih pravaca. Ovo se posebno odnosi na dobavne pravce prirodnog plina koji danas čini oko 30 posto izvora ukupne primarne energije i nešto više od 10 posto ukupnog uvoza energije. Potrebno je također osigurati pravovremenu zamjenu dotrajalih kapaciteta za proizvodnju energije.
- Ekološka održivost proizvodnje i potrošnje energije zahtijeva jačanje korištenja obnovljivih izvora energije i općenito izgradnju budućih energetska postrojenja, na temelju ekološki prihvatljivih energenata. **Korištenje energije sunca i vjetra** je jedan od načina za pokriće dijela rastućih energetska potreba, posebno na obali i otocima. **Mehanizme zbrinjavanja otpada, a posebno korištenje biomase, također je potrebno stavljati u službu proizvodnje energije.**
- Razvitkom energetska tržišta i s njim povezanog sustava utvrđivanja cijena energije, treba osigurati kvalitetnu i pouzdanu dobavu energije, uz najniže troškove. Reformu energetska tržišta i jačanje institucija tržišta, posebno u području električne energije treba intenzivirati, kako bi se na kvalitetan način mogla osigurati prilagodba zahtjevima zajedničkoga tržišta. **Otvaranje energetska tržišta će uz odgovarajuće propise osigurati i jačanje privatne inicijative na tržištu energije.** Za očekivati je da bi upravo privatni kapital mogao dati poseban impuls proizvodnji energije iz obnovljivih izvora.
- Pronaći odgovarajuću ravnotežu između nužnosti investicijska ulaganja, nužnosti zadovoljenja ostalih javnih prioriteta, opisanih u ovom dokumentu i postojećih makroekonomskih ograničenja, koja proračun i fiskalnu politiku čine temeljnim instrumentom zaustavljanja rasta vanjskog duga i u konačnici njegova smanjivanja. Mogući odgovor na ove suprotstavljene zahtjeve je **primjena sofisticiranijih modela financiranja investicijska projekata – u prvom redu onih koji uključuju sudjelovanje privatnog sektora.** Štoviše, s promijenjenom ekonomskom i političkom pozicijom zemlje, stvorenom početkom pregovora o punopravnom članstvu u EU, stvoreno je i povoljnije okruženje za ovakav način financiranja. Iz proračuna se danas izdvaja oko sedam posto BDP-a za investicije dok je EU prosjek oko tri posto BDP, što poziva na pronalaženje alternativnih načina financiranja

kapitalnih investicija. U oblikovanju investicijskih projekata potrebno se stoga **intenzivnije oslanjati na modele javno – privatnog partnerstva, odnosno druge oblike sudjelovanja privatnog kapitala koji se neće temeljiti na državnom dugu i zaduživanju.** Uključivanje privatnog sektora pridonijet će također većoj efikasnosti i kvaliteti investicijskih projekata.

- Uz moguće uključivanje inozemnog kapitala u financiranje infrastrukturnih projekata u proizvodnji energije, treba poticati i domaći razvoj i proizvodnju, u snažnom partnerstvu sa vanjskim investitorima. Tako će se razvijati transfer tehnologije i domaća industrija kojoj će se otvarati i mogućnosti zajedničkog nastupa na vanjskim tržištima u nastavku suradnje s partnerima.

JAVNO - PRIVATNO PARTNERSTVO

Iako nema jednoznačne definicije, javno-privatno partnerstvo razumijeva suradnju javnog i privatnog sektora u kojoj javni sektor kupuje uslugu od privatnog sektora, a jedan ili više elementa u realizaciji projekta pripada privatnom sektoru. JPP može, ali i ne mora uključivati privatno financiranje. Koncept JPP-a doživljava velik uspon tijekom posljednjeg desetljeća 20. st., tako da je 2003. godine vrijednost JPP ulaganja iznosila 41 milijardu USD, nasuprot 6 milijardi u 2000.

Razlozi primjene su proračunsko ograničenje, zahtjev za poboljšanjem kvalitete usluga javnog sektora temeljem znanja i radnih metoda privatnog sektora, potreba promjene uloge države u gospodarstvu te povećanje učinkovitosti iskorištavanja sredstava iz strukturnih fondova.

Najčešći sektori primjene: izgradnja infrastrukture (ceste, željeznice, zračne i morske luke), informacijska tehnologija, školstvo, zdravstvo i bolnice, sport i turizam, komunalne usluge i zbrinjavanje otpada.

Organizacijski oblici mogu biti: - koncesija – privatni sektor sudjeluje u financiranju izgradnje infrastrukture, privatno financirani investicijski projekti – privatni sektor investira u projekt, javni sektor daje neki od nužnih poticaja (na pr. zemlju) i plaća pristojbu za korištenje objekta, koji nakon određenog razdoblja preuzima u vlasništvo, zajedničko ulaganje;- franšiza - privatni sektor u zamjenu za pristojbu koju plaća državi dobavlja i naplaćuje javnu uslugu;- djelomična privatizacija.

Potreba za JPP projektima postoji ako ambiciozni razvojni planovi nadmašuju resurse javnog sektora. Iz istog razloga postoji i opasnost nekritičkog korištenja ovoga koncepta. U zemljama EU postoji iskustvo primjene, međutim i neizvjesnost kako JPP prilagoditi zakonodavstvu, propisima, statističkim i računovodstvenim standardima EU.

VI. PROSTOR, PRIRODA, OKOLIŠ I REGIONALNI RAZVITAK

Geografska i biološka raznolikost prostora na kojem živimo bogatstvo je koje pripada svima nama, ali nas i obvezuje. Obvezuje nas da ljepote i kvalitetu prostora – i panonskog i brdsko-planinskog i jadranskog - čuvamo i očuvamo za generacije koje dolaze. Dodatno, povijesne su mijene tim podnebljima dodavale graditeljsko-kulturne vrijednosti i posebnosti stvarajući jedinstvenu poveznicu srednjoeuropskog i mediteranskog područja. Planiranje i razvoj prostora te neprekidna skrb o prostoru neodvojiv su dio ukupne strategije razvoja, jer razvoj koji želimo je razvoj koji čuva i unaprjeđuje kvalitetu i vrijednosti prostora i okoliša. Prostorno planiranje stoga čini okvir u kojem se ostvaruje održiv gospodarski razvoj, a čini i posebno značajan instrument očuvanja naše obale i jedinstvenog turističkog potencijala cijele Hrvatske. Istovremeno, povoljna mreža i raspored gradova omogućavaju policentričan razvoj i ravnomjerniji prostorni raspored ukupne gospodarske aktivnosti.

U europskom kontekstu Hrvatska ima relativno visoko očuvan okoliš, međutim stupanj njegove zaštite je u nas ipak niži od prosjeka europskih razvijenih zemalja. Očuvanost okoliša je u značajnoj mjeri rezultat manje prisutnosti 'teških' industrija u ukupnoj industrijskoj strukturi, ali su ulaganja u zaštitu okoliša niža nego u razvijenim europskim zemljama. Odgovorno ponašanje međutim zahtijeva stalnu brigu oko svih sastavnica okoliša – tla, zraka, voda, mora i biološke raznolikost.

Iako hrvatska po stanovniku generira manju količinu kako ukupnog tako i komunalnog otpada od nekih europskih zemalja, (2840 kg ukupnog otpada po stanovniku u Hrvatskoj nasuprot 4200 kg po stanovniku u Sloveniji ili 6000 kg po stanovniku u Austriji) mali broj uređenih odlagališta i velik broj nekontroliranih deponija nanose štetu okolišu. Hrvatska je zemlja relativno bogata vodom. S obnovljivim vodnim resursima od oko 25 tisuća prostornih metara po stanovniku godišnje, Hrvatska se nalazi na četvrtom mjestu u Europi po visini obnovljivih vodnih resursa – odmah iza Islanda, Nizozemske, Norveške i Rusije, a ispred Finske i Švedske. Međutim, udio stanovništva koje se opskrbljuje vodom iz javnih vodosustava se kreće oko 75 posto stanovništva se (EU prosjek je oko 90 posto), dok je priključenost stanovništva na javnu kanalizacijsku mrežu tek 40 posto. Razina emisije štetnih plinova u zrak se u 2004. godini nalazila na oko 95 posto razine zabilježene 1990. godine. Glavni sektori u kojima dolazi do emisije onečišćenja u zrak su industrija, energetika, grijanje i promet. Pristupanje EU i približavanje europskim standardima zaštite okoliša povoljno će djelovati na kvalitetu okoliša, ali i zahtijevati značajan ulaganja tijekom sljedeće dva desetljeća u zaštitu okoliša.

Visoka prirodna očuvanost prostora, raznovrsnost prostornih cjelina i poštivanje ekoloških standarda preduvjet su dugoročnog razvitka turizma. Istovremeno, raznovrsnost prostornih i klimatskih uvjeta omogućava razvoj poljoprivredne proizvodnje i kvalitetno zadovoljenje ukupnih potreba za poljoprivrednim proizvodima. Očuvanje i

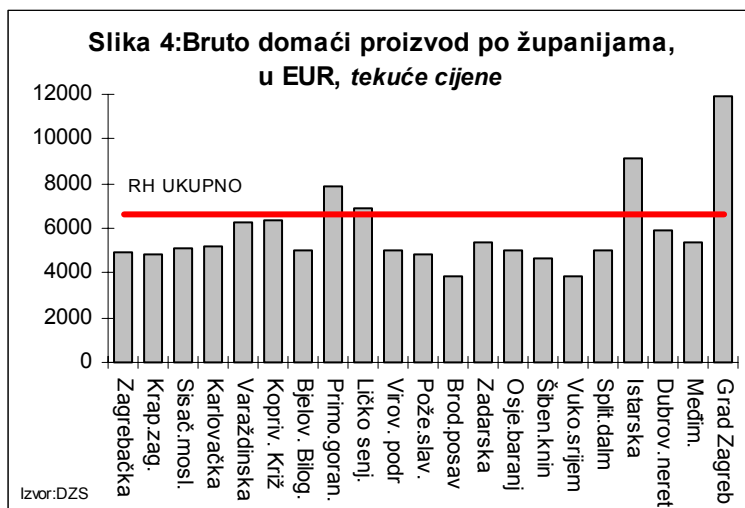
Hrvatska ima površinu kopna od 56.500 km², a pripada joj i 31.100 km² obalnog mora. S 1.246 otoka, otočića i hrđi, Hrvatska ima jednu od najrazvedenijih obala u Europi, ukupne dužine 4.252 km dok je kopnena obala dugačka 1.777 km.

Hrvatska ima osam nacionalnih parkova i 10 parkova prirode koji se prostiru na devet posto njezina teritorija.

promoviranje vlastitog identiteta zahtijeva također i veću samodostatnost u proizvodnji kvalitetne hrane od postojeće razine.

Održiv i konkurentan razvoj ne može se postići isključivo politikom i programima koje se oblikuju na središnjoj državnoj razini, tj. pristupom odozgo prema dolje. Značajne razlike u regionalnoj (županijskoj) razvijenosti, različitost gospodarskih prilika specifičnost problema s kojima se suočavaju pojedine županije, zahtijevaju specifična rješenja i jačanje pristupa 'odozdo prema gore'. Postojeće razvojne intervencije na područjima s razvojnim poteškoćama nisu u potpunosti odgovorile na potrebe tih područja. Usitnjenost financijskih resursa, nedovoljni koordinativni kapaciteti i nedovoljno učinkoviti instrumenti praćenja umanjuju djelotvornost mjera za regionalni razvoj i otežavaju formuliranje cjelovite politike regionalnog razvitka.

Regionalni razvoj nije samo ulaganje u infrastrukturu. On zahtijeva i aktivnosti na poboljšanju poduzetničke klime, razvoja poduzetništva (v. Poduzetnička klima), obrazovanja, tržišta rada (v. Ljudi i znanje). Isto tako, optimalno korištenje razvojnih prednosti regija mora se zasnivati na očuvanju prostora, a osobito obalnog prostora. Jasno se stoga pokazuje potreba za cjelovitom regionalnom politikom koja će se temeljiti na partnerskom i konzultativnom odnosu središnje i lokalne razine u rješavanju ključnih pitanja i problema društveno ekonomske kohezije i konkurentnosti hrvatskih regija. Razvojni izazovi razlikuju se od županije do županije, zahtijevaju specifična rješenja i aktivno uključivanje lokalnih sudionika razvoja. To uključuje i prekograničnu regionalnu suradnju koju treba poticati kao jedan od instrumenata uklapanja Hrvatske u gospodarske tokove Europske Unije.

Regionalna i prostorna politika moraju dovesti do ubrzanog razvoja područja koja se danas nalaze ispod prosječne razvojne

Ciljevi

- uvođenje modernog sustava prostornog planiranja i nadzora aktivnosti u prostoru uspostavom jedinstvene i cjelovite baze prostornih podataka
- razvijanje cjelovite hrvatske turističke ponude koja će istaknuti komplementarnost jadranskog i kontinentalnog turizma
- očuvanje i zaštita okoliša i prirode
- poboljšanje kvalitete poljoprivrednih kapaciteta i povećanje samodostatnosti u proizvodnji hrane
- pripremanje hrvatske poljoprivrede za provođenje zajedničke poljoprivredne politike eu
- policentričan regionalni razvoj i smanjivanje razlika u gospodarskoj razvijenosti i životnom standardu županija
- potpora područjima koja trajno zaostaju u razvoju

Instrumenti i akcije

- Jedina prihvatljiva osnovica za ostvarivanje zahvata u prostoru moraju biti dokumenti prostornog uređenja. Potrebno je stoga **odlučno i neprekidno suzbijati aktivnosti koje rezultiraju devastacijom prostora i dosljedno inzistirati na poštivanju kriterija za određivanje namjene prostora i gradnju.** Prioritetno se treba usmjeriti na korištenje već zauzetog prostora, njegovu modernizaciju i rekonstrukciju, primjerice rekonstrukcijom i podizanjem kvalitete postojećih turističkih kapaciteta.
- **Razvoj turizma u skladu s kriterijima gradnje i prostornim planovima je temeljno polazište održivog razvoja turizma** jer je prirodnost i očuvanost obale jedna od njegovih temeljnih konkurentskih prednosti. Razvoj turizma može se ostvarivati jedino u prostoru koji je urbano uređen i vizualno privlačan. To znači arhitektonski i funkcionalno oblikovan tako da ispunjava želje i potrebe suvremene turističke industrije, ali istovremeno postiže puni sklad između prirodnih vrijednosti i ljepota s novim intervencijama u prostoru.
- **Potrebno je razvijati cjelovitu turističku ponudu** koja će, s jedne strane promovirati **komplementarnost turističkih potencijala obale i kontinentalnih krajeva** te s druge strane bogatstvo i raznovrsnost kulturno povijesne baštine. U skladu sa promijenjenim potrebama suvremenog potrošača turističkog proizvoda, potrebno je **turističku ponudu učiniti raznolikijom u pravcu ekoturizma, kulturnog turizma, športskog i tematskog turizma, nautičkog turizma i kružnih putovanja**, posebno onih koji povezuju mogućnosti kontinentalnog i priobalnog područja u jedinstven proizvod.
- Treba dovršiti privatizaciju turističkih kapaciteta i iskoristiti taj proces za **sveukupno povećanje kvalitete i raznovrsnosti hrvatske turističke ponude, uključujući i privlačenje najpoznatijih svjetskih imena u području turizma.** (v. Restrukturiranje i privatizacija). Kontinuirano inzistirati na

Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine

obrazovanju i unaprjeđivanju znanja i vještina svih zaposlenih u turizmu. (v. Znanje i ljudi).

- **Treba intenzivnije i sustavno koristiti mogućnosti informacijsko-komunikacijske tehnologije u promoviranju turističkog proizvoda isto kao i u podizanju stupnja njegove dostupnosti.** (v. Informacijsko komunikacijska tehnologija i društvo znanja).
- Zaštita prostora i okoliša aktivnosti su koje treba kontinuirano provoditi i to ne samo zbog pridruživanje EU već zbog budućnosti sviju nas i generacija koje dolaze. Potrebno je također osmisliti i kontinuirano provoditi **komunikacijske programe o važnosti i značaju očuvanja i zaštite prostora i prirode isto kao i osnažiti nastavne programe o ekologiji u školama.**
- Skrb o okolišu, zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti se mora integrirati u sve oblike političkog, gospodarskog, turističkog i drugog djelovanja. To znači da **zaštita okoliša treba biti integralna dimenzija razvoja infrastrukture, energetike, poljoprivrede, industrije, oblikovanja turističkog proizvoda, isto kao i očuvanja i razvoja jadranske obale, mora i otoka.** Ovo također znači i inzistiranje na ISO normi 14 000 i drugim standardima kvalitete okoliša.
- Potrebno je neprekidno **unapređivati svijest o važnosti zaštite okoliša, zaokružiti odgovarajuću zakonsku regulativnu i dosljedno je provoditi uključujući i provođenje načela da onečišćivač treba platiti povećane društvene troškove** koji nastaju njegovim djelovanjem. Kako problemi onečišćenja nisu svugdje isti – niti po obujmu, niti po izvorima, niti po posljedicama – potrebno je oblikovati i instrumente djelovanja regionalne i lokalne zajednice prema izvorima onečišćenja i onečišćivačima.
- Unaprjeđenje kakvoće zraka zahtijeva inzistiranje na korištenju niskosumpornih tekućih goriva, općenito povećanju kvalitete tekućih goriva koja se koriste u transportu i grijanju te poboljšanju energetske djelotvornosti (v. Promet i energija). **Potrebno je također izgraditi zaokružen sustav praćenja stanja okoliša utemeljen na EU pokazateljima u području okoliša.**
- Posebno značajno mjesto u ostvarivanju održivog razvoja ima **zbrinjavanje otpada i saniranje** postojećih učinaka nastalih od neadekvatnog zbrinjavanja otpada. Potrebno je stoga **uspostaviti cjelovit informatiziran sustav gospodarenja otpadom, sanirati i zatvoriti postojeća neuređena i 'divlja' odlagališta te uspostaviti centre za gospodarenje otpadom.**
- Treba **poticati privatna ulaganja u sustave reciklaže** sekundarnih sirovina koje će se primarnom selekcijom izdvojiti iz otpada. Privatna ulaganja mogu se poticati u centre za gospodarenje otpadom i u sustave za obradu otpadnih voda, ali poglavito kao javno-privatno partnerstvo. Opskrbu pitkom vodom,

*Strategija gospodarenja
otpadom RH*

treba zadržati ali i razvijati u javnom sustavu. Kroz posebna rješenja treba riješiti vodoopskrbu otoka i time im omogućiti brži, ali održivi razvoj.

- **Očuvanje kvalitete vode, sprječavanje onečišćenja**, uključujući i zbrinjavanje otpadnih voda te osiguravanje adekvatne i stabilne opskrbe su temeljni strateški prioriteti. **Potrebno je stoga unaprijediti stupanj pokrivenosti države javnom vodoopskrbom, poboljšati stupanj pročišćavanja otpadnih voda i dostupnosti kanalizacijske mreže**, ali i povećati kvalitetu sustava za obranu od poplave.
- Potrebno je stoga **naći optimalan odnos između gospodarskih mogućnosti ulaganja i utjecaja na stupanj zaštite okoliša koji se time postiže**. Također je potrebno kontinuirano tražiti nove načine financiranja ekoloških projekata, tako da se HBOR više usmjerava prema ovoj vrsti projekata, ali i snažnijim uključenjem privatnog sektora, primarno kroz javno-privatna partnerstva.
- Iskorištavanje vodnog potencijala značajan je instrument povećanja konkurentnosti hrvatske poljoprivrede. **Potrebno je stoga intenzivirati ulaganja u razvoj sustava navodnjavanja i odvodnjavanja na način koji će omogućiti očuvanje prirodnih resursa i promicanje održive poglavito ekološke poljoprivredne proizvodnje** te ostvarenje napretka u zaštiti seoskih područja. U skladu s tim potrebno je poticati aktivnosti usmjerene na povećanje proizvodnje u segmentima nedostajuće domaće ponude i posebno u proizvodnji proizvoda koji čine hrvatsku posebnost.
- Za unaprjeđenje konkurentnosti poljoprivrednog sektora važan preduvjet predstavlja i razvoj tehničke i tržišne infrastrukture, isto kao i **jačanje administrativnih sposobnosti za provođenje zajedničke poljoprivredne politike EU**. Posebna pažnja treba se usmjeriti na **sigurnost i kakvoću hrane, kao i na jačanje administrativnih kapaciteta Agencije za hranu i pratećih službi**. Na taj će se način doprinijeti i jačanju hrvatskog prehrambenog sektora, koji će ispunjavanjem EU standarda biti u mogućnosti plasirati proizvode na europsko tržište hrane.
- Definiranje i provedba učinkovite regionalne politike zahtijeva usklađen sustav za **zajednički i partnerski rad institucija središnje i lokalne razine**. Potrebno je stoga do kraja 2006. donijeti zakon koji će definirati partnerski proces i mehanizme koordinacije u području politike regionalnog razvoja. **Općenito potrebno u institucijama središnje i lokalne vlasti ubrzati usvajanje temeljnih načela regionalne politike EU**.
- **Važno je poticati osnivanje razvojnih agencija koje će zajedno s jačanjem već postojeće poduzetničke infrastrukture** poticati i podupirati razvojne aktivnosti u županijama i biti promotor županijskih partnerstava za razvoj. (v. Poduzetnička klima)
- **Treba utvrditi jasne i razvidne kriterije za utvrđivanje područja s razvojnim poteškoćama**. U postupku definiranja

Strategija regionalnog razvoja RH, prijedlog

ovih kriterija treba uzeti u obzir stupanj zaostajanja za državnim prosjekom, isto kao i veličinu područja, kako bi se osigurala kritična masa populacije

- Potrebno je, također, identificirati instituciju na državnoj razini, odgovornu za upravljanje razvojem područja s razvojnim poteškoćama; **objediniti raspoložive resurse za potporu područjima s razvojnim poteškoćama** i usmjeravati ih u razvojne projekte utvrđene programom za područja s razvojnim poteškoćama koji je izrađen u partnerskom procesu konzultacija između državne i lokalne razine. Općenito, **jačati mehanizme koji će osigurati učinkovito trošenje raspoloživih sredstava** za potporu područjima s razvojnim poteškoćama.
- Specifičan zemljopisni oblik Hrvatske rezultira time da veliki broj županija čine pogranično stoga područje treba **poticati prekograničnu suradnju, posebno u dijelu granice prema EU, kako bi se smanjio učinak granica na razvoj** i omogućilo građanima i poslovnom sektoru iskorištavanje mogućnosti tržišta EU.

VII. MAKROEKONOMSKA STABILNOST I GOSPODARSKA OTVORENOST

Prosječna stopa rasta u prvih pet godina ovoga desetljeća (4 posto), bila je među najvišima u Srednjoj Europi - uz bok Slovačkoj (4,1 posto) i Mađarskoj (4,4 posto). Tek zemlje koje su kasnile s početkom tranzicije i kretale s niske razvojne osnovice (Rumunjska, Bugarska) i zemlje koje su prednjačile u politici bezrezervne liberalizacije i otvaranja (baltičke države), ostvarile su brži rast od Hrvatske proteklih godina.

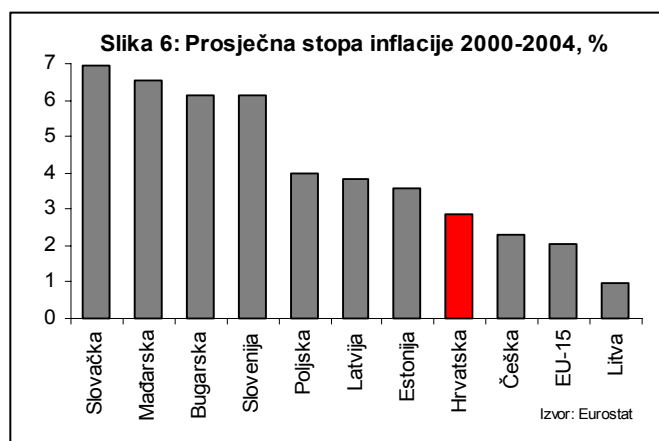
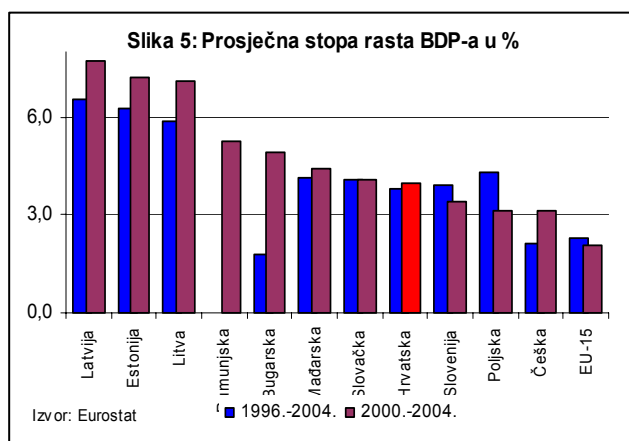
U isto vrijeme, Hrvatska je zabilježila jednu od najnižih stopa inflacije među europskim tranzicijskim zemljama. Zahvaljujući tome, realna prosječna neto plaća gotovo je udvostručena od kraja 1995. do kraja 2005. Znamo da bismo mogli govoriti o uspjehu u proteklih 5-6 godina, da tri pojave nisu pomutile ove brojke. Prvo, izostanak izravnih ulaganja u nove izvozne djelatnosti ostavio je izvozni sektor bez novih proizvoda i tržišta, a izostanak rasta robnog izvoza učinio je rast vanjskoga duga problematičnim.

Drugo, zbog izostanka „greenfield“ investicija, problema u privatizaciji, sporosti u restrukturiranju, lošeg funkcioniranja tržišta rada i visokih doprinosa na rad, stopa nezaposlenosti ostala je visoka još dugo nakon početka tzv. tranzicije. Nezaposlenost je poprimila strukturalna obilježja, zahvaćajući uglavnom stariji i lošije obrazovani dio populacije. Međutim, strukturalna neravnoteža tržišta rada očitovala se i u nedostatku visoko stručne radne snage, posebno u dijelu menadžmenta.

Treće, udjel državnih izdataka u BDP-u ostao je jedan od najvećih u Europi. Visina državnih izdataka sama po sebi ne znači ništa jer, kao što pokazuje nordijski razvojni model, razvoj je moguć i uz relativno veliku ulogu države. Međutim, visoki državni izdaci predstavljaju problem kada su povezani sa sporom i neučinkovitom administracijom i visokim deficitima. Za razliku od baltičkih država, koje su uspjele kombinirati politike brze liberalizacije i smanjenja udjela države u gospodarstvu te u ovom desetljeću bilježe stope rasta iznad 7 posto, Hrvatska za sada ne pokazuje značajnije rezultate u snižavanju visoke državne potrošnje – pri čemu ipak treba imati u vidu specifičnosti koje proizlaze iz još uvijek prisutnih posljedica rata.

Solidan rast, ali uz tri problema koja treba što prije otkloniti.:

- *prespori rast izvoza (zbog čega brine rast vanjskog duga)*
- *strukturno visoka nezaposlenost*
- *previsoki udjel državnih izdataka u BDP-u*

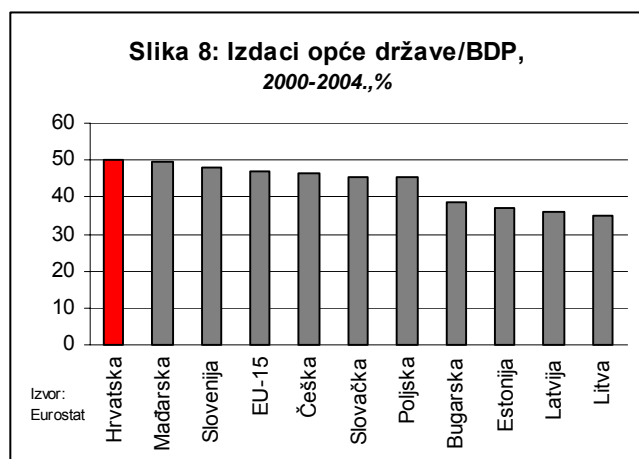
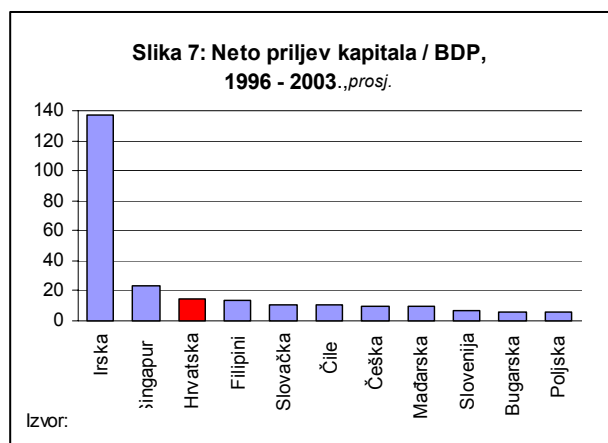

Sva tri problema počela su se sporo, ali primjetno rješavati. Prvenstveno zahvaljujući izvozu usluga (turizam), ali dijelom i zbog oporavka robnoga izvoza. Ukupan je hrvatski izvoz započeo ozbiljnije rasti, pa je 2005. izvoz robe i usluga dostigao 15,3 mlrde eura, ili 7,4 posto više nego 2004. Samo izvoz robe je porastao za 9,7 posto u eurima i prešao razinu od 7 milijardi. Stopa nezaposlenosti je u prvoj polovici 2005. zabilježila dosad najveće smanjenje (s 13,8 posto na 13,1 posto), a deficit državnoga proračuna (opća država koja uključuje i lokalne jedinice vlasti) smanjen je s 4,9 posto na 4,2 posto, s tendencijom daljnjega smanjivanja do 3,3 posto u 2006.

Opisani se pozitivni trendovi događaju i zbog povoljnih učinaka priljeva kapitala u Hrvatsku. Kapital ulazi u Hrvatsku kroz sve gospodarske pore, privučen gospodarskim rastom, makroekonomskom stabilnošću, neiskorištenim prilikama za ulaganja i očekivanom daljnjom konvergencijom prema EU. Primjera radi: u 2005. izravna strana ulaganja u Republiku Hrvatsku iznosila su 1,3 milijarde eura i bila su 34 posto veća nego u prethodnoj godini. Priljev izravnih stranih ulaganja se u 2005. i bez priljeva od nekog značajnog privatizacijskog projekta, približio najboljim godinama po visini izravnih ulaganja. Ukupna međunarodna financijska ulaganja (neto) u tom su razdoblju iznosila 3,6 milijardi eura i bila su 56 posto veća nego u 2004.

Kako sačuvati i potaknuti naznake pozitivnih trendova koji se očituju u zadnje vrijeme? Kroz daljnje otvaranje i privlačenje stranog kapitala.

Ove brojke šalju jasnu poruku: Hrvatska je duboko globalno integrirana u financijskom smislu, a njezini gospodarski rezultati osciliraju usporedno s međunarodnim financijskim tokovima. Slikovni prikaz koji pokazuje omjer neto priljeva međunarodnoga kapitala prema BDP-u izabranih zemalja, još više pojačava glavnu poruku: ti su tijekom u Hrvatskoj razmjerno veliki, dovoljno veliki da bitno utječu na gospodarski rast. Međutim, oni su još uvijek manji nego u zemljama koje su - razmjerno male i otvorene poput Irske, Singapura ili baltičkih država - naučile pretvarati svoju malu veličinu i otvorenost u glavnu konkurentsku prednost.

Ciljevi

Hrvatska je mala i otvorena ekonomija. Kao takva, ona ne može utjecati na međunarodne tokove kapitala i kretanja na globalnom tržištu, te mora dosljedno nastaviti putem kojim je krenula - prihvatiti financijsku i ukupnu gospodarsku otvorenost. Hrvatska mora, umjesto zaustavljanja na pola puta, zbog straha od globalizacije i traženja rješenja u interventnom administriranju, naučiti koristiti otvorenost kao svoju glavnu konkurentsku prednost i privući još više međunarodnoga kapitala. Osiguranje trajnih, visokih i stabilnih financijskih priljeva, posebno izravnih stranih ulaganja u izvoznom sektoru, ali i poticanje zdravih odljeva kapitala putem ulaganja hrvatskih subjekata na prosperitetna strana tržišta, nužan su uvjet gospodarskog rasta u maloj i otvorenoj zemlji poput Hrvatske. Pritom ne treba zagovarati slabljenje kontrole i afirmaciju spontanosti. Potrebno je osigurati stabilne tokove kapitala, što zahtijeva i posebne vidove državne intervencije, koje detaljno opisujemo u nastavku.

Načelo gospodarske otvorenosti je okvir u koji se smješta **šest glavnih makroekonomskih ciljeva**:

- prosječnu stopu realnog rasta BDP-a u sljedećih sedam godina povećati na razinu od šest posto godišnje - prvenstveno zasnovano na privatnim investicijama
- očuvanje niske inflacije
- smanjenje stope nezaposlenosti ispod 9 posto neposredno nakon ulaska u EU
- daljnje povećanje omjera neto priljeva međunarodnog kapitala prema BDP-u, posebno izravnih i portfolio ulaganja
- zaustavljanje rasta vanjske zaduženosti na sadašnjoj razini (160 posto vrijednosti ukupnog izvoza roba i usluga tj. blizu gornje granice umjerene zaduženosti)
- zadržavanje omjera javnoga duga i BDP-a trajno ispod 60 posto.

Instrumenti i akcije

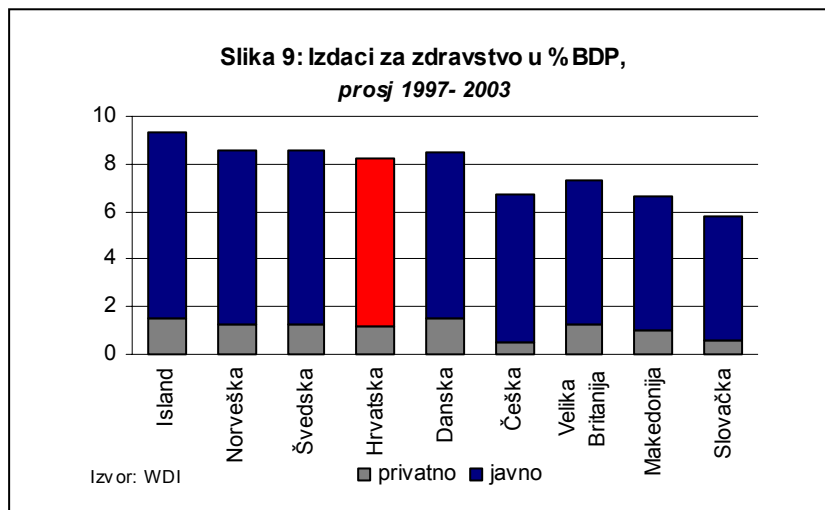
Ostvarenje ovih ciljeva nalazi se pod utjecajem svih politika opisanih u ovom dokumentu. Povećanje priljeva kapitala neće se dogoditi bez poboljšanja učinkovitosti javne uprave. Smanjenje nezaposlenosti neće se dogoditi bez promjena u sustavu usavršavanja i doškoloavanja. Svi su oblici ekonomske politike i mjere uvijek međusobno višestruko povezani. U nastavku ćemo se stoga usmjeriti samo na one **instrumente i akcije** koje drugdje nisu detaljnije opisane.

- Hrvatska je dosegla razinu razvijenosti kada se ubrzanje rasta ne može više osigurati samo instrumentima makroekonomske politike. Za ostvarivanje definiranih makroekonomskih ciljeva potrebna je svekolika usklađenost aktivnosti opisanih u ovom dokumentu. U području ekonomske politike to isto tako znači **nužnost ubrzanja onih reformi koje će omogućiti jačanje cjenovne konkurentnosti cjelokupne ekonomije**. Umjesto reformi korak po korak, potrebna je logika grude snijega – paralelnog pokretanja niza različitih promjena.

- Jedan od instrumenata za poboljšanje cjenovne konkurentnosti i istovremeno učinkovito smanjivanje nezaposlenosti je **učinkovito upravljanje jediničnim troškom rada**. Rezultati izravnih poticaja za zapošljavanje nisu opravdali potrošnju novca poreznih obveznika, ali se zato značajniji pad nezaposlenosti počeo događati upravo u trenutku kada je završio brz rast jediničnoga troška rada. Jedinični trošak rada je omjer cijene rada i produktivnosti. Upravljanje jediničnim troškom rada **ne smije se obavljati putem smanjivanja realnih plaća. Potrebno je postići konsenzus socijalnih partnera o sporijem rastu plaća od rasta produktivnosti mjerene njezinom najširoom procijenjenom mjerom, tj. stopom rasta bruto domaćeg proizvoda**. Umjeren rast plaća, koji omogućava realan rast životnog standarda radnika, ali ga smješta u okvire rasta produktivnosti, predstavlja zdravo načelo čiji bi konkretan provedbeni okvir trebali dogovoriti sudionici na GSV-u, uz stručne savjete nezavisnih eksperata za tržište rada. Operativno načelo treba biti izraženo što jednostavnijom formulom: primjerice, rast nominalnih plaća do 5 posto godišnje, uz mogućnost korekcije prema dolje, ako nominalni BDP pokazuje trend sporijega rasta. Ovo nije zahtjev za uniformnim rastom plaća u cijeloj ekonomiji. Ovo je zahtjev za rastom plaća u skladu s rezultatima. Istovremeno, usklađenim provođenjem aktivnosti opisanim na stranicama ovoga dokumenta potrebno je stvarati povoljno okružje za kontinuiran i visok rast bruto domaćeg proizvoda, koji će onda i uz ovdje opisano upravljanje jediničnim troškom rada omogućiti primjetan rast životnog standarda.
- Povećanje cjenovne konkurentnosti i stvaranje povoljnog okružja za snižavanje poreznog tereta, zahtijeva **brže i hrabrije provođenje reformi na rashodnoj strani proračuna**. U uvjetima visoke državne potrošnje, još uvijek visokog deficita i relativno visokoga vanjskog duga, prostor za snižavanje poreznog tereta, isto kao i veličine javnog sektora, može se stvoriti samo na rashodnoj strani (v. Nova uloga države i Projekcije). Zdravstvena reforma, daljnje jačanje mirovinske reforme, reforma državnih poticaja i jasno određenje države prema neuspješnima na tržištu ojačat će stabilnost javnih financija i stvoriti prostor za održivo i trajno snižavanje poreznog tereta.
- Unatoč velikim političkim ograničenjima, koja u području zdravstva nisu samo hrvatska specifičnost, **reformu zdravstva treba provoditi brže i hrabrije**. Deficit toga sustava stalno se obnavlja. Dosad se taj problem nije sustavno rješavao, pa danas imamo sustav lažne zdravstvene solidarnosti u kojem se selekcija obavlja netržišnim putem (čekanje, navodi o korupciji, nejasna granica između privatnog i javnog itd.). Hrvatska je zemlja s jednim od najnižih omjera privatnih prema javnim izdacima za zdravstvo. **Reformu zdravstvenoga sustava treba povesti s ciljem povećanja ekonomske efikasnosti sustava** kroz postupno povećavanje privatnih izdataka za zdravstvo i udjela primarne zdravstvene zaštite u ukupnim izdacima za zdravstvo. **Reforma zdravstva nije, kao što se to često percipira, sinonim za smanjivanje dostupnosti zdravstvenih usluga. Upravo suprotno; reforma zdravstva je sinonim za organizaciju**

Pretpristupni ekonomski program 2006-2008

zdravstvenog sustava na takav način koji će svima omogućiti razvidan i efikasan pristup temeljnim zdravstvenim uslugama. Potrebno je uvesti profesionalna znanja o financijskom i operativnom menadžmentu u zdravstvu onako kako je uobičajeno u razvijenijim zemljama. Brigu za socijalni element treba preseliti iz zdravstvene u domenu socijalne politike, premda „socijalnost“ u smislu etičnosti, jednakosti u pristupu sustavu i posvećenosti pacijentu u okviru sustava zdravstva, treba poticati i nagrađivati.

Prema bazi podataka World Development Indicators Svjetske banke, Hrvatska se nalazi u skupini zemalja s najvećim udjelom javnih izdataka za zdravstvo u BDP-u i po tom se kriteriju svrstava uz bok puno bogatijih zemalja te se postavlja pitanje održivosti takvoga stanja.

- Mirovinska reforma je do sada u značajnoj mjeri polučila željene rezultate u stabiliziranju deficita mirovinskog sustava. Međutim, potrebno je načiniti i korak dalje. Primarni ciljevi mirovinske reforme bili su stabilizirati i postepeno smanjivati deficit mirovinskog sustava i osigurati primjerene mirovine za buduće generacije umirovljenika – današnje uplatitelje doprinosa i doprinijeti gospodarskom rastu. Stabiliziranje mirovinskog sustava (iako uz još uvijek veoma velik deficit od oko pet posto BDP-a) u najvećoj je mjeri ostvareno, ali je za osiguranje primjerenih mirovina budućih korisnika **potrebno u skoro vrijeme povećati sadašnju stopu (5 posto brutoplaće) izdvajanja za drugi stup.** Za ovo je naravno potrebno osigurati odgovarajuće proračunske uštede radi financiranja sustava generacijske solidarnosti.
- Za potpuniji doprinos gospodarskom rastu potrebno je **liberalizirati investicijsku politiku mirovinskih fondova.** Do sada su mirovinski fondovi uglavnom ulagali u državne obveznice zbog nedostatka kvalitetnih i likvidnih dionica čime je izostao njihov doprinos gospodarskom rastu kroz razvoj tržišta kapitala, što treba hitno promijeniti (v. Financije i kapital). Liberalizaciju investicijske politike mirovinskih fondova potrebno je popratiti unaprjeđenjem politike upravljanja javnim dugom, u pravcu većeg oslanjanja na kunske obveznice do prihvaćanja eura i na obveznice indeksirane na inflaciju te očevidnosti planova izdavanja državnih vrijednosnih papira.

- Ustrajnost u provođenju reformi opisanih u ovom dokumentu omogućit će smanjivanje relativne veličine javnog sektora, smanjivanje deficita i trajno zadržavanje javnog duga ispod 60 posto BDP-a. Naravno, gospodarski rast koji će rezultirati iz koordinirane primjene u ovom dokumentu izloženih akcija, olakšat će ovakvu fiskalnu prilagodbu. Pritom treba stalno **težiti smanjenju omjera državnih izdataka i BDP-a, sve dok se ne postigne poželjno niska (za rast stimulatívna) razina poreznih stopa**. Ne treba smetnuti s uma da kontrola državnih izdataka nije cilj sam po sebi već je to jedini preduvjet za trajno smanjivanje poreznih stopa s ciljem poticanja ulaganja i otvaranja novih radnih mjesta (v. Nova uloga države – uloga države u gospodarstvu i javne financije). Fiskalna prilagodba je ujedno i učinkovit instrument za stabiliziranje eksternih neravnoteža, uključujući i relativno smanjivanje vanjskoga duga - zadatak koji danas pokušava obaviti i monetarna politika, iako za to nema potpuno učinkoviti instrumentarij.
- Monetarnu politiku treba rasteretiti odgovornosti za izravnu regulaciju tempa rasta vanjskog duga, jer ona nema instrumente za postizanje te regulacije na učinkovit način. **Veću učinkovitost u djelovanju na vanjski dug treba postići kroz mjere fiskalne politike**, jer fiskalna politika može utjecati na vanjski dug kroz ustrajavanje na smanjenju potrošnje i deficita (neizravno) i/ili kroz oporezivanje inozemnog zaduživanja, odnosno isplata dohodaka (kamata, naknada) nerezidentima (izravno). Tempo rasta vanjskog duga može se približno tolerirati u mjeri u kojoj raste ukupni izvoz.
- Istodobno s rasterećenjem monetarne politike od brige za vanjski dug, **instrumente monetarne politike treba postupno, ali s dugoročnom vizijom prilagođavati vrijednostima koje moraju biti postavljene prije ulaska u Europsku monetarnu uniju** (npr. postizanje stope obvezne rezerve od 2 posto).
- **Premda se ulazak u EMU danas čini dalekim, ne treba odgađati pripreme za uvođenje eura kako bi se nova valuta uvela prema „brzom modelu“ koji koriste i druge manje tranzicijske zemlje** Nove Europe, npr. Slovenija, Estonija i Litva.
- Rani ulazak u fazu potpune financijske otvorenosti i rasterećenje monetarne politike radi priprema za ulazak u EMU, postavljaju još veći zahtjev pred fiskalnu politiku, koja i bez tih novih zadaća ima poteškoće u izvedbi potrebne prilagodbe. Potrebno je stoga provesti **stručne, a zatim i operativne pripreme za funkcioniranje fiskalnog stabilizacijskog fonda**. Po uzoru na neke razvijene europske zemlje, fiskalni stabilizacijski fond razumijeva sredstava koja se smiju koristiti samo za svrhu makroekonomske stabilizacijske politike, a služi i za stabilizaciju fiskalne politike i olakšavanje fiskalnog planiranja. Smisao je fiskalnog stabilizacijskog fonda da umanjuje snagu cikličkih oscilacija i osigurava djelotvornost stabilizacijske uloge javnih financija - puni se u fazi uzlaznog poslovnog ciklusa, a smanjuje u uvjetima usporavanja gospodarske aktivnosti, kada je potrebna snažnija fiskalna aktivnost. Hrvatska bi ovaj fond mogla 'puniti'

dijelom iz privatizacijskih prihoda od prodaje udjela u javnim poduzećima i dijelom iz poreznih prihoda, prikupljenih u iznimno uspješnim turističkim godinama.

- Odmah treba započeti s velikim ulaganjima u **obrazovanje, tehničko ekipiranje i hitno širenje međunarodne suradnje službi čiji je prvenstveni cilj spriječiti nelegalne i nepoželjne međunarodne financijske tijekove**. To se, prije svih ostalih, odnosi na Poreznu upravu i Ured za sprječavanje pranja novca.
- Vlada i interesna udruženja trebaju **raditi na afirmaciji i poticanju izvoza, ali i na poticanju hrvatskih ulaganja na prosperitetna inozemna tržišta u nastajanju**. Mogućnosti za zaradu i povećanje izvoza i bruto nacionalnog dohotka rastu, kako se cjelokupna jugoistočna Europa stabilizira i približava EU. Diplomaciju, vladine servise poput gospodarskih informacija i napore udruga, poput HUP-a i HGK-a, treba čvršće povezati, informacijski ekipirati i modernizirati radi potpore izvoznicima i hrvatskim investitorima u inozemstvo.

VIII. FINANCIJE I KAPITAL

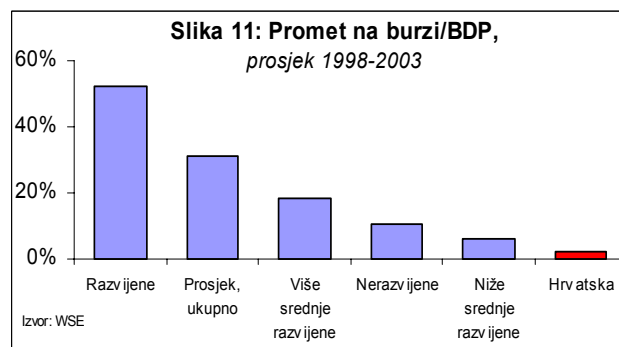
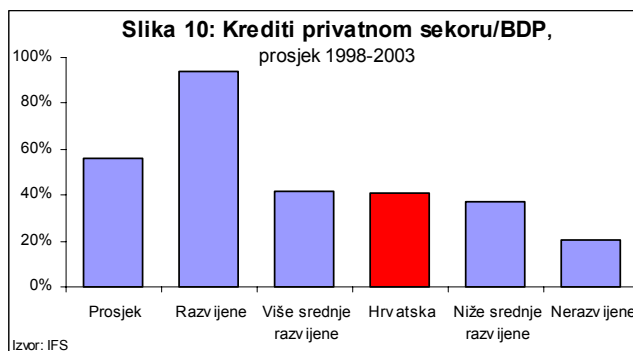
Zahvaljujući velikom rastu ponude zajmova, usponu leasinga, pojavi novih financijskih proizvoda i usluga, jačanju konkurencije među bankama i padu kamatnih stopa, tokom proteklih nekoliko godina stvoren je dojam dovršenosti reformi u financijskom sektoru. Ako je suditi prema standardnom pokazatelju – odnosu bankarskih kredita privatnom sektoru i BDP-a- Hrvatska je financijski, odnosno bankovno, najrazvijenija tranzicijska zemlja, koja se nalazi negdje na pola puta između prosjeka za tranzicijske zemlje i prosjeka petnaest „starih“ zemalja EU.

Doprinos bankarskih kredita i bankovne konkurencije gospodarskom rastu pokazuje kako je moguće postići rast konzistentnim provođenjem politike liberalizacije, privatizacije i restrukturiranja u jednom sektoru. Međutim, unatoč tome što je razvoj bankarstva bitno doprinio gospodarskom rastu u proteklih nekoliko godina, financijski sustav u cjelini ima ozbiljne nedostatke koje treba otkloniti tokom sljedećih sedam godina.

U hrvatskom financijskom sustavu postoji prevelika dominacija kredita kao instrumenta financiranja. Niske kamatne stope u EU pogodovala su rastu ponude i prihvatljivoj cijeni zajmova, no nedavni mali rast kamatnih stopa u EU mogao bi označiti početak dugotrajnijega razdoblja rasta kamata. U takvim uvjetima, hrvatske tvrtke moraju se početi okretati prema drugim načinima financiranja, što uključuje i izdavanje vlasničkih financijskih instrumenata (npr. izdanja dionica).

Pretjerano oslanjanje na kredite može značiti veću nestabilnost financijskog sustava, iako postoje primjeri razvijenih ekonomija koje se također oslanjaju na kredit kao dominantan financijski instrument. Međutim, većina država ima uravnoteženiju financijsku strukturu u kojoj promet dionicama na burzama prema BDP-u ne zaostaje toliko za ponudom kredita privatnom sektoru u odnosu na BDP. Općenito se smatra da postizanje uravnoteženije financijske strukture pogoduje financijskoj stabilnosti.

Unatoč financijskoj stabilnosti i velikoj ponudi kredita i leasinga po povoljnim uvjetima, financijsko restrukturiranje nije završeno: nedostaje razvijeno tržište vlasničkoga kapitala.

Nerazvijenost hrvatskoga dioničkog tržišta više je nego nerazmjerna stupnju ekonomskog razvoja - godišnji promet dionicama dostiže vrijednosti koje su, gledano prema BDP-u, usporedive samo s prometima u najmanje razvijenim zemljama na svijetu. Čak i nakon uspona 2005., hrvatsko dioničko tržište nije promijenilo svoje fundamentalne karakteristike nerazvijenosti. Uvrštenje INA-e i, eventualno, drugih većih kompanija na burzu, samo će ublažiti problem koji ima dublje uzroke.

Standardi korporacijskog upravljanja u Hrvatskoj veoma su niski. Primjena računovodstvenih standarda, izvještavanje investicijske javnosti i uloga nadzornih odbora, nisu razvijeni u mjeri koja bi pobudila veće povjerenje ulagača u tržište kapitala. Kako je vlasništvo u srednjim i velikim kompanijama uz rijetke izuzetke i dalje koncentrirano, jasno je da se u Hrvatskoj nije uspio razviti širi sloj investitora u dionice, pa je zbog toga tržište ostalo plitko i nelikvidno, uglavnom upravljano većim ili manjim interesom stranih investitora za kupnju rijetkih domaćih likvidnih dionica. Tako je Hrvatska za sada propustila razviti snažno domaće tržište kapitala, bez kojeg nema jamstva kvalitetnog i razboritog investiranja.

Nerazvijeno tržište kapitala uzrok je nedostatka kapitala za razvitak novih, te malih i srednjih brzorastućih poduzeća. Gospodarski sustavi koji su razvijeniji od našeg za tu su svrhu razvili specifične instrumente financiranja mladih prosperitetnih poduzeća. Osim poznatih fondova i tvrtki rizičnog kapitala te projektnog financiranja, afirmiraju se pojedinci, takozvani poslovni anđeli ili poslovne mecene, koji svoj kapital, a uz njega i iskustvo, ulažu u nove, prosperitetne tvrtke.

U proteklih nekoliko godina Europska je unija prepoznala ovaj segment financijskoga tržišta kao katalizator za učinkovitu državnu intervenciju. Umjesto subvencija, poreznih olakšica, garancija i drugih tradicionalnih, uglavnom neefikasnih instrumenata vertikalne državne intervencije, jedinice središnje i lokalne države počinju se uključivati u financiranje razvoja kroz javno-privatna partnerstva. Jedan od oblika takvih partnerstava su javno-privatni fondovi rizičnog kapitala koji su specijalizirani u teritorijalnom (npr. regionalni rizični fondovi) ili industrijskom smislu (npr. ekološke proizvodnje), a koje podupire država zbog podudarnosti njihove specijalizacije i javnoga interesa, ulažući novac izravno u njih.

Hrvatska financijska regulacija i dalje je vrlo složena, često opterećena nepotrebnim detaljima i nedovoljnom razinom učinkovitosti u provedbi. Nedavno formiranje jedinstvenog nebankarskog regulatora (HANFA) tek je prvi korak na putu prema uspostavi modernog i učinkovitog nadzora i regulacije koji na razborit način uravnotežuju troškove i koristi od financijske regulacije.

Naposljetku, i osjećaj dovršenosti strukturnih promjena u bankarstvu može zavarati. Tokom sljedećih nekoliko godina do pristupanja monetarnoj uniji potrebno je razviti prekograničnu suradnju između supervizija banaka te usavršiti kontrolne mehanizme i mehanizme rješavanja problema u bankama u sklopu izgradnje ukupne „arhitekture financijske stabilnosti“.

Uvrštenje velikih kompanija na burzu je dobrodošlo, no treba sustavno otklanjati fundamentalne slabosti: razvijati korporacijsko upravljanje, olakšavati pristup tržištu manjim i brzorastućim poduzećima i pojednostavljivati regulaciju odnosno olakšati njezinu provedivost i razvidnost.

Ciljevi

Iz prethodne analize stanja proizlazi sljedećih pet ciljeva financijskog razvitka za sljedećih sedam godina:

- ubrzati razvoj tržišta kapitala tako da godišnji promet dionicama za sedam godina dosegne oko 20 posto BDP-a⁷
- privatizaciju u javnom sektoru dovršiti pomoću modela uvrštenja dionica državnih poduzeća na burzu
- postići najviše europske standarde korporacijskog upravljanja u tvrtkama čiji vrijednosni papiri kotiraju na burzama, ali i kod svih financijskih posrednika
- promicati razvoj fondova rizičnog kapitala i razvijati mehanizme državne intervencije kroz javno-privatna partnerstva koja uključuju rizični kapital (v. Poduzetnička klima)
- pojednostavljivati i modernizirati financijsku regulaciju, uz naglasak na traženje ravnoteže između troškova i koristi od regulacije.

Instrumenti i akcije

- **Nastavak privatizacije uvrštenjima na burzu (IPO – eng. initial public offering, hrv. početna javna ponuda) može maksimirati prihode od privatizacije.** Time će se također potaknuti rast cijena drugih, već uvrštenih dionica, privući novi ulagači, potaknut će se druge tvrtke na uvrštenje na burzu i daljnje kapitalno jačanje, te će se podići standardi korporacijskog upravljanja. Ovakav model privatizacije omogućit će i hrvatskim građanima da sudjeluju u plodovima uspješnog poslovanja hrvatskih tvrtki. Njihovo učešće može biti izravno – kupnjom dionica ili neizravno putem fondova. Ovu metodu privatizacije treba početi koristiti i pri realizaciji privatizacijskih programa na razini lokalnih vlasti. U predstojećim privatizacijama potrebno je dati razboritu prednost domaćim mirovinskim fondovima, jer će se kroz to sačuvati vlasnička korist u vidu koristi od rasta neto vrijednosti imovine poduzeća za buduće hrvatske umirovljenike.
- **Vlasti, burze i privatni sektor moraju sustavno provoditi kampanje** koje će ukazivati na koristi od ulaganja u vlasničke instrumente (za investitore) kao i na koristi od financiranja izdavanjem vlasničkih instrumenata (za kompanije). Potrebno je također **povećati učinkovitost burzovne infrastrukture** kroz okrupnjavanje burzi i mehanizama trgovanja, te kroz jačanje regionalne suradnje i umrežavanje s drugim najrazvijenijim burzama u srednjoj, istočnoj i jugoistočnoj Europi. Na taj će se način osigurati pristup širem krugu investitora te stabilizirati potražnja i likvidnost tržišta.

⁷ Takav je relativni promet dionicama ostvaren u većini manjih europskih zemalja. Veličina ekonomije počinje ograničavati razvoj domaćega tržišta kapitala iznad prometa od 40-50% BDP-a, jer na toj razvojnoj razini počinje djelovati privlačna moć vodećih svjetskih burzi tako da velike međunarodne kompanije gube interes za lokalna uvrštenja. Međutim, ostaje njihova važnost za srednje velika poduzeća koja nemaju pristup svjetskim burzama.

- Treba **afirmirati najviše standarde korporacijskog upravljanja** radi jednake raspodjele cjenovno osjetljivih informacija među tržišnim sudionicima. Promicanje zaštite manjinskih dioničara, tretiranje informacije (posebno one financijske) kao imovine koju treba štiti, vrednovati i širiti, te uvođenje Kodeksa korporacijskog upravljanja, samo su neki od instrumenata za primjenu najviših standarda korporacijskog upravljanja. Veoma je važno jačati kompetencije nadzornog i pravosudnog sustava za rješavanje zloporaba na tržištu kapitala.
- Uvođenje najviših standarda korporacijskog upravljanja ne smije biti ograničeno samo na tvrtke čije su dionice uvrštene na burzama. **Primjena OECD-ovih načela korporacijskog upravljanja za poduzeća u državnom vlasništvu** idealan je instrument za pripremu privatizacije, i/ili za poboljšanje kvalitete upravljanja u onim državnim poduzećima koja se neće privatizirati. Uvođenje visokih standarda korporacijskog upravljanja u sektor proizvodnje javnih usluga idealan je instrument za depolitizaciju i profesionalizaciju upravljanja u tom sektoru te za povećanje efikasnosti na dobrobit potrošača. Nametanje primjene međunarodnih standarda financijskog izvještavanja, uvođenje javnosti i potrošača u mehanizme upravljanja i odlučivanja, ekstenzivno korištenje interneta radi postizanja maksimalne transparentnosti i socijalne odgovornosti poduzeća, samo su neki od mehanizama koji mogu povećati efikasnost i djelotvornost javnoga sektora prije privatizacije ili nevezano uz nju. Potrebno je provesti sveobuhvatni program obrazovanja menadžera u javnom sektoru, s ciljem provedbe ovih načela.
- Mirovinski fondovi previše su izloženi riziku tržišta hrvatskih državnih obveznica, a njihovi investicijski limiti prestrogo su regulirani, tako da mirovinski fondovi ostvaruju primjetno niže prinose od srodnih otvorenih investicijskih fondova. Dugoročno treba **težiti minimiziranju uloge zakonskih limita i afirmaciji „pravila razboritosti“, koja izbjegava formalne investicijske limite te propisuje i nadzire kvalitetno upravljanje rizicima.** Liberalizaciju limita treba provesti tek nakon što se za nju pripremi i sam regulator, koji s formalne kontrole limita mora prijeći na nadzor i kontrolu prakse upravljanja rizicima, za što mora biti jednako osposobljen kao i sami fondovi. Liberalizacija investicijskih limita mirovinskih fondova ne znači i bijeg kapitala u inozemstvo jer će, uz stabilne financijske i gospodarske prilike u zemlji, pozitivna razlika između domaćih i inozemnih prinosa na visokokvalitetne vrijednosne papire (u koje općenito ulažu mirovinski fondovi) upućivati menadžere fondova na ulaganje u domaće platne instrumente. Mirovinskim fondovima je, kao što je to uobičajeno u članicama EU, potrebno omogućiti investiranje manjeg dijela imovine u fondove rizičnoga kapitala.
- Istovremeno, razvoj konkurentne fondovske industrije zahtijeva i općenitu liberalizaciju ulaganja u inozemstvo. To se odnosi na opći limit ulaganja u inozemstvo te na limite po vrstama instrumenata i zemljama. Hrvatsko tržište postupno sazrijeva i ne-bankovni posrednici (npr. investicijski fondovi) rastu tempom

kojeg ponuda vrijednosnica na hrvatskom tržištu ne može pratiti. U takvom okruženju, **ulaganje u inozemstvo nameće se kao nužnost radi raspodjele rizika i osiguranja relativno viših prinosa koji se stvaraju na tržištima u nastajanju.** Na taj način treba **poticati iskorake hrvatskih investitora prema brzorastućim tržištima, posebno onima u jugoistočnoj Europi** gdje se u sljedećem razdoblju mogu očekivati veliki kapitalni dobiti nakon definitivne političke konsolidacije koja predstoji.

- Potrebno je **potaknuti razvoj tvrtki i fondova rizičnoga kapitala.** Fondovi rizičnoga kapitala osiguravaju kapital tvrtkama koje nemaju dovoljno vlastitih izvora financiranja i ne mogu sklopiti optimalne financijske aranžmane s drugim financijskim posrednicima. Pomoći gospodarstvu mogu se usmjeravati kroz javno-privatna partnerstva u fondovima rizičnoga kapitala čija je investicijska politika usklađena s ciljevima regionalne ili industrijske politike vlade. (v. Poduzetnička klima).
- U dijelu bankovne regulacije treba što prije **primijeniti regulaciju Basle II.** radi kompatibilnosti s međunarodnim (EU) standardima, uz moguće izuzeće za manje domaće banke koje treba postupno pripremati za primjenu standardnoga pristupa.
- Sekuritizacija, tj. izdavanje vrijednosnih papira na temelju prenesene financijske imovine ili prava na novčani tok od budućih potraživanja, treba se afirmirati kao novi financijski instrument koji do sada nije korišten u Hrvatskoj. **Sekuritizaciju treba koristiti i kao nefiskalni instrument financiranja javnih i kombiniranih javno-privatnih projekata koji imaju stabilne i predvidive buduće novčane tokove.**
- Treba izgraditi HANFA-u, kao politički nezavisnu i stručnu nadzornu instituciju koja će dosljedno i stručno provoditi nadzor i uspostavljanjem razvidnih tržišnih pravila pridonijeti razvoju financijskog sustava. **Uz brigu o efikasnosti u nadzoru i provedbi propisa, HANFA mora aktivno sudjelovati u analizi i kreiranju propisa na partnerskim načelima, vodeći pritom brigu o odnosu troškova i društvene koristi od regulacije.** Isti princip trebaju slijediti i druge nadzorne institucije, prije svega Ministarstvo financija i Hrvatska narodna banka.
- Višegodišnja sporost i pravna neizvjesnost za vjerovnike u provođenju stečajeva - posebno stečajeva financijskih institucija, posljedica je nedovoljno razrađenog zakonodavnog okvira te nedovoljnog iskustva i znanja u tom području. Potrebno je unaprijediti zakonodavna rješenja, organizaciju i znanja, u skladu s najvišim standardima EU. Moguća institucionalna rješenja treba prilagoditi činjenici da sistemski važni problemi mogu nastati u financijskim institucijama koje su dijelovi međunarodno integriranih financijskih konglomerata ili financijskih grupa. Zbog toga **primarna zadaća financijskoga nadzora leži u međunarodnoj suradnji i promoviranju međunarodno integriranoga nadzora financijskih institucija.**

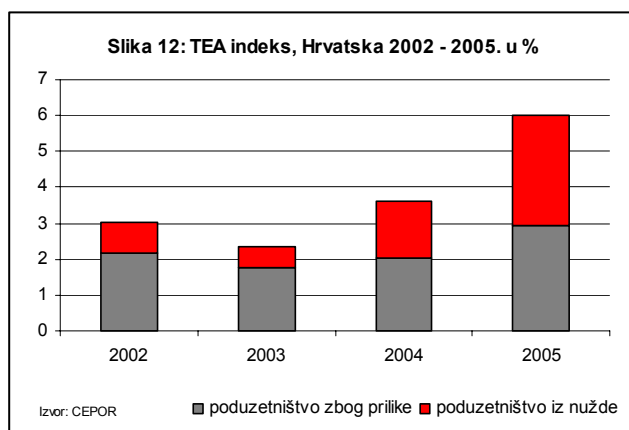
- Učinkovitije funkcioniranje financijskog tržišta zahtijeva i kvalitetnije pozicioniranje Ministarstva financija kao institucije koja upravlja javnim dugom. Općenito veća transparentnost Ministarstva u pogledu politike upravljanja javnim dugom, planova izdavanja državnih obveznica, isto kao i dostupnosti podataka o stanju i osobinama javnog duga, imala bi pozitivne učinke na stabilnost tržišta i način formiranja očekivanja na tržištu. Potrebno je stoga odmah povećati transparentnost Ministarstva u ovom pogledu, isto kao i **unaprijediti metode upravljanja dugom**, uključujući i uvođenje aukcijskog mehanizma na primarnom tržištu javnoga duga.
- Stalno unaprjeđivati suradnju između državnih institucija koje se bave nadzorom i razvojem financijskog sustava, posebno HANFA-e i HNB-a, radi izgradnje ukupne „arhitekture financijske stabilnosti“.

IX. PODUZETNIČKA KLIMA

Poduzetništvo i znanje o upravljanju kritični su razvojni čimbenici bez kojih niti jedna zemlja ne može napredovati. Komparativno međunarodno istraživanje koje provodi Centar za politiku razvoja malih poduzeća CEPOR-a, koje je objavljeno 2003., pokazalo je da se Hrvatska nalazi na europskome začelju kada je riječ o poduzetničkoj aktivnosti. Postotak populacije između 18 i 64 godine starosti koji se počinjao baviti poduzetništvom, procijenjen je godine 2002. u Hrvatskoj na 3,6 posto i bio je gotovo dvostruko manji od globalnoga prosjeka (6,9 posto). Tada se moglo zaključiti da građani Hrvatske nisu poduzetnici. Štoviše, čak 22 posto poduzetnika upuštalo se u poslovne poduhvate zbog egzistencijalne nužde, a ne radi poticajne poslovne prilike.

Poduzetništvo mora postati nova temeljna pokretačka vrijednost društva

U međuvremenu, ovaj je pokazatelj rastao, tako da se Hrvatska u razdoblju 2003. – 2005. počela približavati globalnome prosjeku poduzetničke aktivnosti mjerene TEA indeksom. Činjenica je, međutim, da je poduzetnička aktivnost i dalje nedostatna (ispodprosječna) i da je, kao što pokazuje prethodna slika, u njoj prevelik udjel poduzetništva iz nužde. Taj vid poduzetništva ne stvara

nova radna mjesta i gospodarski rast u mjeri u kojoj je to slučaj s poduzetništvom zbog uočene poslovne prilike.

Prepreke razvoju poduzetništva dosada su uglavnom prepoznane u područjima administrativnih barijera i obrazovanja. Tu su se počele događati pozitivne promjene (v. Nova uloga države te Ljudi i znanje). Uvođenjem **hitro.hr** servisa učinjen je prvi, ali presudan korak u provođenju koncepta sve na jednom mjestu (eng. one-stop-shop). **Hitro.hr** servis omogućava na jednom mjestu obavljanje svih poslova vezanih za osnivanje poduzeća, tako da je trajanje procedure osnivanja poduzeća skraćeno na šest radnih dana. Usluge **hitro.hr** servisa dostupne su danas u svim županijama. Međutim, time se ni približno ne iscrpljuju područja na koja društvo treba djelovati, s ciljem povećanja poduzetničke aktivnosti.

Poduzetništvo mora postati jedna od temeljnih društvenih i individualnih vrijednosti koja se gaji, razvija i afirmira, nasuprot naslijeđenim egalitarnim vrijednostima u kojima oportunizam i uravnilovka imaju pozitivne konotacije.

Poduzetništvo se nikako ne može svesti na problematiku osnivanja i početnog rasta malih i srednjih poduzeća. Poduzetništvo mora postati način razmišljanja i života i u obiteljima, velikim tvrtkama i u državnoj administraciji te drugim sektorima koje pretežno financira država.

Biti poduzetnik ne znači (samo) „imati firmu“. Biti poduzetnik znači biti otvoren prema novome, inovirati, prihvaćati i uvoditi nove proizvode, usluge i procese, te voditi ljude. Jednom riječju, voljeti novo i voljeti promjene u svim segmentima života. Učitelj koji na inovativan način predaje svoj predmet učenicima u školi, puno je veći poduzetnik od vlasnika firme koji ne plaća dobavljače, jer je utrošio novac u nekretninu koju će koristiti za vlastite potrebe. Prvi je istinski inovator i poduzetnik. Možda ga uspjeh s novom metodom učenja koju djeca vole potakne da s istomišljenicima osnuje svoju privatnu školu.

Hrvatska elita i javnost trebaju prigrliti poduzetništvo kao temeljnu djelatnost i vrijednost koja pokreće i integrira društvo. Potrebno je njegovati društveno pozitivan odnos prema poduzetničkom uspjehu. Za razliku od u nas ukorijenjenoga pogleda prema kojemu poduzetništvo razara socijalnu koheziju jer afirmira težnju za profitom i povećava socijalne razlike, potrebno je prigrliti pogled prema kojemu poduzetništvo predstavlja ključnu komponentu socijalne kohezije jer osigurava nova radna mjesta i pomaže društvu u prilagodbi promjenama u okružju. Poduzetništvo je sredstvo za ostvarenje ideja i snova mnogih ljudi. Ono može pružiti sreću, zadovoljstvo i ostvarenje ljudskih potencijala za velik broj pojedinaca koji predstavljaju okosnicu intelektualne i materijalne snage jednoga društva.

Uz uklanjanje administrativnih i obrazovnih barijera za zdravo poduzetništvo koje počiva na korištenju ukazanih poslovnih prigoda, te uz promjenu društvenoga vrijednosnog suda o poduzetništvu, ključni uvjet za razvitak poduzetničke klime jest provedba usklađene državne politike za poticanje poduzetništva. Radi se o složenom skupu različitih politika, koji djeluju na područjima zaštite tržišnoga natjecanja, regionalnog razvoja i umrežavanja regionalnih razvojnih

agencija, umrežavanja interesno povezanih tvrtki (klasteri), poticanja inovacija, razvoja poduzetničkih zona, te integriranja znanosti i gospodarstva, odnosno inovacija, znanosti i tehnologije.

Pritom treba imati na umu da je Hrvatska mala zemlja s ograničenim fiskalnim, ljudskim i drugim resursima. Hrvatska je stoga upućena na pragmatična i raznolika rješenja, tj. na stavljanje znanosti, tehnologije, inovacija, većega dijela državne administracije i obrazovnog sustava „u službu“ poduzetništva. Pozitivan utjecaj na poduzetništvo treba postati jedna od temeljnih mjera za ocjenu svih akcija države i svih oblika trošenja novca poreznih obveznika.

Ciljevi

Poticanje poduzetničke klime uvjet je razvitka i prosperiteta. Ciljevi u poticanju poduzetničke klime su:

- afirmacija poduzetništva kao temeljne aktivnosti na kojoj počiva društveni dinamizam i integritet
- povećanje TEA indeksa, najmanje 25 posto iznad globalnoga prosjeka do 2013.
- promoviranje poticanja poduzetništva u glavni instrument regionalnoga razvitka
- uspostava integriranog i konzistentnog skupa svih oblika vladine politike, s ciljem poticanja poduzetništva
- razvoj cjeloživotnog obrazovanja za poduzetništvo
- vrednovanje svih oblika vladine politike s motrišta utjecaja na poduzetništvo.

Instrumenti i akcije

Osim unaprjeđenjem obrazovanja, novom ulogom države i smanjenjem poreza, o čemu se govori u drugim dijelovima ovoga dokumenta, te osim već učinjenim naporima na promoviranju poduzetničke klime kroz projekt **hitro.hr**, unaprjeđenje poduzetničke klime može se postići i primjenom sljedećih mjera i instrumenata:

- Postojeće aktivnosti države za poboljšanje poduzetničkog okruženja, kao što pokazuje TEA indeks, daju rezultata. Mnogobrojne aktivnosti opisane u ovom dokumentu su po svojoj suštini usmjerene na daljnje jačanje poduzetničke i investicijske klime (v. Nova uloga države, Financije i kapital). Međutim, potrebno je također **ojačati učinkovitost i koordinaciju između postojećih poticajnih mjera i postojeće poduzetničke infrastrukture kako bi se postigla maksimalna sinergija između novca, učinkovitosti poduzetničke infrastrukture i potreba poduzetništva.**
- Sredstva koja na državnoj razini postoje za poticanje poduzetništva potrebno je objediniti u manjem broju institucija (poželjno jednoj) što će omogućiti kvalitetnije sagledavanje potreba poduzetništva i što je jednako značajno osigurati protočnost iskustava stečenih na uspješnim programima. U suradnji s razvojnim agencijama i njihovom koordinacijom na

Program poticanja malog i srednjeg poduzetništva 2004-2008

ovaj bi se način stvorila koordinirana i razgranata mreža dostupna poduzetnicima i u službi njihovih potreba.

- Potrebno je uvesti sustav ocjene i vrednovanja učinaka zakona, podzakonskih i drugih propisa na poduzetništvo i poduzetničku klimu. **Ocjena učinaka pojedinih propisa na poduzetništvo i poduzetničku klimu treba postati sastavni dio postupka donošenja tih propisa.** (v. Nova uloga države).
- Potrebno je odmah intenzivirati aktivnosti u provođenju **komunikacijskih programa za društvenu afirmaciju poduzetničkih vrijednosti i aktivnosti** i to kako na razini Vlade i Ministarstva gospodarstva tako i na lokalnim razinama.
- Poduzetništvo je pojava s prvenstvenim individualnim i regionalnim obilježjima. Potrebno je **analizirati iskustva uspješnih razvojnih agencija i općenito uspješnih projekata za poticanje poduzetništva te ih pokušati preslikati u manje prosperitetne regije.** U tu svrhu treba **osnovati koordinaciju razvojnih agencija.** Koordinacija će brinuti o prijenosu modela „know-how“ (znati kako), za poticanje poduzetništva, vrednovati različite poticajne mjere i instrumente, te pokretati inicijative koje se opisuju dalje u tekstu. U samim agencijama treba provesti sveobuhvatne edukacijske programe radi osposobljavanja za upravljanje lokalnim i regionalnim razvojem.
- Razvojne agencije moraju međusobno surađivati, povezivati se sa stručnjacima za regionalni razvoj kako bi primjenjivali najnovija načela regionalne politike, ali i s velikim domaćim i međunarodnim kompanijama radi poticanja ulaganja. **U povezivanju s velikim kompanijama razvojne agencije moraju odigrati ulogu difuzije informacija i koordinatora, kako bi što veći broj manjih lokalnih kompanija poslovao u statusu dobavljača velikih, često multinacionalnih tvrtki (model „tehnointegratora“).** Kako bi bile učinkovite, razvojne agencije trebaju okrupnjavati (ne postoji nužna jednakost između broja razvojnih agencija i broja županija) kako bi učinkovito ispunile svoju glavnu funkciju: poticanje i privlačenje ulaganja.
- **Misija razvojnih agencija ne smije biti lobiranje za porezne olakšice i subvencije već dopunjavanje tržišta i povezivanje aktera tamo gdje se zbog izostanka tržišta ili nesposobnosti spontane koordinacije ne iskorištavaju moguće prigode za razvoj.** Pritom je od temeljne važnosti da regionalne razvojne agencije razviju financijski model „know-how“ („znati kako“), te pronadu načina za povezivanje privatnog kapitala i lokalnog razvoja mimo proračuna lokalnih vlasti (v. Financije i kapital).
- Fondovi rizičnoga kapitala onaj su dio ukupnoga financijskog sustava koji se pojavljuje kao jedno od rješenja, jer početak poduzetničke aktivnosti i inovativne aktivnosti po definiciji nisu aktivnosti koje se mogu kvalificirati za bankarske kredite. Potrebno je stoga **stvoriti zakonske mogućnosti da i država, uz potpuno razumijevanje da zbog rizične prirode poduzetništva velik broj projekata neće biti uspješan, može ulagati u**

fondove rizičnog kapitala (posebno regionalne i industrijski specijalizirane). Na primjer, udjel državnih agencija u ukupnim sredstvima kojima raspolažu europski fondovi rizičnog kapitala je šest posto, a mirovinskih fondova čak 22 posto. Na taj će način država otvoriti novi kanal poticanja poduzetništva, a u izboru i nadzoru provođenja poduzetničkih projekata osigurat će se učinkovitost privatnog sektora.

- Poduzetništvo nije samo rast i razvoj novih poduzeća. Već postojeća poduzeća nailaze na prepreke rastu. Rast je lakši u suradničkom ambijentu umrežavanja i povezivanja. Jedan od oblika umrežavanja i povezivanja su svakako i **klasteri**. Klasteri omogućuju stvaranje kritične mase iskustva, fleksibilnost, horizontalno i vertikalno povezivanje i, što je najvažnije, jednostavniji proboj na inozemna tržišta jer predstavljaju izvrstan supstitut za nedostatak veličine svakog pojedinačnog člana klastera. Postojeće aktivnosti u poticanju i olakšavanju organiziranja klastera potrebno je jačati i na njima ustrajati. **Posebnu ulogu u poticanju klastera ima lokalna razina i razvojne agencije. Potrebno je stoga dalje jačati postojeću poduzetničku infrastrukturu kako bi se osnažila učinkovitost stvaranja i povezivanja, kako inovacijsko-poduzetničkih klastera koji pogoduju razvoju ekonomije zasnovane na znanju, tako i klastera koji će omogućiti povezivanje specifičnosti većeg broja regija u jedinstven i konkurentan proizvod (npr. u turizmu) (v. Priroda, prostor i regionalni razvitak)**
- U Hrvatskoj danas posluje 15 slobodnih zona namijenjenih za proizvodnju i preradu, u kojima korisnici uživaju povlašten porezni i carinski tretman. Slobodne zone ipak nisu ostvarile planirane ciljeve jer se u njima proizvodna djelatnost odvija tek u manjoj mjeri. Potrebno je stoga **poslovanje slobodnih zona uskladiti s EU standardima, a njihov broj ograničiti na one u kojim dominira proizvodna djelatnost.**
- Iako Hrvatska ne stoji loše na rang-listi zemalja primateljica stranih direktnih investicija (FDI) po stanovniku, djelomično su izostali učinci direktnih ulaganja na učinkovitost ekonomije, a posebno izvoz. Jedan od uzroka je svakako izostanak značajnijih 'greenfield' ulaganja, ali i visok stupanj koncentracije FDI-a u malom broju sektora. Aktivnosti poticanja ulaganja stoga su nužan element poboljšanja poduzetničke klime. Međutim, pristup i način poticanja ulaganja treba promijeniti. Agencija za poticanje ulaganja i izvoza u koordinaciji s regionalnim razvojnim agencijama treba identificirati popis potencijalnih ulagatelja u Hrvatsku i s njima uspostaviti aktivnu i kontinuiranu suradnju i komunikaciju. **Hrvatska treba krenuti ususret potencijalnim ulagačima jer investicije nisu puka posljedica poreznih olakšica.**

Program razvoja poduzetničkih zona 2004.-2007.

Do sada je osnovano šest razvojnih agencija, 235 poduzetničkih zona, 16 poduzetničkih inkubatora, četiri tehnološki parka, te 27 poduzetničkih centara

X. PRIVATIZACIJA I RESTRUKTURIRANJE

Na putu u punopravno članstvo u EU, Hrvatska mora što prije dovršiti gospodarsku tranziciju. Važan dio toga procesa je i dovršetak privatizacije onoga dijela državnog vlasništva koji se i u uređenim i efikasnim tržišnim gospodarstvima nalazi u privatnom vlasništvu, i to isključivo zbog veće efikasnosti i konkurentnosti gospodarstva, većeg BDP-a, i posljedično - višega životnog standarda svih građana.

Privatizacija se ne provodi zbog sebe same i nije sama sebi svrha. Njen cilj je efikasnija alokacija i upotreba uvijek ograničenih resursa. Štoviše, ukupno ekonomsko iskustvo modernog doba pokazalo je i dokazalo kako se privatno vlasništvo daleko uspješnije od državnog.

U našem je slučaju također točno da je postojao nerazmjer između stvorenih očekivanja od privatizacije i njenih objektivno mogućih dometa u kratkim rokovima. Početkom devedesetih stvoren je nekritički odnos prema privatizaciji kao dovoljnom rješenju za sve probleme u kratkom roku. Od privatizacije se očekivalo da odmah razriješi, i problem prikrivene nezaposlenosti, i nemobilnosti radne snage, i tehnološke zaostalosti, i nedovoljno obrazovane radničke i menadžerske populacije. Međutim, privatizacija nije i neće automatski riješiti sve ove probleme jer ona to objektivno ne može.. Unatoč tome, ona ostaje neophodan korak na putu ka konkurentnom gospodarstvu.

Privatizacija nije rasprodaja strancima.. Ako je u proteklom razdoblju bilo neizbježno da stranci imaju daleko više raspoloživog novca od domaćih subjekata, danas više nije tako. Upravo je hrvatski privatni sektor - poduzetnici i stanovništvo - počeo generirati financijske viškove kojima će se iz dana u dan sve više ravnopravno uključivati u privatizacijske projekte. Ono što nije bilo realno moguće 1992. ili 1997., danas je itekako moguće. Hrvatski subjekti se mogu i moraju daleko više nego prije uključiti u privatizaciju – kao institucionalni, ali i kao privatni investitori.

Konkretno, pored radničkog dioničarstva i različitih ESOP modela kao potencijalno korisnih i poželjnih oblika participacije zaposlenika u vlasništvu kompanije u kojoj rade, još je daleko važnije promicati ostale brojne oblike sudjelovanja građana kao (su)vlasnika hrvatskih trgovačkih društava. Pri tome treba poticati sve razine njihovog sudjelovanja – izravno posjedovanje dionica ili udjela isto kao i ulaganja u različite investicijske i mirovinske fondove.

Posebno je pažljivo potrebno prići problemu nekretnina i zemljišta u kontekstu prihvaćanja obveza koje proizlaze iz članstva u EU. Pravna praksa poznaje dovoljan broj pravnih instituta, poput dugoročnih koncesija, koji mogu zadovoljiti i pomiriti kriterije privatne učinkovitosti i zahtjeve nacionalne suverenosti i opstojnosti. Istovremeno, potrebno je informativnom kampanjom izgrađivati svijest vlasnika nekretnina o potencijalu rasta cijena nekretnina u pojedinim dijelovima Hrvatske i mogućim privatnim koristima koje se mogu pojaviti zbog kasnije prodaje ili davanja nekretnina u zakup umjesto prodaje. Potrebno je stimulirati privatni sektor da slijedi državnu politiku davanja imovine u zakup umjesto prodaje.

Ono što nije bilo realno moguće 1992. ili 1997., danas je itekako moguće. Hrvatski subjekti se mogu i moraju daleko više nego prije uključiti u privatizaciju – kao institucionalni, ali i kao privatni investitori. Financijska imovina koja je narasla u proteklih desetak godina danas to omogućava.

Konačno, valja reći da državno vlasništvo nije u potpunosti nepoželjno. Suvlasništvo sa privatnim sektorom je itekako moguće, ponekad i korisno. Jednako tako, ako se osiguraju mehanizmi učinkovitog upravljanja državnim vlasništvom vođeni profitom kao osnovnim motivom, strogo odvojeni od političkog utjecaja, tada ni državno vlasništvo ne bi trebalo predstavljati apriorni problem ako se proizvodi i usluge poduzeća u takvom vlasništvu dobro prodaju na tržištu. Pogotovo ako se time postižu i neki drugi ciljevi, poput stvaranja osjećaja veće sigurnosti građana da će im pojedini vitalni, infrastrukturni dijelovi gospodarstva u državnom vlasništvu osigurati veće šanse za razvitak u svijetu punom neizvjesnosti.

Ciljevi

- privatizaciju putem tržišta kapitala koristiti kao dominantnu metodu predstojećih privatizacija javnih poduzeća radi jačanja njihove efikasnosti i konkurentnosti
- dovršiti proces privatizacije brodograđevne industrije do 2010
- dovršiti restrukturiranje hŽ-a i njegovu transformaciju u financijski održivu željezničku kompaniju do 2010
- omogućiti izlazak s tržišta besperspektivnim poduzećima, a zaposlene primjereno zbrinuti kroz institucije tržišta rada i socijalnu politiku
- hitno dovršiti privatizaciju poduzeća iz portfelja hrvatskoga fonda za privatizaciju (HFP-a)
- transformirati HFP u instituciju koja će djelotvorno i aktivno upravljati državnom imovinom

Instrumenti i akcije

- Razvijenost financijskog sustava i financijski viškovi privatnog sektora pokazuju da **prodaja preko tržišta kapitala treba biti dominantan instrument u privatizaciji javnih poduzeća i poduzeća u državnom vlasništvu koja imaju potencijal za listanje na burzi i održavanje standarda poslovanja sukladnih burzovnim pravilima**. Na ovaj će se način tvrtke kapitalski ojačati, potaknuti razvoj tržišta vlasničkih vrijednosnica, ali i omogućiti hrvatskim građanima sudjelovanje u vlasništvu i rezultatima hrvatskih poduzeća. Ovo naravno ne isključuje stratešku prodaju u slučajevima gdje kotiranje na burzi nije uobičajena praksa ili gdje trenutno stanje poduzeća onemogućava ovakvu metodu prodaje. Odobravanje s kojim je financijsko tržište dočekalo odluku o listanju 15 posto dionica INA-e na tržištu kapitala pokazuje da je to korak u pravom smjeru.
- Potrebno je **odmah pristupiti privatizaciji Croatia osiguranja** i dovršiti je do kraja 2006. godine. Visoko kompetitivno tržište na kojem djeluje Croatia osiguranje i kontinuirani gubitak tržišne pozicije CO-a pokazuje da je hitna privatizacija jedini način za novi uzlet Croatia osiguranja, kao i tržišta osiguranja u cjelini. Mogući sinergijski učinci između Croatia osiguranja i Hrvatske poštanske banke, mogući su i poželjni, ali ne umanjuju potrebu za privatizacijom.

- **Javna poduzeća** koja pružaju usluge od javnog interesa s osobinama javnog dobra (na pr. Hrvatska pošta, Jadrolinija) suočena su s liberalizacijom tržišta. Ona se unatoč svom specifičnom karakteru moraju **prilagoditi izazovu konkurencije** i osigurati učinkovito poslovanje koje neće zahtijevati subvencije iz državnog proračuna iznad iznosa naknade za obavljanje javnih usluga.
- **Dovršiti privatizaciju metalurške industrije (željezare) do kraja 2006.**
- Kao tradicionalno pomorska nacija Hrvatska želi zadržati brodograđevnu industriju, ali Hrvatska također treba efikasnu i kompetitivnu brodograđevnu industriju koja neće biti kontinuiran teret poreznim obveznicima. Izazovi konkurencije i pridruživanja EU zahtijevaju trajno i financijski održivo rješenje ovih problema s privatizacijom kao temeljnim opredjeljenjem. U brodogradilištima čija situacija zahtijeva mjere restrukturiranja one će se provoditi na načelu 'posljednje državne intervencije', s ciljem pripreme za privatizaciju. U skladu s tim potrebno je **do kraja 2006/početka 2007. privatizirati jedno brodogradilište (Uljanik) i pripremiti još jedno za privatizaciju u 2007/2008. godini, a do 2010. dovršiti privatizaciju svih brodogradilišta.** To također znači da do 2010. sva hrvatska brodogradilišta trebaju biti sposobna za samostalno i financijski održivo poslovanje bez državnih potpora namijenjenih pokriću operativnih troškova poslovanja. Cjelokupna europska brodogradnja ima poteškoća u pronalaženju odgovora na konkurentski izazov brodogradilišta s Dalekog istoka. Potrebno je stoga odmah pristupiti pripremanjima za provođenje preporuka LEADERship programa EU i općenito EU pravila o državnim potporama koja dopuštaju dodjelu potpora za modernizaciju brodogradilišta, potpora za ulaganja u inovacije, te potpora za istraživanje i razvoj te za zaštitu okoliša. Potrebno je stoga odmah početi oživljavati ulaganja u istraživanje i razvoj te ojačati tehnološku i kadrovsku osnovicu za proizvodnju tehnološki složenijih brodova. Sva brodogradilišta trebaju odmah ojačati svoju menadžersku osposobljenost i usvojiti metode suvremenog financijskog menadžmenta, jer je postojeća nesposobnost upravljanja tržišnim rizicima, neprihvatljiva.
- Restrukturiranje Hrvatskih željeznica potrebno je ubrzati kako bi se HŽ djelotvorno pripremio za liberalizaciju tržišta i izazove članstva u EU. Slijedom podjele HŽa na četiri društva koje će poslovati unutar vladajućeg društva u vlasništvu RH potrebno je do 2010. godine izgraditi ekonomski i financijski održiva željeznička društva u putničkom i teretnom prometu, smanjiti ovisnosti o potporama iz državnog proračuna za operativne troškove osim transfera koji se odnose na javne usluge i infrastrukturu te osigurati socijalno prihvatljivo zbrinjavanje viška djelatnika.
- **Kao rezultat uspješnog restrukturiranja HŽ-a, radni bi se omjer (omjer operativnih troškova i operativnih/poslovnih prihoda) do 2009. trebao smanjiti sa sadašnjih 220 posto na barem 150 posto. S restrukturiranjem i podjelom HŽ-a**

povećat će se i transparentnost državnih potpora i transfera HŽ-u, jer će biti u potpunosti vidljiva razlika između naknada za javne usluge (subvencija za putnički prijevoz), transfera za infrastrukturu i subvencija. Privatizaciju tvrtki kćeri, koje se danas nalaze u 100- postotnom vlasništvu HŽ-a, treba dovršiti najkasnije do kraja 2007. godine. Usporedo s restrukturiranjem i postupnim otvaranjem tržišta drugim operaterima, usklađivanje s EU-direktivama zahtijevat će i osnivanje nezavisnog tijela za dodjelu prava na korištenje tračnica.

- **Transformaciju HEPa u vertikalno integriranu kompaniju treba ubrzati kako bi se na vrijeme pripremio za izazove zajedničkog energetskeg tržišta odnosno njegovu liberalizaciju.** Odluke o promjeni strukture vlasništva donijeti u vrijeme i na način koji će HEPu omogućiti najučinkovitiju prilagodbu liberalizaciji i dovršetku izgradnje europskog energetskeg tržišta.
- Privatizacija je instrument za povećanje efikasnosti poslovanja. Međutim za efikasnost je važna i konkurencija. To zahtijeva liberalizaciju i deregulaciju i onih tržišta na kojima je sve donedavno postojao ograničen pristup tržištu ili prirodan monopol. Potrebno je stoga kontinuirano **jačati djelovanje nezavisnih regulatornih tijela, kao što su Hrvatska energetska regulatorna agencija, Vijeće za poštanske usluge, Vijeće za telekomunikacije.**
- Posebno poticati konkurenciju na domaćem tržištu i u skladu s tim opredjeljenjem jačati ulogu Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja (v. Nova uloga države).
- S privatizacijom javnih poduzeća nije nespojivo **zadržavanje manjinskog udjela države**, kako bi i državni proračun, odnosno porezni obveznici uživali koristi njihova uspješnog poslovanja.
- U slučaju poduzeća koja se već duže vrijeme nalaze u gubitcima i očigledno ne mogu pronaći svoje mjesto na tržištu, treba **odmah omogućiti njihov izlazak s tržišta** i na taj način otvoriti 'uska grla' koja ovakva poduzeća stvaraju u ekonomiji. Naime, poduzeće koje se održava na životu samo zbog otvorene ili prikrivene pomoći vlasnika (države) i neplaćanja dobavljača, stvaraju troškove ne samo državi, već onemogućavaju i uspješno poslovanje drugih poduzeća. Zakon o stečaju treba modernizirati, a njegovu provedbu učiniti daleko efikasnijom. **Prosječno trajanje stečaja treba najmanje prepoloviti, hitno educirati stečajne upravitelje te ukloniti mogućnost da isti stečajni upravitelj vodi veći broj stečajeva u isto vrijeme. Treba omogućiti isplatu naknade za uspješnost stečajnim upraviteljima**, ako djeluju brzo i efikasno u interesu vjerovnika, kako bi se spriječilo odugovlačenje s postupcima.
- Dvršiti registar imovine Hrvatskog fonda za privatizaciju, **dovršiti transformaciju HFP-a** u instituciju koja će moći učinkovito upravljati cjelokupnom državnim imovinom.

- Potrebno je ubrzati rješavanje preostalih pitanja vlasništva nad poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države i stvoriti uvjete za funkcioniranje tržišta poljoprivrednim zemljištem. Mjere poljoprivredne politike trebaju se stoga usmjeriti na razvoj tržišta poljoprivrednog zemljišta, unaprjeđenje sustava raspolaganja poljoprivrednim zemljištem u vlasništvu države, okrupnjavanje usitnjenog poljoprivrednog zemljišta te na unaprjeđenje zaštite poljoprivrednog zemljišta. **Produktivna upotreba zemlje i njeno iskorištavanje u ekonomske svrhe moguća je kroz instrument dugoročnih koncesija.**

XI. NOVA ULOGA DRŽAVE

Povećanje konkurentnosti i djelotvorna socijalna uključenost zahtijevaju kompetentan i djelotvoran javni sektor koji će biti katalizator promjena. Kompleksnost i višedimenzionalnost uloge države u ekonomiji i društvu u cjelini čini javni sektor posebno kritičnim čimbenikom ostvarivanja strateških gospodarskih ciljeva. Državu čini niz institucija u čijoj je nadležnosti obavljanje poslova izvršne vlasti i interakcija s privatnim sektorom i drugim sudionicima u društvu. Država je također zakonodavac i temeljni jamac pravnog okvira i pravne sigurnosti u kojem djeluje privatni sektor. Istovremeno, jasnoćom, transparentnošću i općenito načinom provođenja propisa, ona utječe na ostvarivanje građanskih i poduzetničkih sloboda. Kompetentna, učinkovita i motivirana javna administracija, pojednostavljenje i pojeftinjenje poslovnih procedura, učinkovito i nezavisno pravosuđe temeljne su institucionalne odrednice povoljnog poslovnog i investicijskog okruženja.

Nova radna mjesta stvaraju se zbog gospodarskog rasta. Rast dolazi od privatnih investicija, a investicije u velikoj mjeri zavise o novoj ulozi države: o efikasnosti javne uprave, o njenim procedurama i o kvaliteti pravosuđa.

Država je nositelj ekonomske politike, ali također i aktivan sudionik na tržištu kroz vlasništvo i upravljanje nizom gospodarskih subjekata. Stabilnost javnih financija temelj je makroekonomske stabilnosti (v. Makroekonomska stabilnost i gospodarska otvorenost), ali i veličina državnog sektora, način intervencije u gospodarstvo, njegova snaga, uspješnost i konkurentnost te transparentnost i učinkovitost upravljanja javnim financijama, također određuju dinamiku gospodarskog rasta.

Mjereno udjelom ukupnih javnih izdataka u bruto domaćem proizvodu, Hrvatska ima velik javni sektor. Veličina javnog sektora u biti odražava društveni apetit za uslugama koje osigurava javni sektor, društvenu potrebu za preraspodjelom i smanjivanjem nejednakosti u društvu, nužnost infrastrukturnih ulaganja i slično. Uvažavajući hrvatske specifičnosti koje se ogledaju u brojnosti socijalno osjetljivih skupina i ekonomski opravdanim aktivnostima u kojima se još uvijek očekuje značajna prisutnost države (obrazovanje, znanost, infrastruktura), a što se uzima u obzir i u ovom dokumentu, ne smije se odustati od neprekidnog djelovanja u pravcu smanjivanja veličine javnog sektora.

Učinkovitost i aktivnost državnog sektora dodatno dobiva na značenju u vrijeme pristupanja Hrvatske Europskoj uniji. Najveći dio odgovornosti za djelotvornu apsorpciju i provedbu pravne stečevine

EU isto kao i kvalitetno zastupanje interesa RH u institucijama Europske unije leži upravo na javnoj upravi. Kompetentnost, odgovornost i motiviranost javne administracije jamstvo je za uključivanje Hrvatske u EU, kao ravnopravne i konkurentne članice. S druge strane, pitanje međunarodne konkurentnosti pristupanjem EU dobiva potpuno novu dimenziju. Ono se svodi na pitanje komparativne institucionalne efikasnosti – zemlja s kvalitetnijim i efikasnijim institucijama privući će više ulagača i postići veći gospodarski rast.

Prema indeksu Transparency Internationala, Hrvatska se 1999. godine nalazila na 74. mjestu ljestvice zemalja s raširenom korupcijom. Prema međunarodnim istraživanjima za 2005. Hrvatska se nalazi na 70. mjestu. Istraživanja javnog mnijenja pokazuju da hrvatski građani percipiraju korupciju kao značajan problem. Percepcija u ovom slučaju ima snagu društvene činjenice, zbog čega je borba protiv korupcije trajan zadatak. Jedna od zadaća 'Nove uloge države' je i društvo bez korupcije. Premda smo borbu protiv korupcije već prikazali važnim elementom socijalne kohezije, ovdje ponavljamo taj zahtjev dodatno naglašavajući njegovu važnost s aspekta nove uloge države.

Nova država nije slabija država. Zakonodavna i institucionalna uloga su ojačane, a izravna poduzetnička uloga je oslabljena. Nova država je djelotvornija i učinkovitija i stoga snažnija u podršci konkurentnosti.

Polazeći od višedimenzionalne uloge javnog sektora/države, konkurentnost i socijalna uključenost zahtijevaju istovremeno provođenje dvaju naoko suprotstavljenih procesa – potrebno je istovremeno jačati kvalitetu institucionalne i zakonodavne uloge, te slabiti poduzetničku ulogu države. Drugim riječima, polazeći od temeljnog principa da država treba prepustiti tržištu sve one aktivnosti koje tržište obavlja učinkovitije, a sama intervenirati u ispravljanje tržišnih neuspjeha, potrebno je jačati institucionalne i administrativne kompetencije države za stvaranje stabilnog, predvidivog i transparentnog poslovnog okružja u kojem će javni sektor, s veličinom primjerenom gospodarskim mogućnostima, stajati na usluzi građanima i poduzetnicima.

Nova uloga države ostvaruje se na tri područja: reforma javne uprave, reforma pravosuđa i modernizacija fiskalnog procesa. Na tim se područjima definiraju ciljevi i instrumenti, kako je opisano u nastavku.

1. Kompetentna i djelotvorna javna uprava - jeftinije, brže, kvalitetnije

Ciljevi

- kompetentna i djelotvorna javna uprava koja u isto vrijeme štiti javni interes i jednakost svih građana i poduzetnika te smanjuje troškove poslovanja
- neprekidno djelovanje u pravcu povećanja stručnosti, profesionalnosti i znanja javne uprave
- povećanje razvidnosti rada javne uprave i borba protiv korupcije
- umrežavanje korištenjem informatičke tehnologije – razviti elektroničku javnu upravu
- pridonijeti smanjivanju troškova poslovanja uklanjanjem zastarjelih i pojednostavljenjem postojećih propisa

Instrumenti i akcije

- **Reforma javne uprave** kritično je područje djelovanja, kako za poboljšanje konkurentnosti, tako i za stvaranje pretpostavki za kompetitivno i djelotvorno članstvo RH u Europskoj uniji. **U ostvarivanju ovih ciljeva potrebno je jednaku pozornost obratiti upravi na državnoj i lokalnoj razini.** U stvaranju poslovnog okruženja pogodnog za poslovanje i investicije, kompetentnost i učinkovitost uprave na lokalnoj razini ima posebno značajnu ulogu. Polazeći od ustavnog određenja samostalnosti jedinica lokalne uprave i samouprave, situacije u kojima se funkcioniranje lokalne uprave pojavljuje kao prepreka investicijama su neprihvatljive.
- Donošenjem novog Zakona o državnim službenicima učinjen je značajan korak prema **stabilnosti i profesionalizaciji javne uprave.** U skladu s tim reformu je potrebno intenzivirati, a reformske aktivnosti istovremeno i neprekidno provoditi u području organizacije, stručnog usavršavanja i nagrađivanja javne uprave.
- Povećati organizacijsku učinkovitost javne uprave znači težiti načelu da **organizacijske granice između tijela državne uprave ne smiju biti vidljive korisnicima njihovih usluga.** Smanjivanjem broja ministarstava (s 19 na 13) načinjen je prvi značajan korak u pravcu povećanja organizacijske učinkovitosti javne uprave. Na tim rezultatima treba dalje inzistirati i temeljem funkcionalne analize poslova osnažiti rezultate smanjivanja broja ministarstava. Funkcionalnu analizu svih ministarstava dovršiti do kraja 2006. godine.
- Temeljem rezultata funkcionalne analize treba **identificirati i otkloniti nepotrebne funkcije, preklapanja u obavljanju pojedinih poslova i nejasno definirane ovlasti** i sl. Smanjiti broj rukovodnih razina i time ukloniti organizacijsku usitnjenost. Rukovoditelji organizacijskih jedinica s jednim ili dva zaposlenih ne bave se rukovođenjem već obavljanjem izvršnih poslova, a

Strategija reforme državne uprave u RH, nacrt

jedini rezultat je nepotrebno usložnjavanje komunikacija i tijeka rada.

- **Odmah se mora pristupiti izradi novog sustava nagrađivanja i provesti ga s početkom 2007. godine.** Sustav nagrađivanja, isto kao i sustav napredovanja u službi, potrebno je reformirati na takav način koji će napredovanje i plaće vezati uz rezultate rada, a ne isključivo uz broj godina provedenih u službi. Osnajiti individualnu odgovornost državnih službenika za rezultate rada i ostvarivane postavljene ciljeve.
- Mjereno udjelom bruto plaća u bruto domaćem proizvodu, Hrvatska ima jednu od razmjerno najskupljih javnih uprava u Europi. Istovremeno, dijelovi javne uprave pate od visoke fluktuacije kadrova – posebno visoko obrazovanih i kompetentnih kadrova zbog značajnog jaza u plaćama u odnosu na odgovarajući segment privatnog sektora. **Reforma sustava nagrađivanja i napredovanja mora ponuditi odgovor na paradoks visokog platnog fonda i niskih plaća jer samo će na taj način biti moguće zadržati u upravi visokokvalitetne kadrove bez kojih nema profesionalne i kompetentne javne uprave.**
- Temeljem rezultata funkcionalne analize **utvrditi područja s prevelikim odnosno preniskim brojem državnih službenika. Manjkove pokušati nadoknaditi iz 'internih viškova'. Organizirati interno tržište rada,** mehanizme interne rotacije unutar državne službe i uspostaviti sustav doškoloavanja koji će povećati mobilnost unutar državne službe. Omogućiti pripremu za drugu šansu onima koji ne mogu udovoljiti zahtjevima moderne javne uprave. Utvrditi poticajne mjere za one koji žele napustiti državnu službu ili imaju barem jedan uvjet za mirovinu.
- Zapošljavanje u javnu službu treba se temeljiti na objektivnim **mjerilima stručnosti, znanja i sposobnosti.** Uz postojeće odredbe o depolitizaciji javne službe, to će pridonijeti stvaranju profila karijernog javnog službenika koji javnu upravu doživljava kao poziv i priliku za razvoj karijere
- **Kontinuirano usavršavanje i obrazovanje** treba postati pravo, ali i obveza svakoga javnog, odnosno državnog službenika. Potrebno je djelovati u barem dva pravca. Razviti sa Sveučilištem, kako dodiplomske tako i specijalističke poslijediplomske studije za javnu administraciju. Stvoriti sustav i programe za kontinuirano obrazovanje i usavršavanje javne uprave, u čemu središnju ulogu treba imati Centar za stručno osposobljavanje i usavršavanje državnih službenika. Pritom posebnu pažnju treba posvetiti kompjuterskoj pismenosti, učenju jezika, stjecanju znanja o ulozi i djelovanju moderne javne uprave, praksi javne uprave u razvijenim tržišnim ekonomijama, a posebno je važno podizanje razine znanja o institucijama EU, pravnoj stečevini EU i izazovima njezine provedbe.
- Kontinuirano je potrebno **jačati javnost i transparentnost rada javne administracije uključujući i pristup informacijama.**

Jačati transparentnosti postupka javnih nabavki, razviti sustav elektroničke javne nabave i inzistirati na dosljednoj primjeni Zakona o javnim nabavama. Sve će to biti prepreka korupciji. Potrebno je također hitno utvrditi etičke standarde za obavljanje javne dužnosti, donijeti etički kodeks za javnu upravu i sustavno raditi na razvoju profesionalne etike u javnoj upravi.

- Nužno je poboljšati antikorupcijsko zakonodavstvo, ojačati službe koje su specijalizirane za borbu protiv korupcije. Potrebno je preciznije definirati korupciju, ali i konflikt interesa te ih suzbijati otkrivanjem, primjerenim kaznama, ali i edukacijskim kampanjama, kako bi **društvo naučilo zašto i kako korupcija i konflikt interesa nanose štetu usporavajući procese investiranja, rasta i otvaranja novih radnih mjesta**
- Treba jačati **korištenje pogodnosti informacijsko-komunikacijske tehnologije u poslovanju javne uprave i njenoj komunikaciji, kako s građanima tako i s privatnim sektorom** Umrežavanje tijela državne uprave, povezivanje baza podataka, korištenje suvremenih komunikacijskih tehnologija presudan su činitelj smanjivanja troškova privatnog sektora u poslovanju s javnim sektorom, ali i najznačajniji instrument kontrole i provedbe učinkovitog i racionalnog raspolaganja javnim financijskim sredstvima. **Potrebno je stoga ustrajati i dodatno intenzivirati i ojačati aktivnosti za stvaranje e-državne uprave: stvaranje jedinstvenog informacijskog sustava državne uprave, transparentnost i dostupnost podataka i službenih obrazaca, kao i podnošenje različitih obrazaca i informacija, koje javna uprava zahtijeva od privatnog sektora, elektronskih putem.**
- Do stupanja u članstvo EU mora se stvoriti javna uprava 'bez stranaka na hodniku', tj. **omogućiti obavljanje svih poslova te komunikaciju s javnom upravom elektroničkim putem.** Do sada postignuti rezultati u implementaciji e-državne uprave (e-pravosuđe, e-katastar, e-porezi, e-carina e-Regos) najbolji su argument za daljnje intenziviranje aktivnosti u ovom pravcu. Otvaranje suvremenih komunikacijskih kanala između privatnog i javnog sektora, ubrzanje poslovanja i komunikacije s javnom upravom, kao što je na primjer postignuto servisom **hitro.hr**, snažan je doprinos poboljšanju poduzetničke klime.
- Pretpostavka potpune i učinkovite realizacije e-državne uprave, kao i stvarnog smanjivanja troškova privatnog sektora, u poslovanju s javnom upravom – 'smanjivanja troškova poštivanja poslovnih i drugih propisa' **sustavno je pojednostavljenje i povećanje učinkovitosti samih poslovnih propisa, pod čime razumijevamo bilo koji propis koji od poduzeća traži da javnoj upravi podnese bilo kakve informacije.**
- Potrebno je odmah **sustavno pristupiti preispitivanju postojećih poslovnih propisa, s ciljem uklanjanja nepotrebnih, zastarjelih i redundantnih odredaba, kako bi se smanjili troškovi poslovanja, uklonile prepreke ulaganjima i, što je jednako važno, smanjio broj potencijalnih izvora korupcije.** Drugim riječima potrebno je otpočeti proces koji je poznat pod

**Nacionalni program
suzbijanja korupcije**

popularnim nazivom 'regulatorna giljotina'. Potrebno je naime učiniti sve kako bi se izbjegla zamka da usklađivanje s EU propisima, umjesto jasnijih i transparentnijih pravila, u stvarnosti donese dodatan i još veći administrativni teret za privatni sektor. Normativni optimizam je potrebno zamijeniti normativnom djelotvornošću.

- Treba ustanoviti postupke i instrumente **provjere kvalitete novih propisa, s ciljem da se pri donošenju svakoga novog propisa ocijeni njegov učinak na ekonomku aktivnosti i troškove poslovanja**; ustanoviti standardnu metodologiju za ocjenu učinaka novoga zakonodavstva i regulative.
- Neprekidno treba **jačati kompetentnost institucija za donošenje boljih propisa** i međusobnu koordinaciju različitih tijela državne uprave pri donošenju novih propisa.

2. Reforma pravosuđa - zakonitost, pravednost i učinkovitost

Ciljevi

- kompetentno, pravedno i učinkovito pravosuđe
- zaštita vjerovnika, vlasničkih prava i poštivanje ugovora
- neprekidno usavršavanje sudaca i drugih pravosudnih struka u poznavanju europske sudske prakse
- usklađivanje s pravnom stečevinom EU

Instrumenti i akcije

- Nesmetano i djelotvorno funkcioniranje tržišnog mehanizma moguće je jedino u institucionalnom i pravnom okviru **koji jamči financijsku disciplinu, zaštitu vjerovnika i vlasničkih prava te poštivanje ugovora i brz izlazak neučinkovitih poduzeća s tržišta . To zahtijeva neovisno, nepristrano i iznad svega učinkovito pravosuđe**. Kvaliteta pravnog sustava, stupanj njegove stabilnosti i predvidivosti ima direktan utjecaj na strukturu pojedinih tržišta i gospodarstva u cjelini, dinamiku njegova rasta, kao i na poslovnu klimu i etiku.
- Predstojeći proces dovršetka usklađivanja s pravnom stečevinom EU iskoristiti ne samo za normativnu konvergenciju hrvatskoga zakonodavstva prema zakonskim rješenjima EU, nego i za suštinsku transformaciju cjelokupnog pravosudnog sustava i njegovo otvaranje prema primjenama korisnih pravnih rješenja iz drugih država.
- Iako se djelovanje pravosudnog sustava prvenstveno mjeri zakonitošću i pravednošću, učinkovitost pravosuđa je za gospodarski razvoj jednako značajna. Konkurentno gospodarstvo zahtijeva pravosuđe koje reagira promptno i primjereno dinamici odvijanja poslovnih događaja na globaliziranom tržištu. U protivnom, stanje na tržištu se može promijeniti do mjere da sudske odluke više nemaju namjeravane gospodarske učinke. **Skraćivanje vremena trajanja sudskih postupaka i**

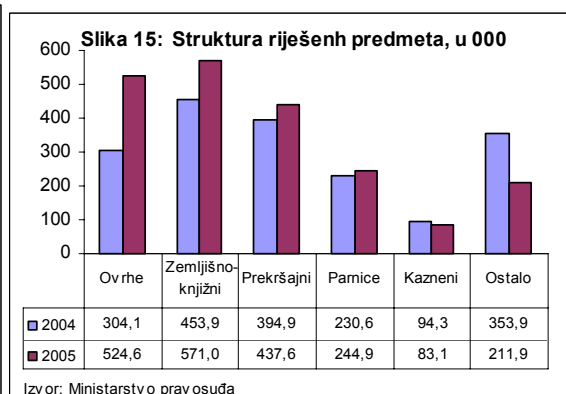
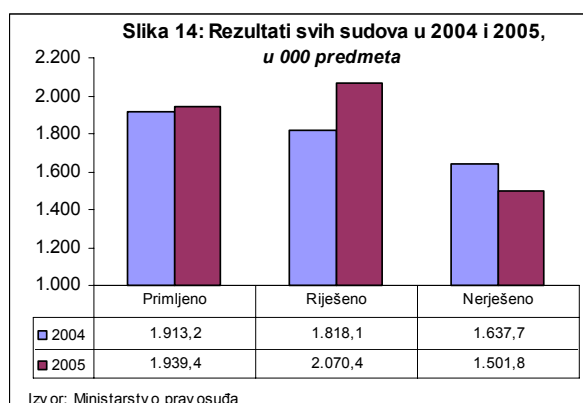

*Strategija reforme
pravosudnog sustava*

rješavanja sporova bitan je element poboljšanja poslovne klime, stvaranja investicijskog povjerenja i umanjivanja motiva za korupciju. Cilj je hrvatskoga pravosuđa vrijeme trajanja sudskih postupaka, do zaključno ovršnosti sudske odluke, skratiti **na najviše tri godine**.

- Hrvatska je proteklih godina ulagala kontinuirane napore u uspostavljanju učinkovitoga, pravednog i nepristranog pravosudnog sustava. Osobiti naponi ulažu se upravo u područjima jačanja vlasničkih i vjerovničkih prava te pojednostavljivanja uvjeta i postupaka za ulazak i izlazak poduzeća s tržišta. Provodi se niz mjera usmjerenih na sređivanje zemljišnih knjiga i smanjivanje zaostatka u svim zemljišnoknjižnim predmetima, a učinjeni su i naponi za daljnje povećanje učinkovitosti ovršnih postupaka i stečaja. Korištenjem informacijske tehnologije povećana je transparentnost katastra (*e-katastar*) i zemljišnih knjiga (*e-gruntovnica*). Na ovim je aktivnostima potrebno ustrajati i dodatno ih ubrzati, s ciljem da se **do kraja ovog desetljeća uklone svi zaostaci i neažurna stanja, kako u katastru tako i u zemljišnim knjigama**.
- Učinke do sada postignutih rezultata potrebno je dodatno osnažiti **moderniziranjem funkcioniranja sudova, racionalizacijom mreže sudova, informatičkim umrežavanjem sudova i općenito svim mjerama koje će poboljšati pristup sudovima** (primanje predmeta poslanih elektroničkom poštom, dostavljanje rješenja elektroničkom poštom i sl.)
- Stupanjem u članstvo EU, Hrvatska će postati dijelom zajedničkog tržišta te će se i hrvatsko pravosuđe suočiti s izazovima funkcioniranja zajedničkog tržišta, kako u pogledu složenosti, tako i raznovrsnosti poslovnih transakcija i gospodarskih subjekata, čije aktivnosti mogu postati predmet njegovog razmatranja i odlučivanja. Spособnost hrvatskog pravosuđa za pravodobno i učinkovito rješavanje gospodarskih slučajeva postat će stoga još značajnijom odrednicom ukupne konkurentnosti hrvatskoga gospodarstva i ukupne poslovne atraktivnosti hrvatskoga gospodarskog područja, kako za strane tako i za domaće investitore. Potrebno je stoga **odmah otpočeti s usavršavanjem i specijaliziranjem sudaca i drugih pravosudnih profesija, kako u pogledu gospodarskih znanja, tako i u pogledu europske sudske prakse u području gospodarskih predmeta**.

U kolovozu 2004. godine ukupan broj neriješenih zemljišnoknjižnih predmeta iznosio je 359.500 z.k. predmeta, dok je zaključno s krajem veljače 2006. godine broj neriješenih zemljišnoknjižnih predmeta iznosio 198.881.

- **Permanentno obrazovanje sudaca treba stoga ustanoviti kao pravo i obvezu**, a pravila i kriterije za obnašanje dužnosti vezati uz rezultate stručnog rada i usavršavanja. Ostvarivanje ciljeva pravosudne reforme i odgovor izazovima pristupanja EU zahtjeva motiviranost, odgovornost i neprekidno usavršavanje pravosudnih dužnosnika, kao i svih drugih pravosudnih struka. Plaća i položaj u društvu u tom su smislu značajni činitelji. Međutim, za motiviranost, odgovornost i s njima povezanu kvalitetu pravosuđa, potrebno je nagrađivanje i napredovanje vezati uz rezultate rada. Kvalitetan i učinkovit rad treba poticati svim raspoloživim instrumentima nagrađivanja i napredovanja. Uspostaviti transparentnu, kvalitetnu i međunarodno usporedivu statistiku funkcioniranja pravosudnoga sustava, radi lakšeg upravljanja i transparentnog praćenja promjena efikasnosti i djelotvornosti sustava.

3. Uloga države u gospodarstvu i javne financije

Ciljevi

- povlačenje države iz funkcije poduzetnika i prijelaz ka funkciji ispravljanja tržišnih neuspjeha
- sprječavanje monopola i jačanje tržišnog natjecanja
- primjereno dimenzioniranje veličine državnih izdataka, u skladu s kriterijem njihove efikasnosti.
- snižavanje tereta poreza i doprinosa, u skladu s uspjehom fiskalne prilagodbe i učincima ove strategije na ubrzanje rasta.
- fiskalna decentralizacija

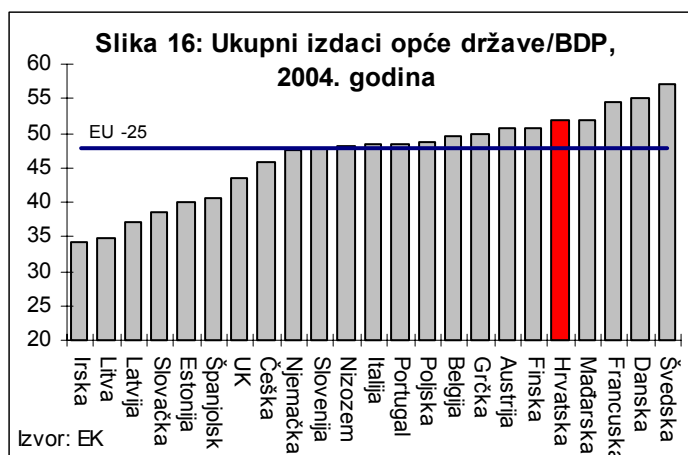
Instrumenti i akcije

- Suvremeno tržišno gospodarstvo ima stalnu potrebu za državnom prisutnošću. Međutim, prisutnost države u gospodarstvu mora se temeljiti na dva načela. Prvo, **država/javni sektor treba prepustiti tržištu sve one aktivnosti koje će tržište obaviti na učinkovitiji/jeftiniji način**, i u tom se smislu povlačiti iz poduzetničke uloge. Drugo, tamo gdje država iz različitih razloga zadržava poduzetničku ulogu u obliku vlasništva u poduzećima, **treba povući jasnu granicu između države kao poduzetnika i njezinih ostalih funkcija (zakonodavca, nositelja ekonomske politike i izvršne vlasti)** – ove se uloge i njihov instrumentarij ne smiju miješati.
- U pomaganju pojedinim poduzećima ili gospodarskim sektorima treba se voditi temeljnim principom da je državna potpora opravdana ako vodi uklanjanju tržišnih neuspjeha, odnosno neuspjeha konkurencije. **U odobravanju potpora treba također voditi računa o tome da ekonomske i društvene koristi odobrene potpore moraju biti veće od izravnih i neizravnih troškova njihova davanja.**

- **Politiku državnih potpora treba reformirati tako da omogućuje jačanje konkurentskih tržišnih mehanizama**, povećanje učinkovitosti upotrebe ukupnih društvenih resursa, kao i jačanje stabilnosti i održivosti javnih financija. Reformom politike državnih potpora potrebno je **napustiti selektivnost i pokušaje biranja poduzeća ili grana pobjednika**, što znači prijeći sa subvencioniranja poduzeća na subvencioniranje aktivnosti. Drugim riječima, danas dominantne vertikalne, potrebno je zamijeniti horizontalnim potporama. Nužno je **ustrajati na uspostavi razvidnog sustava državnih potpora**, koji razumijeva jasna pravila i kriterije dodjele i odobravanja potpora, bilo na državnoj, bilo na lokalnoj razini, kako bi se spriječilo narušavanje tržišnog natjecanja od strane korisnika potpora i minimizirao prostor za utjecaj interesnih skupina
- **Vrlo je važno jačati institucionalni kapacitet Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja**, kako bi se u praksi omogućila provedba njenih zakonskih ovlasti radi sprječavanja svih oblika narušavanja i ograničavanja tržišnog natjecanja - sklapanje zabranjenih, kartelnih sporazuma, monopolizacija tržišta, kontrola koncentracija. Jednako je važno izgrađivati institucionalne kapacitete mjerodavnih ministarstava, kako bi se ona osposobila za poslove dodjele državnih potpora u skladu s EU standardima i pravovremeno pripremila za članstvo, kad će nadzor nad potporama, odnosno njihovo odobravanje, preuzeti EK.
- **Smanjiti državne potpore s 1,1 posto BDP-a (bez poljoprivrede, ribarstva i prometa) u 2004. godini, na razinu koja neće značajnije odstupati od prosjeka EU, u razdoblju do stjecanja članstva u EU.** U 2004. prosječna visina državnih potpora u EU-25 iznosila je 0,5 posto BDP-a. Istodobno je potrebno djelovati na promjenu strukture potpora u kojoj bi udio sektorskih potpora trebalo smanjivati, a povećavati udio potpora namijenjenih horizontalnim ciljevima. Na taj način stvorili bi se uvjeti i za provedbu ciljeva postavljenih od strane Europskog Vijeća o potrebi «manjih i kvalitetnijih državnih potpora», odnosno ostvarile bi se pretpostavke za učinkovitijim i djelotvornijim utjecajem državnih potpora na ukupan gospodarski rast i razvitak, a ne samo na razvoj određenih sektora gospodarstva.
- Konkurentnost zahtijeva **smanjivanje relativne veličine javnog sektora i javnih izdataka**, jer će samo to omogućiti potrebno snižavanje poreznog opterećenja. Istovremeno, uklanjanje eksternih neravnoteža i stabiliziranje vanjskoga duga zahtijeva **kontinuirano snižavanje deficita, što i pri postojećoj razini poreznog opterećenja ograničava prostor za prirast izdataka.** A pritisci za prirast izdataka će rasti zbog pojave novih troškova, kao što su na primjer troškovi pristupanja NATO-u, troškovi prilagodbe EU standardima, kao i troškovi (nacionalno sufinanciranje) projekata pretprijetne pomoći i kasnije strukturnih fondova.

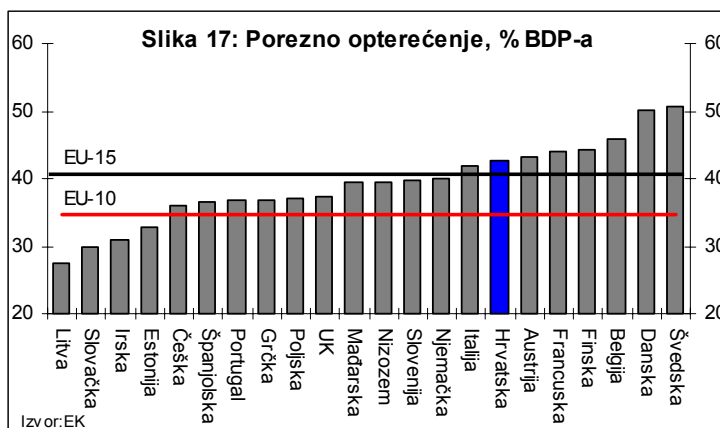
Oblici državnih potpora su subvencije, jamstva otpisi dugova, oprosti poreznih i obveznih davanja te zamjena duga udjelom u vlasništvu. Vertikalne ili sektorske potpore namijenjene su za pokriće troškova poslovanja. Horizontalne potpore su potpore za istraživanja i razvoj, zaštitu okoliša, zapošljavanje, usavršavanje i obrazovanje, male i srednje poduzetnike te pod posebnim uvjetima i na one kojima se omogućuje sanacija i restrukturiranje poduzetnika u teškoćama. Subvencije koje imaju karakter naknade za obavljanje javnih usluga ne smatraju se potporama.

- Izazovi fiskalne prilagodbe u nadolazećim će godinama rasti, ali od nastojanja za smanjivanjem veličine javnog sektora i relativne visine javnih izdataka ne smije se odustati. Potrebno je stoga istovremeno djelovati u tri pravca. Prvo, **odlučno se moraju provoditi reforme** (reformu javne administracije, redefiniranje državne uloge u gospodarstvu i reformu sustava državnih potpora, reformu sustava zdravstvenog osiguranja, te ustrajati na provođenju mirovinske reforme) **koje će smanjiti pritiske na prirast postojećih izdataka i smanjivati postojeće deficite. Samo na ovaj način će se osigurati djelovanje stabilizacijske funkcije javnih financija (v. Makroekonomska stabilnost i gospodarska otvorenost), ali i stvoriti nužno potreban prostor za financiranje prioriteta u obrazovanju i znanosti** isto kao i za akomodiranje novih troškova kao što su su-financiranje projekata financiranih iz prepristupne pomoći i strukturnih fondova, ali i toliko potreban prostor za snižavanje poreznog opterećenja. Drugo, nužno je **ustrajno jačati institucije i njihov kapacitet praćenja i nadzora učinkovitog trošenja javnih prihoda** – transparentnost i učinkovitost planiranja proračuna, učinkovitost nadzora nad trošenjem javnih sredstava uključujući jačanje kapaciteta u upravljanju javnim dugom isto kao i kapaciteta interne revizije na državnoj i lokalnoj razini. Treće, potrebno je promovirati i intenzivno **koristiti modele nedužničkog financiranja javnih investicija (v. Javno-privatno partnerstvo).**
- Zbog stalne fiskalne napetosti u uvjetima visokog deficita i opisanih pritisaka na rast državnih izdataka u dijelu razdoblja 2006. – 2013. prostor za smanjenje poreznih stopa i/ili stopa doprinosa nije velik. Točnije, u sljedeće tri godine snižavanje poreznih stopa moguće je samo iz ubrzanog gospodarskog rasta koji će rezultirati iz dosljedne primjene aktivnosti opisanih u ovom dokumentu i promjene načina financiranja velikih investicijskih projekata instrumentima javno-privatnog partnerstva. (v. Javno- privatno partnerstvo). Moguće je i potrebno **odmah pristupiti pojednostavljivanju poreznog zakonodavstva.**
- Kad se stvore održivi ekonomski uvjeti za snižavanje poreznog opterećenja, potrebno se voditi načelima ekonomske i administrativne učinkovitosti, ali i načelom pravednosti. Načelno,

glavne konture poreznoga sustava ne treba mijenjati. Treba **težiti poreznom sustavu s manjim brojem stopa, koji će ipak osigurati primjerenu progresivnost, ali i što užem skupu poreznih oslobođenja kako bi se minimizirali negativni učinci poreza na dinamiku i strukturu gospodarske aktivnosti.**

- Uži skup izuzeća znači širu poreznu osnovicu i posljedično tome omogućava niže porezne stope. **Posebno je važno sačuvati one elemente poreznog sustava koji promiču štednju i investiranje.** Posebno je potrebno uložiti napor za **osuvremenjivanje i pojednostavljivanje sustava lokalnih poreza i jačanje fiskalnog kapaciteta lokalne države u procesu fiskalne decentralizacije.** Međutim, u poreznim reformama treba također voditi računa da je stabilnost i stalnost poreznog sustava sama po sebi vrijedan element kompetitivnog okruženja.
- Kad se trend fiskalne prilagodbe stabilizira (u razdoblju 2008.-2010.), **treba primarno razmotriti snižavanje i pojednostavljivanje poreza na rad, u prvom redu doprinosa.** Provođenjem ovih promjena učvrstit će se konkurentnost hrvatskoga poreznog sustava, premda se njegova temeljna slabost – visoko direktno oporezivanje rada, vjerojatno neće moći u potpunosti otkloniti zbog fundamentalnih slabosti, kao što je demografska struktura. U djelovanju na konkurentnost visina i struktura doprinosa je puno veća prepreka od samih poreza. Hrvatska ima visoke doprinose, kako za mirovinsko tako i za zdravstveno osiguranje koji su u stvarnosti, u biti, poprimili karakter poreza. Potrebno je ponovo uspostaviti pravu prirodu doprinosa i posebno u okviru zdravstvene reforme ponovno uspostaviti vezu između visine uplate i opsega usluga koji se za njih prima. Tijekom razdoblja u kojem se ocjenjuje da nije moguće snižavati nominalne stope doprinosa, potrebno je pristupiti pojednostavljivanju složene strukture njihovih stopa i osnovica na koju se primjenjuju, kako bi se i ovakvom vrstom pojednostavljenja poduprlo konkurentnost i smanjilo motive za djelovanje sive ekonomije.
- Osim snižavanja poreznog opterećenja, institucionalni i regulatorni aspekt poreznog sustava je jednako značajan element konkurentnosti. Upravo to je područje gdje se u kratkom roku

mogu postići odlučni rezultati za poboljšanje poduzetničke klime i smanjivanje nesigurnosti u poslovnom okruženju. **Složenost i sofisticiranost suvremenih poslovnih transakcija vrlo često na adekvatan način nije prepoznata u našim poreznim propisima što povećava troškove poslovanja, ali stvara i prostor za izbjegavanje poreznih obveza. S pristupanjem jedinstvenom tržištu, porezna složenost poslovnih transakcija dodatno će narasti zbog čega je potrebno odmah sustavno pristupiti obrazovanju, usavršavanju i moderniziranju porezne administracije, povećanju njezine motiviranosti i kompetentnosti.**

- **Zakone i pravilnike vezane uz porezni sustav potrebno je hitno modernizirati i usuglasiti sa standardima i praksom drugih malih i otvorenih razvijenih država.** Podzakonske akte i mišljenja treba uskladiti tako da ne ostavljaju prostor za različita tumačenja. Praksu davanja, često kontradiktornih 'mišljenja' porezne uprave trebaju zamijeniti jasna, jednostavna i unaprijed poznata porezna pravila. Na ovaj će se način smanjiti neizvjesnost, korupcija, troškovi nadzora i sudskih postupaka, te će se ubrzati i olakšati razlikovanje poštenog poslovanja od poreznih prijevara. **Upravo su porezni propisi jedno od prvih područja na kojima treba ispuniti strateški cilj pojeftinjenja i pojednostavljenja zakonodavstva i podzakonskih propisa.**
- Povećanje djelotvornosti javnih izdataka zahtijeva jačanje mehanizama planiranja javnih izdataka, kao i mehanizme kontrole i nadzora nad trošenjem javnih sredstava. U području planiranja, potrebno je u praksi stvarno i oživotvoriti trogodišnje programsko planiranje. Dosljedno provođenje višegodišnjeg programskog planiranja u praksi, omogućit će **pretvaranje budžetskog procesa, iz procesa konkurencije ministarstava za ograničena sredstva, u proces konkurencije programa. Stvaranje konkurencije programa osigurat će transparentnu vezu između strukture proračuna i razvojnih ciljeva, ali i omogućiti efikasan mehanizam praćenja djelotvornosti trošenja javnih prihoda.** Programi koji ne rezultiraju u ostvarivanju postavljenih ciljeva sami će sebe kandidirati za ukidanje. Sustav interne revizije treba dalje jačati, posebno u jedinicama lokalne samouprave.
- Dosegnutu razinu učinkovitosti i transparentnosti procesa proračunskog planiranja treba kontinuirano poboljšavati. To mora biti trajan zadatak svih segmenata javne uprave, a ne samo Ministarstva financija. **Vladine programe i dokumente koji ih prate treba objaviti na internetskim stranicama tako da se omogući građanima razumijevanje povezanosti između programa, dokumenata koji ih opravdavaju i stavki proračuna.** Za početak, do kraja 2006., instrumente i akcije iz ove strategije treba na internetu pokazati u povezanosti s programima i proračunskim stavkama za 2007. Treba **uvesti sustave mjerenja učinkovitosti pojedinih programa i opravdanosti trošenja novca poreznih obveznika i te rezultate učiniti javnima.** Posebnu pažnju treba posvetiti istraživanjima troškova i koristi od regulacije, kako bi se prepoznala i ukinula regulacija čiji je

trošak veći od društvene koristi. Usporedno potrebno je jačati ulogu Sabora i javnosti u procesu planiranja proračuna.

- **Nužno je, također, ojačati Upravu Ministarstva financija, zaduženu za praćenje rezultata javnih poduzeća na takav način koji će rezultirati u poboljšavanju upravljanja javnim poduzećima.** Ta se Uprava treba brinuti za primjenu međunarodnih standarda financijskog izvještavanja, analizirati financijske i materijalne parametre poslovanja javnih poduzeća, davati potporu radu članova nadzornih odbora, brinuti o uvođenju moderne prakse financijskog planiranja i kontrole u javna poduzeća, nadzirati primjenu OECD-ovih načela korporacijskog upravljanja u državnim poduzećima, i davati potporu za uvođenje istih principa poslovanja u državnim poduzećima u vlasništvu lokalne vlasti, te raditi sve druge poslove nužne za poboljšanje upravljanja sustavom državnih poduzeća.
- **Treba nastaviti s procesom fiskalne decentralizacije, u skladu s načelom traženja poticaja za razvitak na lokalnoj razini.** Fiskalnom decentralizacijom treba omogućiti lokalnoj samoupravi, da u skladu s prioritetima lokalnog stanovništva, djeluje na kvalitetu javnih usluga koje se pružaju lokalno. Na taj će se način omogućiti lokalnim jedinicama da međusobno konkuriraju kvalitetom života i potaknu doseljavanje iz područja s nižom kvalitetom života. **U skladu s ovim, poželjna je promjena odnosa u raspodjeli poreznih prihoda između države i lokalnih jedinica, koja porez na dobit ostavlja državi, a porez na dohodak daje lokalnoj samoupravi.** Proces fiskalne decentralizacije treba biti postupan i zasnovan na fiskalno održivim lokalnim jedinicama.
- Treba preispitati ekonomsku opravdanost postojećih razlika u cijenama komunalnih javnih usluga. **Ukloniti razlike koje nemaju opravdanja, kako bi se uvjeti poslovanja poduzetnika ujednačili u Hrvatskoj.** Postupno se moraju uvoditi kriteriji i smjernice za politiku cijena komunalnih javnih usluga, poticati i nadzirati uvođenje jedinstvenih kriterija te praksa financijskog i operativnog upravljanja i izvještavanja u lokalnim javnim poduzećima, i to primjenom OECD-ovih načela korporacijskog upravljanja za poduzeća u državnom vlasništvu, uvođenje međunarodnih standarda financijskog izvještavanja te standarda komercijalne revizije

XII. PROJEKCIJE

Na kraju prikazujemo projekcije. Brojke koje slijede nisu proizvod nekog sofisticiranog ekonometrijskog modela. One pokazuju ekspertsku procjenu najvažnijih ekonomskih trendova u slučaju da se svi ciljevi, instrumenti i akcije iz ovoga dokumenta ostvare. Utoliko ove brojke imaju motivirajuću ulogu. One zorno pokazuju što stoji iza mogućnosti da Hrvatska prema sredini sljedećega desetljeća dosegne 75 posto razine razvijenosti EU. Brojke pokazuju i koje su posljedice takvog razvojnog scenarija po stopu nezaposlenosti, platnu bilancu i zaduženost.

Motivirajuće, a ne analizirajuće brojke.

U tablici vidimo godišnje prosjeke za dva predstojeća četverogodišnja razdoblja: 2006.–2009. te 2010.–2013. U **četverogodišnjem razdoblju na čijem se početku sada nalazimo, očekuje se prosječna stopa rasta realnog BDP-a od 5,1 posto**. S obzirom na sadašnje makroekonomske trendove, takva stopa rasta nije neostvariva. Veća prosječna stopa rasta, međutim, za sada nije ostvariva, jer u sljedeće četiri godine svi strateški ciljevi neće biti ostvareni, a većina instrumenata i akcija tek će početi djelovati. U prvom četverogodišnjem razdoblju stvarat će se pretpostavke za daljnje ubrzanje rasta, što bi se trebalo dogoditi **u drugom četverogodišnjem razdoblju, kada bi prosječna stopa rasta mogla prijeći 7 posto prosječno godišnje**.

Prema sličnoj dinamici kretat će se stopa nezaposlenosti: u prvom četverogodišnjem razdoblju ona će nastaviti padati prema trendu koji je uspostavljen posljednjih godinu do godinu i pol dana, tako da će prosječna stopa od 12 posto zapravo značiti da će na kraju prvoga četverogodišnjeg razdoblja stopa nezaposlenosti iznositi oko 11 posto, uglavnom zbog još uvijek prisutnih strukturnih nerazmjera na tržištu rada. Njihovo ubrzano otklanjanje dovest će do pada stope nezaposlenosti ispod 10 posto u drugom četverogodišnjem razdoblju, tako da stopa nezaposlenosti na kraju toga razdoblja (2013.) ne bi smjela osjetnije prelaziti 8 posto, što bi tada mogao biti Europski prosjek.

Ova strategija pretpostavlja smanjenje fiskalnoga deficita i smanjenje izdataka opće države u BDP-u, no tempo toga smanjenja nije radikalno. U obzir su uzeta strukturna ograničenja i hrvatski javni izbor koji počiva na kolektivnoj odluci da Hrvatska zadrži visok stupanj uloge transfera u proračunu. Zbog toga se tek s osjetnijim ubrzanjem stope rasta BDP-a u drugom četverogodišnjem razdoblju otvara prostor za smanjenjem udjela izdataka opće države u BDP-u do razine od, još uvijek razmjerno visokih 45 posto.

Nakon uvođenja sive ekonomije u obračun BDP-a, radi usklađivanja s međunarodnom metodologijom, ovaj će omjer značajno pasti. To nikako ne treba protumačiti kao opravdanje za zadržavanje postojećeg stupnja poreznog opterećenja i visine državnih izdataka, jer se negativni utjecaj poreznog opterećenja na poduzetničku aktivnost i investiranje, kao ni kvaliteta i efikasnost državnih izdataka, neće promijeniti zbog promjene metodologije izračuna BDP-a.

Naposljetku, neizbježno visok deficit tekućeg računa bilance plaćanja (u prosjeku 6,5 posto BDP-a) pratit će ubrzani gospodarski rast zbog s rastom povezanog uvoza kapitalne opreme i intermedijarnih dobara. Takvo je bilo iskustvo svih brzorastućih zemalja koje su hvatale priključak s razvijenijim regijama prije nego što su, na višoj razini razvoja, postale neto izvoznici.

Hrvatska još ne može postati neto izvoznik bez velikih i nepotrebnih društvenih troškova, no deficit tekućeg računa bilance plaćanja trebao bi biti financijski „bezopasan“, jer se očekuje rast izvoza po stopi koja je veća od stope rasta BDP-a, i financiranje deficita gotovo u cijelosti iz izravnih stranih ulaganja. Zahvaljujući prije svega poticanju poduzetničke klime, rastu ulaganja i novoj ulozi države, omjer izravnih stranih ulaganja i BDP-a trebao bi kontinuirano dostizati 6 posto ili više. Rast izvoza trebao bi svake godine premašiti rast BDP-a za 1 postotni bod, tako da bi se omjer ukupnoga izvoza i BDP-a u svakom četverogodišnjem razdoblju povećavao za po 4 postotna boda, postupno transformirajući Hrvatsku u *izvozno orijentiranu ekonomiju*.

Uz takve trendove izvoza i izravnih stranih ulaganja opisani je rast moguć uz rast vanjskoga duga po malo nižoj stopi od one po kojoj raste izvoz. To znači da bi se glavni omjer zaduženosti (vanjski dug / izvoz roba i usluga) prvo stabilizirao na zatečenoj razini, a potom i malo smanjio, čime bi bila definitivno otklonjena svaka opasnost da Hrvatska u dogledno vrijeme iskusi probleme s prevelikim teretom vanjskoga duga.

Makroekonomski pokazatelji do 2013, četverogodišnji prosjeci⁸

Pokazatelj	1994.- 1997.	1998.- 2001.	2002.- 2005.	2006.- 2009.	2010.- 2013.
Stopa rasta BDP-a u %	6,4	2,1	4,4	5,1	7,3
Stopa inflacije, kraj godine u %	2,0	5,0	2,6	2,5	2,0
Stopa nezaposlenosti, ILO, u %	-**	14,9	13,9	12,0	9,5
Fiskalni deficit / BDP***, u %	-1,1	-5,5	-4,7	-3,0	-1,5
Izdaci opće države / BDP, u %	48,0	52,0	50,0	48,0	45,0
Saldo tekućeg računa / BDP, u %	-5,0	-5,0	-6,7	-6,5	-6,5
FDI/BDP, u %	1,7	6,0	5,1	7,0	6,0
Vanjski dug / izvoz roba i usluga, %	63,9	120,3	153,3	165,0	160,0
Izvoz roba i usluga / BDP u %	41,8	44,0	50,0	54,0	58,0
Rast u EU-15 u %	2,3	2,9	1,5	2,0	2,0

** Podaci prema međunarodno usporedivoj metodologiji nisu raspoloživi prije 1998.

*** Projekcije indikatora ne uzimaju u obzir očekivanu korekciju za uključivanje sive ekonomije.

⁸ Prikazane projekcije zasnivaju se na pretpostavci nastavka normalnog odvijanja poslovnih ciklusa u EU. Svako odstupanje od uobičajenih europskih trendova (poput onoga iz 1991./92. kada je Europa prolazila financijsku krizu) neizbježno bi se prelilo i na naše gospodarstvo. Pad potražnje za našom izvoznom robom i uslugama te financijska nestabilnost koja bi se reflektirala u smanjenom priljevu kapitala u Hrvatsku, najvažniji su mehanizmi putem kojih bi europski problemi mogli utjecati na naše gospodarstvo. U ovom se trenutku rast u Europi postupno oporavlja te se u narednim godinama očekuje blago ubrzavanje stope rasta i rast kamatnih stopa. Taj poslovni ciklus, kao i onaj koji bi potom mogao uslijediti, uključeni su u ovu projekciju razvoja hrvatskoga gospodarstva

IMPRESUM

U izradi ovoga dokumenta Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije koristio je priloge:

1. Ministarstva financija
2. Ministarstva mora, turizma, prometa i razvitka
3. Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva
4. Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa
5. Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva
6. Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva
7. Središnjeg državnog ureda za e-Hrvatsku
8. Hrvatske narodne banke

kojima zahvaljuje na pomoći i suradnji.

Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije zahvaljuje na stručnoj pomoći :

Arhivanalitici d.o.o, konzultant Nacionalnog vijeća za konkurentnost
Ekonomskom institutu Zagreb

Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije posebno zahvaljuje na stručnoj ocjeni i mišljenju:

dr. sc. Sandi Švaljek, Ekonomski institut Zagreb

dr. sc. Željku Lovrinčeviću, Ekonomski institut Zagreb

prof dr. sc. Peri Lučinu, Sveučilište u Rijeci

prof. dr. sc Branku Grčiću, Ekonomski fakultet Split i njegovom timu s Ekonomskog fakulteta Split

prof. dr. sc. Petru Filipoviću, prof. dr. sc. Dragani Grubišić, prof. dr. sc. Željku Mrnjavcu, prof. dr. sc. Nikši Nikoliću, prof. dr. sc. Želimiru Pašaliću, prof. dr. sc. Ivici Veža, doc. dr. sc. Maji Fredotović, doc. dr. sc. Mariu Pečariću

dr. sc. Mladenu Staničiću, Institut za međunarodne odnose i njegovom timu s Instituta za međunarodne odnose dr.sc. Višnji Samardžija, dr. sc. Krešimiru Jurlinu, dr.sc. Nevenki Čučković, dr. sc. Ana Mariji Boromisa

prof. dr. Slavici Singer, Ekonomski fakultet Osijek

dr.sc. Zlatanu Frölichu, predsjednik Hrvatske gospodarske komore Zagreb

prof. dr. Darku Polšku, Pravni fakultet Zagreb

prof.dr. Aleksandru Štulhoferu, Filozofski fakultet Zagreb

dr.sc. Sanji Crnković, CEPOR, Zagreb kao i svim drugima koji su svojim stručnim komentarima pridonijeli nastajanju ovoga dokumenta

Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova Europske unije zahvaljuje na konzultacijama, primjedbama, sugestijama i prijedlozima:

Nacionalnom vijeću za konkurentnost; Hrvatskoj gospodarskoj komori; Gospodarskom socijalnom vijeću; Hrvatskoj udruzi poslodavaca; Sindikalnim središnjicama; Uredu Vlade za socijalno partnerstvo; Nacionalnoj zakladi za razvoj civilnog društva; Uredu Vlade RH za udruge; Udruzi inovatora Hrvatske; Udruzi malih i srednjih poduzetnika; Zelenoj akciji; Mreži mladih Hrvatske; Udruzi za razvoj civilnog društva SMART; Institutu za razvoj obrazovanja; Društvu nezaposlenih Hrvatske; Centru za intelektualni kapital; i svima drugima koji su dali doprinos u nastajanju ovoga dokumenta.

